

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Zawartość merytoryczna szkoleń e-learningowych z podstaw przedsiębiorczości

w ramach projektu „Akademia kompetencji kluczowych –
program rozwoju uczniów szkół ponadgimnazjalnych Polski Wschodniej”

**Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego**

Przygotowano dla
Unizeto Technologies S.A
przez
EPRD Biuro Polityki
Gospodarczej i Rozwoju
Regionalnego Sp. z o.o.
oraz
FUDA Agnieszka Laskowska

Kielce-Lublin, 2009 r.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Lekcja 1. Przedsiębiorczość i przedsiębiorca

Podczas tej lekcji zapoznasz się z podstawowymi zagadnieniami związanymi z pojęciem przedsiębiorczości. Bycie „przedsiębiorczym” nie musi wcale oznaczać bycia „przedsiębiorcą”. Postawy przedsiębiorcze mogą i powinny być częścią codziennego życia każdego z nas.

Przedsiębiorczość

Przedsiębiorczość to cecha charakteru lub zachowań danej osoby, w wąskim rozumieniu kojarzona najczęściej z działaniami przedsiębiorców, jako umiejętność dostrzegania możliwości zaspokajania potrzeb własnych lub innych, wykorzystywania nadarzających się okazji i racjonalnego podejmowania ryzyka. Przedsiębiorczość została wyodrębniona jako samodzielny czynnik produkcji, obok kapitału, pracy i ziemi, uznawanych tradycyjnie jako czynniki produkcji.

W wąskim rozumieniu, przedsiębiorczość można rozumieć jako zorganizowany proces działań ukierunkowany w danych warunkach na wykorzystanie nowatorskiego pomysłu w celu generowania korzyści na rynku, który cechuje kreatywność i innowacyjność, umiejętność wykorzystywania okazji w warunkach ryzyka.

W szerokim rozumieniu, związanym z każdą działalnością człowieka, przedsiębiorczość jest cechą działań ludzkich, które wyróżniają się aktywnością, skłonnością do podejmowania ryzyka, umiejętnością adaptacji do zmieniających się warunków otoczenia, postrzeganiem szans i ich wykorzystywaniem oraz innowacyjnością działań.

Cechy osoby przedsiębiorczej

Mówiąc o osobach przedsiębiorczych, najczęściej przypisuje się im najczęściej następujące cechy:

- asertywność, umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach,
- otwartość na nowe pomysły, innowacyjność,
- ciekawość świata,
- akceptacja ryzyka działań,
- elastyczność w działaniu,
- ekspansywność, wytyczanie nowych celów i wyzwań,
- konsekwencja i upór w działaniu,
- silna potrzeba sukcesu,

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- potrzeba samorealizacji,
- umiejętność przyjmowania porażek i wyciągania z nich wniosków,
- entuzjazm.

Im więcej takich cech posiadasz, tym większe masz szanse by być w życiu przedsiębiorczym. W codziennym życiu spotykasz wiele osób przedsiębiorczych, niejedną raz usłyszysz o przedsiębiorcach, którzy odnieśli sukces, wykorzystując okazje, jakie się im przytrafiły. Możesz brać z nich przykład i kształtować swoją postawę.

Jeżeli chcesz się dowiedzieć, w jaki sposób osiągnął sukces jeden z polskich przedsiębiorców, Zbigniew Jakubas, który znajduje się w czołówce listy najbogatszych Polaków, jest właścicielem przeważających pakietów akcji kilku spółek giełdowych i wielu nie notowanych na giełdzie, przeczytaj artykuł „Złotodajna intuicja Zbigniewa Jakubasa”.

LINK: http://www.pb.pl/a/2009/05/30/Zlotodajna_intuicja_Zbigniewa_Jakubasa2.

Etyka przedsiębiorczości

Etyka jako nauka zajmuje się zagadnieniami uczciwości w życiu codziennym i zawodowym. Specyficznym nurtem etyki jest etyka biznesu, dotycząca wszelkich zagadnień, związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej w taki sposób, aby działania i przedsięwzięcia mogły być uznane za etyczne.

Etyka biznesu nie dotyczy wyłącznie przedsiębiorców. Dotyczy także pracowników, pełnienia roli przełożonego, właściciela, klienta. Wartości etyczne, jakie należy przestrzegać w biznesie to m.in.:

- uczciwość,
- sumienność,
- lojalność,
- sprawiedliwość,
- przestrzeganie prawa,
- poszanowanie pracy własnej i cudzej,
- poszanowanie własności.

Do działań etycznych można zaliczyć m.in.:

- dbałość o odpowiednie warunki i atmosferę pracy,
- szacunek wobec współpracowników, przełożonych, podwładnych i klientów,
- zachowywanie tajemnicy służbowej i przestrzeganie poufności danych,
- sumienne i terminowe wywiązywanie się z obowiązków i zobowiązań,
- przedkładanie słusznym zachowań nad korzyści finansowe,

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- uczciwe informowanie klientów o warunkach oferty, uczciwa reklama,
- terminowe realizowanie płatności wobec dostawców, przestrzeganie warunków umów,
- zapewnienie odpowiednich warunków bezpieczeństwa pracy,
- uczciwe wynagradzanie,
- swoboda wypowiedzi pracowników,
- dbanie o równowagę praca-życie pracowników,
- uczciwa konkurencja z innymi przedsiębiorstwami,
- dbałość o środowisko naturalne.

Więcej o przykładach etycznych działań możesz znaleźć na stronach programu „Przedsiębiorstwo Fair Play” ([LINK: przedsiębiorstwo.fairplay.pl](http://przedsiębiorstwo.fairplay.pl)), czy portalu solidnych przedsiębiorców „Solidna Firma” ([LINK: www.solidnafirma.pl](http://www.solidnafirma.pl)). O społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR, Corporate Social Responsibility) możesz dowiedzieć się więcej na portalu CSRInfo ([LINK: www.csfinfo.org](http://www.csfinfo.org)).

Niestety, bardzo często usłyszysz o nieetycznych zachowaniach tak w biznesie, jak i w życiu, przejawiających się łamaniem wspomnianych zasad etycznych. Zachowania takie jak obraźliwe gesty czy słowa, przemoc fizyczna lub psychiczna, dyskryminacja, mobbing, działanie w tzw. szarej strefie, korzystanie z możliwości zarobkowych z narażeniem interesów przedsiębiorstwa lub państwa, przyjmowanie korzyści materialnych lub niematerialnych, korzystanie z wyposażenia przedsiębiorstwa na prywatny użytek, ujawnianie tajemnicy biznesowych nie mają nic wspólnego z działaniami etycznymi, choć mogą nosić przejawy postępowania przedsiębiorczego.

Dalej możesz zapoznać się z dwoma podobnymi przykładami nadużyć pracowników instytucji finansowych. Po przeczytaniu tekstów zastanów się czy pracownicy działali etycznie? Czy działali przedsiębiorczo? Jakie były wspólne motywy ich działań? Czy katastrofalnych konsekwencji można było uniknąć? Jakie wnioski wypływają z tych przykładów dla Ciebie, jako przyszłego przedsiębiorcy?

Nicholas Leeson - katastrofalne oszustwa

Nicholas Leeson, były dealer odpowiedzialny za transakcje instrumentami pochodnymi, którego aktywność spowodowała bankructwo najstarszego angielskiego banku inwestycyjnego Barings, rozpoczął w 1992 spekulacje na rynku instrumentów pochodnych, jako makler singapurskiego oddziału Barings. Neeson miał dokonywać tzw. transakcji arbitrażowych **kontraktami terminowymi** na indeks japońskiej giełdy Nikkei 225. Ponieważ kontrakty były notowane

Komentarz [MK1]: DODAJ LINK
http://www.gpw.pl/gpw.asp?cel=edukacyjne&k=73&i=/edukacja/papiery_wart/kontrakty_edukacja&sky=1

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

zarówno na giełdzie w Singapurze, jak i Osace często po różnych cenach, możliwe było zawieranie jednocześnie transakcji kupna kontraktu po niższej cenie i sprzedaży po wyższej oraz osiąganie zysku w postaci różnicy cen. Jednak Leeson zaczął realizować serię bardziej ryzykownych strategii, które przynosiły straty. Aby nadużycia nie zostały odkryte transakcje ze stratą księgował na niewidocznym dla przełożonych tzw. rachunku błędów o numerze 88888 (w chińskiej numerologii cyfra 8 uważana jest za szczęśliwą). Do końca 1992 r. stracił w ten sposób ponad 2 mln GBP, a dwa lata później wzrosły one do 208 mln GBP. 16 stycznia 1995 r., makler przeprowadził bardzo ryzykowną transakcję, aby odrobić ogromne straty. Założył, że wartość indeksu pozostanie na stałym poziomie. Niestety, w nocy wystąpiło trzęsienie ziemi w japońskim Kōbe, a następnego dnia rynek gwałtownie spadł, pogłębiając straty banku. Leeson próbował je zmniejszyć dokonując kolejnych niezwykle ryzykownych inwestycji zakładając, że na rynku nastąpi odbicie. Tak się jednak nie stało. Zdając sobie sprawę z tragicznej sytuacji uciekł z Singapuru zostawiając na kartce wiadomość "I'm Sorry". Straty banku spowodowane przez Leesona wzrosły ostatecznie do gigantycznych 827 mln GBP, przekraczając dwukrotnie kapitał banku. Po ich ujawnieniu Barings ogłosił bankructwo. Bank został przejęty przez grupę ING za symbolicznego 1 GBP. Leeson został aresztowany na lotnisku we Frankfurcie w Niemczech i osądzony w Singapurze. Ze względu na fakt, że posiadał upoważnienie do zawarcia transakcji z 16 stycznia, został oskarżony jedynie o oszustwo wobec władz banku, co do skali inwestycji i ryzyka. Obserwatorzy obwinili jednak także sam bank za brak wewnętrznej kontroli finansowej i zarządzania ryzykiem. Leeson został skazany na sześć i pół roku więzienia, jednak został przedterminowo zwolniony w 1999 r. po stwierdzeniu nowotworu okrężnicy. W swojej książce „Łajdak na giełdzie” wyznaje, że podejmował ryzykowne transakcje, aby nie zawieść swoich przełożonych, rodziny, a na rynku utrzymać opinię wspaniałego maklera.

Więcej dowiesz się ze strony internetowej Nicka Leesona: www.nickleeson.com.

Jerome Kerviel – nadużycia przedsiębiorczego maklera

Societe General to francuski bank specjalizujący się w transakcjach nowoczesnymi instrumentami pochodnymi, słynący w tym zakresie z nowatorskich rozwiązań w zakresie zarządzania ryzykiem. Na początku lat 90. XX wieku bank stał się jednym ze światowych liderów w obrocie derywatami. Dział zajmujący się tym obszarem rynku w 1990 zatrudniał 25 osób, a obecnie już ponad 3,5 tysiąca. Na początku 2008 roku prezes francuskiego banku centralnego chwalił się tym, że francuskie banki mają aż 25 proc. udział w światowym rynku kontraktów terminowych, co uzasadniał doskonałym przygotowaniem pracowników w zakresie matematyki i finansów. Nie wszystko jednak było w porządku. Jeden z młodszych maklerów Societe General, Jerome Kerviel, bez wiedzy przełożonych samowolnie inwestował znaczne kwoty w ryzykowne instrumenty pochodne. Gdy jednak zaczęły przynosić straty, makler podawał informacje o fikcyjnych transakcjach przynoszących zysk. Ich wartość szacuje się na 50 mld EUR, a wartość strat banku na 5 mld EUR. Bank twierdzi, że działania maklera były samowolne, jednak

Komentarz [MK2]: DODAĆ LINK
<http://www.money.pl/sloownik/sloownik,derywaty,termin,3536.html>

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

obserwatorzy uważają, że był on w posiadaniu poufnych informacji. Podczas przesłuchania Kerviel powiedział, że wielu innych jego kolegów wykraczało w swoich operacjach giełdowych poza wyznaczone przez bank limity, a dyrekcja tolerowała to. Jerome Kerviel poszedł jednak dalej niż inni maklerzy banku i spekulował znacznie wyższymi niż oni sumami. Chciał być uznany za najlepszego maklera i otrzymać premię w wysokości 300 tysięcy EUR. Prokurator Jean-Claude Marin potwierdził, że makler z wynagrodzeniem rocznym 75.000 GBP nie ukradł bankowi pieniędzy, ale liczył na zapewnienie sobie wyższego wynagrodzenia, premii i utrzymania reputacji „wyjątkowego” maklera. Kerviel przyznał się do ryzykownych transakcji, ale zapewnił, że był lojalnym pracownikiem, który chciał tylko zwiększyć zyski banku. Kerviel oświadczył, że jego strategia była na tyle skuteczna, że przyniosła prawie 1 mld GBP zysku w samym grudniu i dostał od banku gwarancję premii 200.000 GBP za 2007 rok. Swoje działania Kerviel rozpoczął pod koniec 2005 roku, podczas gdy władze Societe General twierdziły, że aktywność Kerviela trwała tylko rok. Societe General był informowany przez paryską giełdę instrumentów pochodnych o ogromnych obrotach realizowanych przez Kerviela w listopadzie, jednak Kerviel fałszował dokumenty, aby nie wzbudzać podejrzeń u przełożonych.

Informacje o nadużyciach Jerome Kerviela znajdziesz w Internecie, przypadek był głośno komentowany. Google zwraca ponad 130.000 adresów stron po wpisaniu hasła „Jerome Kerviel”.

Przedsiębiorczość a ryzyko

Ryzyko jest nieodłącznym elementem każdej działalności gospodarczej. Ryzyko to zagrożenie wynikami działań odmiennymi od zamierzonych celów. Głównym źródłem ryzyka jest brak możliwości doskonałej antycypacji stanów przyszłych oraz możliwość wystąpienia stanów nieoczekiwanych.

Ryzyko jest negatywnym odchyleniem osiągniętej wielkości celowej od wielkości wcześniej zaplanowanej. Ryzyko podejmowane jest celowo, rozmyślnie w oczekiwaniu na wyższy zysk, istnieje bowiem ścisły związek między wielkością dochodów a ryzykiem: im wyższe podejmowane ryzyko, tym wyższa oczekiwana rentowność.

Ryzyko jest to zagrożenie, że określone zdarzenie, działanie lub brak działania, negatywnie wpłynie na zdolność organizacji do osiągnięcia wyznaczonych celów. Ryzykiem jest zespół czynników, działań lub czynności, powodujących szkodę na ciele albo stratę materialną, bądź wywołujących inne straty.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Natura ryzyka

- Ryzyko dotyczy każdej organizacji – komercyjnej, rządowej, non-profit.
- Ryzyko towarzyszy działaniu lub bierności decyzyjnej.
- Ryzyko pochodzi z otoczenia organizacji lub jej wnętrza.
- Ryzyko obejmuje zarówno negatywne konsekwencje procesów, jak również utracone szanse (korzyści).
- Zupełnie pewna strata nie jest ryzykiem.
- Ryzyka powinny być kontrolowane na poziomie organizacji, w ramach prowadzenia kompleksowej, zintegrowanej polityki zarządzania ryzykiem.

Zarządzanie ryzykiem

Zarządzanie ryzykiem to ogół działań, skoncentrowanych na planowej i celowej analizie oraz sterowaniu poszczególnymi rodzajami ryzyka poprzez kontrolę przedsięwzięć. Zarządzanie ryzykiem powinno mieć charakter planowy i celowy, a działania powinny być systematyczne i długofalowe.

Zarządzanie ryzykiem obejmuje kompleksową działalność w trzech etapach:

- identyfikacji i kwantyfikacja ryzyka,
- sterowania ryzykiem,
- kontroli podejmowanych przedsięwzięć.

Zarządzanie ryzykiem jest procesem realizowanym przez kierownictwo organizacji i pracowników, związanym z ustanawianiem strategii i systemu kontroli wewnętrznej, zaprojektowanym, aby identyfikować i zarządzać potencjalnymi zdarzeniami, które mogą mieć wpływ na organizację i realizowanym w sposób dający racjonalne zapewnienie o możliwości osiągnięcia celów organizacji.

Proces zarządzania ryzykiem ma zapewnić kierownictwu organizacji:

- świadomość istnienia ryzyka,
- informacje o współzależności ryzyk i ich wpływie na organizację,
- kompletną i szczegółową informację na temat poszczególnych ryzyk,
- zdolność zarządzania ryzykami w poszczególnych komórkach i w całej organizacji,
- ustalanie wspólnego języka ryzyka i ułatwienie komunikacji na temat ryzyk,
- wzmocnienie możliwości tworzenia wartości dodanej.

Różnice postaw przedsiębiorczych

Płeć, wiek, liczba członków rodziny na utrzymaniu, stan cywilny, dochód i posiadany majątek są czynnikami powiązаныmi statystycznie z tolerancją ryzyka. Skłonność do ryzyka maleje wraz z wielkością rodziny na utrzymaniu, spadkiem dochodu i majątku, wiekiem. Kobiety mają zwykle niższą skłonność do ryzyka niż mężczyźni. Osoby stanu wolnego mają wyższą skłonność do ryzyka niż te, które pozostają w związkach (T. Hallahan, R. Faff, M. McKenzie: An empirical investigation of personal financial risk tolerance, „Financial Services Review” 13/2004).

Mężczyźni podejmują większe ryzyko w zakresie zdrowia, rekreacji, finansów, bezpieczeństwa oraz ryzyka rozumianego całościowo. Kobiety wykazują się wyższą skłonnością do ryzyka w obszarze kariery i kwestii społecznych. Największe różnice dotyczą obszaru finansów. (N. Nicholson, E. Soane, M. Fenton-O’Creevy, P. Willman: Personality and domain-specific risk taking, „Journal of Risk Research”, 8/2005).

Tylko niespełna 6% przedsiębiorców zakładających firmę w USA to kobiety (T. Tyszka (2004): Psychologia ekonomiczna, GWP Gdańsk).

Im większy udział kobiet w strukturze kadry menedżerskiej najwyższego szczebla firmy, tym lepsze są wskaźniki zyskowności i wyższy zwrot dla akcjonariuszy w stosunku do firm o najniższym udziale kobiet („The Bottom Line: Connecting Corporate Performance and Gender Diversity”, 353 firmy z rankingu „Fortune 500”, 1996-2000, No Gender-Blind Bottom Line, „Treasury and Risk Management”, March 2004).

Mężczyźni mają wyższą samoocenę, częściej przypisują sukces swoim zdolnościom, a źródeł niepowodzenia upatrują w czynnikach zewnętrznych. Mężczyźni są mniej podatni na perswazję i presję grupy, w sytuacji nacisku bronią swych publicznie wyrażanych opinii, traktują życie rywalizacyjnie, walcząc o zachowanie niezależności. (J.S. Hyde: Gender Comparison of Mathematics Attitudes and Affect. A Meta-Analysis, „Psychology of Woman Quarterly”, 14/1990).

Potrzeba mężczyzn do postrzegania siebie jako osób niezależnych, wyjątkowych i samowystarczalnych powoduje jednak, że częściej niż u kobiet, wśród mężczyzn może występować tzw. heurystyka złudzenia kontroli. Mężczyźni łatwiej dochodzą do wniosku, że rozpoznają reguły rządzące danym procesem i są w stanie go kontrolować (nawet wtedy, kiedy proces jest losowy jak np. rzut monetą).

50% początkujących inwestorów giełdowych spodziewa się przeżywać silne napięcie po zakupie akcji w obawie przed ich spadkiem. 60% odczuwałoby potrzebę ciągłego kontrolowania sytuacji rynkowej. 70% badanych inwestowania w akcje kojarzy się z nadzieją na duże zyski w przyszłości, a 90% odczuwałoby dumę z osiągniętych zysków (T. Zaleśkiewicz (2003):

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

„Psychologia inwestora giełdowego”.K.E. Warneryd (2001): „Stock-market psychology. How people value and trade stocks”).

Najbardziej aktywną grupą inwestorów giełdowych, w największym stopniu narażoną na nadmierny optymizm i pewność siebie – są mężczyźni w wieku 30-34 lata. Portfele kobiet i mężczyzn dają średnio podobne wyniki, ale przeciętny mężczyzna zawiera około 67% więcej transakcji niż przeciętna kobieta. Mężczyźni częściej wybierają akcje mniejszych i bardziej ryzykownych spółek. Zysk na jednostkę ryzyka dla portfeli mężczyzn jest mniejszy niż dla portfeli kobiet.

Quiz

Quiz służy sprawdzeniu nabytej wiedzy i nie wpływa na ostateczne zaliczenie kursu. Test składa się z 5 pytań, w każdym pytaniu znajduje się jedna poprawna odpowiedź. **Pytania quizu: każde pytanie na nowym ekranie, po każdej odpowiedzi informacja o wyniku i wskazanie prawidłowej odpowiedzi.**

Pytanie 1.

Które z poniższych stwierdzeń dotyczących przedsiębiorczości jest prawdziwe?

- a. Kobiety są bardziej przedsiębiorcze od mężczyzn.
- b. **Otwartość na nowe pomysły sprzyja przedsiębiorczości.**
- c. Przedsiębiorczość to cecha charakterystyczna wyłącznie dla przedsiębiorców.
- d. Jeżeli chcesz być przedsiębiorczy powtarzaj pomysły innych.

Pytanie 2.

Które z poniższych powiedzeń odnosi się do działalności przedsiębiorczej:

- a. Kto pod kim dołki kopie, ten sam w nie wpada.
- b. Oko za oko, ząb za ząb.
- c. **Raz kozie śmierć!**
- d. Niedaleko pada jabłko od jabłoni.

Pytanie 3.

Które z poniższych haseł reklamowych jest nieetyczne?

- a. **Nie obsługujemy brunetów.**
- b. Każdy klient jest dla nas ważny.
- c. Twoja opinia jest dla nas cenna.
- d. Zawsze terminowo regulujemy zobowiązania.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Pytanie 4.

Które z poniższych stwierdzeń dotyczących ryzyka jest nieprawdziwe:

- a. Jeżeli nic nie robisz, nie ma ryzyka.
- b. Ryzyko towarzyszy każdej działalności.
- c. Ryzyko to także utracone korzyści.
- d. Pewna strata nie jest ryzykiem.

Pytanie 5.

Ryzyko to:

- a. zjawisko uniemożliwiające prowadzenie działalności gospodarczej,
- b. niemożność przewidzenia przyszłości ze względu na jej losowość,
- c. brak informacji na temat przyszłości,
- d. połączenie prawdopodobieństwa wystąpienia zdarzenia oraz jego skutków.

Lekcja 2. Rynek i jego podstawowe mechanizmy

Podczas tej lekcji zapoznasz się z podstawowymi mechanizmami, jakie zachodzą na rynku, czyli w Twoim bezpośrednim otoczeniu konkurencyjnym, jeżeli jesteś lub chcesz być przedsiębiorcą, ale także wokół Ciebie jako konsumenta.

Po zakończeniu lekcji będziesz wiedział, w jaki sposób funkcjonuje większość rynków w gospodarce oraz jak interakcje popytu i podaży doprowadzają do stanu równowagi na rynku. Pewne elementy mechanizmu rynkowego będziesz mógł wykorzystać w strategii działania swojej firmy.

Mikroekonomia i makroekonomia

Ekonomia jest jedną z dziedzin nauk społecznych zajmującą się badaniem prawidłowości i działaniem mechanizmów rozwoju społeczno-ekonomicznego. Przedmiotem badań ekonomii jest proces gospodarowania i jego podmioty. Ekonomia próbuje odnaleźć odpowiedź na następujące zasadnicze pytania: co, jak i dla kogo produkować?

Powszechnie proces gospodarowania kojarzy się z ciągle odbywającym się procesem wytwarzania (produkcji) dóbr i usług, ich podziałem, wymianą i konsumpcją. Na każdym jednak etapie tego procesu jego uczestnicy muszą radzić sobie z problemem niewystarczających zasobów w stosunku do zgłaszanych potrzeb. W związku z tym, można powiedzieć, że **ekonomia to nauka badająca jak ludzie radzą sobie z zaspokajaniem potrzeb w warunkach ograniczonych zasobów**. Pozostając konsumentem, być może już wkrótce staniesz

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

po drugiej stronie rynku jako przedsiębiorca, odpowiedzialny za zaspokajanie potrzeb.

Na gospodarkę można patrzeć z dwóch różnych perspektyw: mikroekonomicznej i makroekonomicznej. Choć obraz procesów ekonomicznych jest z tych dwóch punktów widzenia różny, to dotyczą one tych samych zjawisk. Różnica pomiędzy mikroekonomią i makroekonomią jest taka, jak w przypadku oglądania tradycyjnego, mechanicznego zegarka. Możesz, tak jak zegarmistrz, zajrzeć do środka przez szkło powiększające i przyglądać się pracy pojedynczego elementu tego mechanizmu, jednemu trybikowi, który jest jego częścią. Możesz analizować jak szybko się kręci, z czym jest powiązany i co się stanie, jeżeli go zatrzymasz. To właśnie **perspektywa mikroekonomiczna** – tutaj będą nas interesować zasady funkcjonowania pojedynczych elementów systemu gospodarczego – typowego przedsiębiorstwa, gospodarstwa domowego, pojedynczego rynku, a wszystkie pozostałe elementy będą tylko otoczeniem zewnętrznym tych podmiotów.

Inaczej będzie z **perspektywy makroekonomicznej**. Tutaj będą nas przede wszystkim interesować skutki działania wszystkich podmiotów łącznie, ich wzajemne powiązania i interakcje. Będzie nas interesować co stanie się z produkcją i sprzedażą wszystkich przedsiębiorstw, jeśli gospodarstwa domowe zaczną więcej lub mniej zarabiać. To tak, jakby obserwując mechanizm zegara sprawdzać jak będą się kręcić pozostałe trybiki, jeśli poruszamy jednym z nich. A jako przedsiębiorcę i konsumenta, najbardziej powinny interesować Cię wskazówki zegara gospodarki. Te wskazówki, to najważniejsze parametry pokazujące jak szybko i zdrowo rozwija się gospodarka oraz to, czy nie dotknęły ją jakieś problemy. Te wskazówki to m.in. inflacja, bezrobocie, zmiany produktu krajowego brutto, kurs walutowy i inne parametry.

Ważne! Makroekonomia i mikroekonomia to dwa główne nurty analiz współczesnej ekonomii. Makroekonomia próbuje odpowiedzieć na pytania dotyczące warunków i efektów działania wszystkich podmiotów gospodarki, mechanizmów decydujących o funkcjonowaniu gospodarki, przekładaniu łącznych efektów indywidualnych działań i decyzji podmiotów na sytuację całej gospodarki. Mikroekonomia zajmuje się mechanizmami funkcjonowania pojedynczych składników gospodarki, nabywców i sprzedawców oraz poszczególnych rynków.

Rynek

Kontakt nabywców i sprzedawców dóbr i usług umożliwiają rynki. W pewnych przypadkach, choćby lokalnego straganu z owocami, kupujący i sprzedający spotykają się osobiście, aby zawrzeć transakcję. W innych, takich jak giełda papierów wartościowych, transakcje mogą być zawierane przy użyciu komputerów z dwóch dowolnych miejsc na świecie. Pamiętaj więc, że

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

rynek nie musi być rozumiany jako konkretne miejsce, ale raczej jako sam proces wymiany dóbr i usług.

Rynkiem nazywać będziemy więc mechanizm gospodarczy, który prowadzi do tego, że decyzje nabywców o tym co, za ile i gdzie kupować oraz decyzje producentów o tym co, za ile i gdzie produkować i sprzedawać zostają wzajemnie uzgodnione dzięki odpowiedniemu dostosowaniu cen.

Będąc konsumentem szukasz często najlepszej okazji, a jako przedsiębiorca będziesz narażony na działanie konkurencji. Z jej pośrednictwem uczestnicy rynku, dążąc do realizacji swych interesów, próbują przedstawić korzystniejsze od innych oferty pod względem ceny, jakości wyrobu, jego wyglądu, opakowania, uprzejmości obsługi i innych cech, w celu wywarcia wpływu na korzystne zawarcie transakcji kupna - sprzedaży.

Aby mówić o rynku, należy wskazać jego podstawowe elementy:

- **podmioty rynku**, czyli strony nabywców i sprzedawców,
- **przedmiot rynku**, czyli towar, którego dotyczy transakcja,
- **relację** wiążącą podmioty z przedmiotem, czyli cenę.

Klasyfikacji rynku można dokonywać według różnych kryteriów, m.in.:

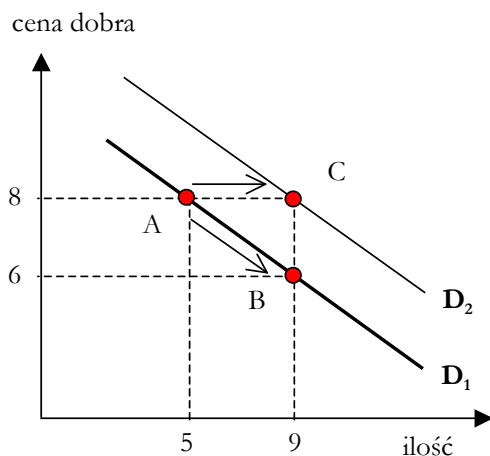
- według przedmiotu rynku, możemy wyróżnić rynek dóbr, rynek usług i rynki każdego konkretnego towaru, np. rynek samochodów, rynek papierosów itd.,
- według podmiotu rynku, możemy mówić o:
  - **rynku nabywcy**, kiedy to on w największym stopniu decyduje o tym jakie dobra są produkowane i sprzedawane; sytuacja taka występuje, w gospodarce rynkowej, gdzie nabywcy mogą wybierać spośród szerokiej oferty sprzedających, a sprzedający muszą dostosować się do potrzeb kupujących aby sprzedać swój towar; sytuację taką nazywamy ciśnieniem podaży;
  - **rynku sprzedawcy**, kiedy to on w największym stopniu decyduje jakie dobra są produkowane i sprzedawane na rynku; sytuacja taka występuje w gospodarkach niedoborów, na ogół w gospodarkach centralnie planowanych, gdzie popyt nabywców jest zbyt duży w stosunku do oferty rynku, a konsumenci kupują nie to co chcieliby kupić, ale to co są zmuszeni kupić z powodu braku alternatyw; sytuację taką nazywamy ssaniem popytu;
- według kryterium geograficznego mówimy o rynku lokalnym, rynku regionalnym, rynku krajowym, kontynentalnym lub światowym;
- według skali mechanizmów oddziaływania na procesy rynkowe mówimy o rynku nieregulowanym (np. targowisko z warzywami) i rynku regulowanym (np. giełda papierów wartościowych).

Popyt i czynniki go kształtujące

Jednymi z najważniejszych pojęć mikroekonomii, związanymi nierozdzielnie z pojęciem rynku są popyt i podaż. **Popyt to ilość dóbr, jakie nabywcy są gotowi zakupić przy różnych poziomach cen.** Popyt zatem określa nie tyle jedną określoną wielkość zakupu, ale raczej pewien zbiór kombinacji, które mogą zostać zakupione przy różnych poziomach ceny danego dobra. Graficznym obrazem popytu jest tzw. krzywa popytu, która powyższe kombinacje pokazuje, zakładając, że inne czynniki nie zmieniają się (tzw. zasada *ceteris paribus*). Na poniższym rysunku zaznaczone są dwie krzywe popytu, odpowiednio D_1 i D_2 .

Komentarz [MK3]: LINK
<http://www.slownik-online.pl/kopalinski/B023BEEBC5B70C50C12565B600127798.php>

Punkt A, leżący na krzywej D_1 oznacza, że przy cenie 8 zł, nabywcy chcą kupić 5 [tysięcy] sztuk pewnego dobra. Punkt B, również leżący na krzywej D_1 oznacza, że jeżeli cena dobra spadnie do 6 zł, to popyt wzrośnie do 9 [tysięcy] sztuk. Tak więc, zmiany popytu wywołane przejściem do innego punktu na tej samej krzywej popytu oznaczają zmiany wywołane tylko i wyłącznie ceną.

Może się jednak zdarzyć, że konsumenci będą chcieli kupić 9 [tysięcy] sztuk danego dobra, nawet jeżeli cena się nie zmieni. Graficznie obrazowane to będzie przejściem z punktu A do punktu C, a więc na zupełnie nową, położoną bardziej na prawo krzywą popytu. Mówimy wtedy o zmianie poziomu popytu wywołanej czynnikami pozacenowymi. Analogicznie przejście na krzywą popytu położoną bardziej na lewo oznaczałoby zmniejszenie poziomu popytu.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Model popytu, który przedstawiliśmy oznacza bowiem - zgodnie z zasadą *ceteris paribus* i metodą izolacji - że **za najważniejszy czynnik decydujący o popycie przyjmujemy cenę**. Jest jednak wiele innych czynników które wpływają na popyt, ale przyjmujemy je za stałe. W związku z tym, zmiany ceny wywołują ruchy wzdłuż krzywej popytu, a zmiany czynników pozacenowych ruchy całej krzywej popytu.

Czynnikami pozacenowymi kształtowania popytu są między innymi:

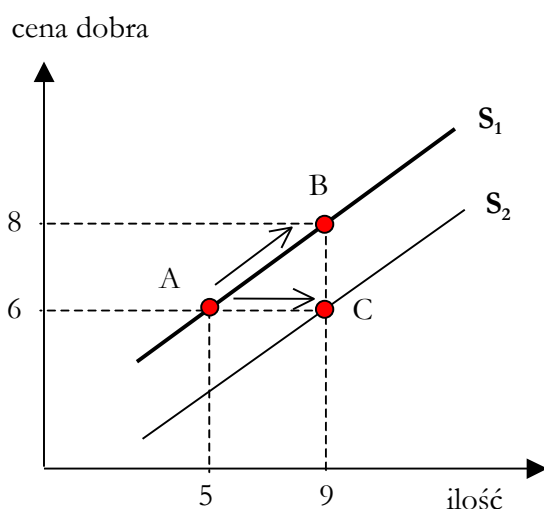
- **dochody konsumentów** – jeżeli będziesz dysponował większymi dochodami, to na ogół będziesz mógł kupować więcej dóbr; nie jest to oczywiście bezwzględna reguła, ponieważ możesz w takiej sytuacji także zrezygnować z zakupu pewnych dóbr o gorszej jakości i zastąpić je lepszymi jakościowo i droższymi substytutami; nawet jeżeli wzrosną pięciokrotnie Twoje dochody, nie będziesz jadł pięć razy więcej bułek na śniadanie tylko dlatego, że Cię na to stać, ale możesz już nie kupować najtańszych bułek;
- **moda i czynniki psychologiczne** – **przeczytaj artykuł** na temat tego, jak wzrosła sprzedaż płyt Michaela Jacksona po jego śmierci; nie nastąpiła zmiana ceny, a jednak sprzedaż wzrosła, zadziałały więc czynniki pozacenowe; **w kolejnym artykule** możesz przeczytać jak przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku Polacy masowo kupowali cukier w obawie, że jego cena wzrośnie;
- **ceny dóbr komplementarnych**, czyli takich które muszą być konsumowane razem z danym dobrem, aby zaspokoić pewną potrzebę, np. samochód i paliwo, zamek do drzwi i klucz; jeżeli cena dobra komplementarnego rośnie, to popyt na dobro z nim związane będzie spadał, gdyż konsumpcja staje się relatywnie droższa;
- **ceny dóbr substytucyjnych**, czyli takich, które mogą zastępować dane dobro i zaspokajać tą samą potrzebę, np. samochód i pociąg, chleb i bułka; jeżeli cena dobra substytucyjnego rośnie, związane z nim dobro staje się relatywnie tańsze i popyt na nie będzie rósł,
- **jakość oferowanych dóbr** i inne czynniki.

Komentarz [MK4]: LINK
<http://www.tvn24.pl/12691,1614634,0,2,ja-ckson-po-smierci-zarobi-200-milionow-dolarow,wiadomosc.html>

Komentarz [MK5]: LINK
<http://gospodarka.gazeta.pl/gospodarka/1,33405,1994355.html>

Podaż i czynniki ją kształtujące

Podaż to ilość dóbr, jakie sprzedawcy są gotowi dostarczyć na rynek przy różnych poziomach cen. Podaż, analogicznie do popytu, określa również nie jedną określoną wielkość sprzedaży, ale raczej pewien zbiór kombinacji, które mogą zostać dostarczone przy różnych poziomach ceny danego dobra. Graficznym obrazem podaży jest tzw. krzywa podaży, która powyższe kombinacje pokazuje, *ceteris paribus*. Na poniższym rysunku zaznaczone są dwie krzywe podaży, odpowiednio S_1 i S_2 .

Punkt A, leżący na krzywej S_1 oznacza, że przy cenie 6 zł, sprzedawcy chcą dostarczyć na rynek 5 [tysięcy] sztuk pewnego dobra. Punkt B, również leżący na krzywej S_1 oznacza, że jeżeli cena dobra wzrośnie do 8 zł, to podaż wzrośnie do 9 [tysięcy] sztuk. Tak więc, zmiany popytu wywołane przejściem do innego punktu na tej samej krzywej podaży oznaczają zmiany wywołane tylko i wyłącznie ceną. Produkcja staje się bardziej opłacalna, więc producenci mogą zwiększyć podaż.

Może się jednak zdarzyć, że producenci będą mogli i chcieli dostarczyć 9 [tysięcy] sztuk danego dobra, nawet jeżeli cena się nie zmieni. Graficznie obrazowane to będzie przejściem z punktu A do punktu C, a więc na zupełnie nową, położoną bardziej na prawo krzywą podaży. Mówimy wtedy o zmianie poziomu podaży wywołanej czynnikami pozacenowymi. Analogicznie, przejście na krzywą podaży położoną bardziej na lewo oznaczałoby zmniejszenie jej poziomu.

Model podaży, który przedstawiliśmy oznacza tak jak w przypadku popytu, że za najważniejszy czynnik decydujący o niej przyjmujemy cenę. Pozostałe czynniki, które wpływają na podaż przyjmujemy je za stałe w ramach jednej krzywej podaży. W związku z tym, zmiany ceny wywołują ruchy wzdłuż krzywej podaży, zaś zmiany czynników pozacenowych ruchy całej krzywej podaży.

Czynnikami pozacenowymi są między innymi:

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- **koszty producentów** – dotyczy to zwłaszcza sytuacji, w której drożeją surowce do produkcji, w wyniku czego producenci podnoszą ceny swoich produktów dla odbiorców; [tutaj możesz przeczytać](#) jak podwyżki cen rud żelaza wpłynęły na światowy rynek stali i wyrobów stalowych;
- **moda i czynniki psychologiczne** – rosnący popyt i moda na zakup pewnych produktów pozwala producentom oferować je po coraz wyższych cenach, nie obawiając się o spadek sprzedaży; czasem mamy tu do czynienia z tzw. efektem snoba, kiedy produkty są sprzedawane po wysokich cenach tak, aby nie każdego było na nie stać, a ich zakup przez konsumentów o wysokim dochodzie ma podkreślać ich status majątkowy; [przeczytaj artykuł](#), jak sieć kawiarni Starbucks podnosi ceny kawy pomimo kryzysu
- **jakość oferowanych dóbr** – zwykle producenci dóbr o wysokiej jakości lub podwyższający ich jakość zwiększają cenę oferowanych produktów;
- **technika produkcji** i inne – [tutaj możesz przeczytać](#), jak nowa technologia konstrukcji silników Forda może wpływać na obniżenie kosztów dla firm transportowych.

Komentarz [MK6]: LINK
<http://www.rp.pl/artyku/97504.html>

Komentarz [MK7]: LINK
<http://www.portalspozywczy.pl/handel/wiadomosci/wyzsze-ceny-w-starbucksie-sposobem-na-kryzys,20374.html>

Komentarz [MK8]: LINK
<http://moto.money.pl/wiadomosci/flota/artyku/nowa;technologia;forda;pomoze;w;cieciu;kosztow;floty,73,0,401737.html>

Prawo popytu i podaży

Popyt i podaż to dwie siły rządzące rynkiem i wpływające na kształtowanie się cen. **Prawo popytu** mówi, że popyt zmienia się na ogół w przeciwnym kierunku niż ceny, tj. wzrost cen powoduje spadek popytu, a spadek cen wzrost popytu *ceteris paribus*. **Prawo podaży** mówi zaś, że podaż zmienia się na ogół w tym samym kierunku co ceny, tj. wzrost cen powoduje wzrost podaży, a spadek cen - spadek podaży *ceteris paribus*.

Prawo popytu i podaży mówi o tym, że wraz ze wzrostem ceny popyt maleje, a podaż rośnie. Dla pewnych dóbr i sytuacji występują jednak odstępstwa od tej reguły. Jeżeli drożeją dobra podstawowe, z których konsumpcji nie możemy zrezygnować, a jednocześnie nie są dostępne dla nich substytuty to wzrost ceny nie będzie powodował spadku popytu. Mówimy wtedy o **dobrach Giffena**. Czasem wprost przeciwnie – rosnąca cena dóbr będzie skłaniać nas do zakupu, aby podkreślić własną pozycję, bogactwo i prestiż poprzez posiadanie drogich luksusowych dóbr. Mówimy wtedy o **efekcie Veblena (efekcie snoba)**. Czasem też, pomimo spadku cen nie będziemy zwiększać zakupów czekając, aż cena spadnie jeszcze bardziej. Jeżeli dotyczy to całej gospodarki, mówimy o zjawisku **deflacji** (spadku poziomu cen) i efektach jej towarzyszących.

Komentarz [MK9]: LINK
<http://portalwiedzy.onet.pl/45420,,,deflacja,haslo.html>

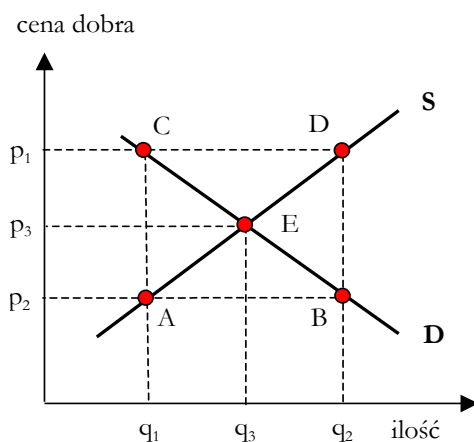

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Równowaga rynkowa

W zależności od wielkości popytu i podaży na rynku mogą mieć miejsce różne sytuacje w zakresie kształtowania ceny oraz występowania lub braku równowagi:

- **przewaga popytu nad podażą** (nadwyżka popytu) ma miejsce wtedy, gdy zbyt niska cena (p_2) powoduje wzrost popytu (do q_2) i spadek podaży (do q_1); nadwyżkę popytu obrazuje odcinek AB na poniższym rysunku;
- **przewaga podaży nad popytem** (nadwyżka podaży) ma miejsce wtedy, gdy cena jest zbyt wysoka (p_1) i powoduje wzrost podaży (do q_2) oraz spadek popytu (do q_1); nadwyżkę podaży obrazuje odcinek CD na poniższym rysunku;
- **równowaga rynkowa** przy pewnej cenie (p_3 , zwanej ceną równowagi lub ceną oczyszczania rynku), kiedy wielkość popytu (q_3) jest równa wielkości podaży (q_3); przy tej cenie rynek oczyszcza się z dóbr, tzn. wszystkie dostarczane na rynek dobra są wchłaniane przez popyt; punkt równowagi oznaczony jest literą E na poniższym rysunku.

Cena maksymalna i minimalna

Czasem na rynku regulowanym przez państwo lub odpowiednie władze dochodzi do administracyjnego ustalenia ceny maksymalnej lub minimalnej. Jeżeli będziesz przedsiębiorcą,

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

musisz ustalać cenę swojego produktu uwzględniając te ceny. Jeżeli jesteś nabywcą wiesz, że nie kupisz taniej niż cena minimalna lub drożej niż cena maksymalna.

Wyznaczenie **ceny maksymalnej** sprawia, że jego przekroczenie przez sprzedawcę jest nielegalne. Takie ograniczenie wprowadza się na ogół w przypadku wystąpienia braku pewnych dóbr na rynku lub dla ochrony konsumenta przed nadmiernie wysokimi cenami. Wzrost cen jest jedynym sposobem racjonowania dóbr przez rynek w sytuacji zbyt małej podaży. Choć za pomocą wysokich cen można rozwiązać problem alokacji i ograniczyć do niewielkich rozmiarów popyt na towar występujący w małych ilościach, rozwiązanie to może być uważane przez społeczeństwo za niesprawiedliwe. Na przykład, zbyt wysokie ceny żywności mogą prowadzić do pogorszenia sytuacji ludzi o niskich dochodach. Z tego powodu, przy niedoborze żywności w kraju, państwo może ustalić górny pułap cen żywności, aby w ten sposób umożliwić grupom uboższym zakupy niezbędnej ilości produktów spożywczych.

Podczas gdy celem wprowadzenia cen maksymalnych jest obniżenie cen płaconych przez konsumentów, sens wyznaczania **cen minimalnych** sprowadza się do podwyższania cen uzyskiwanych przez producentów lub dostawców. Jednym z przykładów jest ustalenie minimalnej płacy obowiązującej na rynku pracy. W takiej sytuacji strona podaży (siła robocza) otrzymują za dostarczone dobro (pracę) przynajmniej gwarantowaną administracyjnie cenę (wynagrodzenie) płacone przez stronę popytową (przedsiębiorstwa). innym przykładem jest ustalanie cen minimalnych (gwarantowanych) na produkty rolne skupowane od ich producentów, w celu zapewnienia opłacalności ich produkcji.

Należy przy tym zauważyć, że osiągnięcie celów związanych z wprowadzeniem ceny maksymalnej będzie skuteczne wtedy, gdy jej poziom będzie poniżej ceny równowagi rynkowej, w przeciwnym razie to właśnie jej poziom zostanie ustalony na rynku. Podobnie, cena minimalna na rynku powinna być ustalana powyżej ceny równowagi rynkowej.

Tutaj możesz przeczytać o ustalaniu ceny minimalnej na zboże w Polsce.

Komentarz [MK10]: LINK:
http://www.farmer.pl/produkcja-roslinna/zboza/cena_minimalna_w_gore,69c963218ec557dec6a2.html

Mechanizm rynkowy

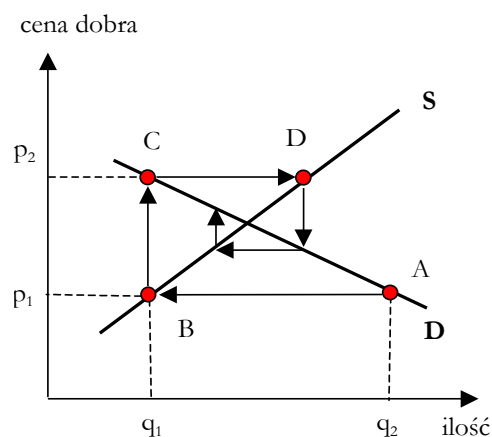
Z układu krzywych popytu i podaży wiemy, że nie zawsze na rynku kształtuje się równowaga. Wahania poziomów popytu i podaży w reakcji na zmiany różnych czynników tworzą mechanizm rynkowy, który bardzo często jest mechanizmem cyklicznym. Cykle zmian popytu i podaży mogą - ale nie muszą - doprowadzić w końcu do osiągnięcia relatywnie trwałej równowagi. Na ogół jednak pojawiają się wciąż nowe zakłócenia, które rynek wytrącają z tej równowagi.

Wyobraźmy sobie jednak idealną sytuację, w której zakłóceń takich nie będzie. Mechanizm, który teraz opisujemy ilustruje poniższy rysunek. Załóżmy, że w wyniku gry rynkowej ustaliła się

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

początkowo cena p_1 , przy podaży równiej q_1 i popycie równym q_2 . Taka przewaga popytu nad podażą oznacza, że tylko wielkość q_1 może zostać sprzedana, a cena na to dobro wzrośnie. Symbolicznie będziemy to oznaczać, jako przejście z punktu A przez B do C.

Wzrost cen powoduje spadek popytu, ale producenci zachęteni wysoką ceną, zwiększają swoją produkcję, w wyniku czego za pewien okres wzrośnie podaż (przejście z C do D). Jednak zwiększenie podaży powoduje spadek cen, który zachęci do kupowania (wzrost popytu), ale jednocześnie zmniejszy opłacalność produkcji. Tym samym, producenci ograniczą swoją przyszłą produkcję, podaż zmniejszy się, a jednocześnie w wyniku niskiej jeszcze ceny wzrośnie popyt i znajdziemy się w punkcie analogicznym do wyjściowego punktu A lub też w samym punkcie A. Mechanizm będzie się powtarzał.

Ze względu na graficzną ilustrację, powyżej opisany mechanizm nazywa się mechanizmem pajęczyny. Mechanizm ten występuje na rynkach dóbr charakteryzujących się długim cyklem produkcyjnym, tj. takich, gdzie pomiędzy decyzją o podjęciu produkcji, a jej dostarczeniem na rynek upływa długi okres czasu. Decyzje producentów na takim rynku powinny być podejmowane niezależnie od siebie i żywiołowo, aby powodować znaczące zmiany podaży, a więc sytuacja taka ma miejsce w warunkach wolnego rynku. W gospodarce rynkowej odkryto wiele takich mechanizmów, regulujących rynki w sposób cykliczny. Do najważniejszych zalicza się 3-letni cykl świński (tzw. świńskie dołki i górki, związane z niedoborem i nadprodukcją wieprzowiny), kilkuletnie cykle owocowe (m.in. porzeczeki), czy kilkunastoletni cykl budowy statków. Wszystkie z tych mechanizmów przebiegają w identyczny, opisany powyżej sposób, a wiążą się z tym, że podaż takich dóbr nie może szybko reagować na zmieniające się warunki rynkowe (np. zauważalna nadprodukcja czy niedobór).

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tutaj możesz przeczytać więcej o świńskiej górcie, jaka cyklicznie pojawia się w Polsce.

Komentarz [MK11]: LINK:
http://www.farmer.pl/produkcja-zwierze/trzoda-chlewna/swinska_gorka,26837460c730b01760b4.html

Elastyczność cenowa popytu

Wiemy już, że - zgodnie z prawem popytu - zmiany cen powodują zmiany popytu i podaży. Interesować nas teraz będzie miara wielkości reakcji tych kategorii na zmiany cen. Wprowadza się w tym celu istotne w mikroekonomii wskaźniki zwane **współczynnikami elastyczności**. **Elastyczność cenowa popytu** to miara reakcji zmiany popytu na dane dobro na wskutek zmiany ceny tego dobra. Elastyczność cenową popytu mierzymy jako stosunek względnej zmiany popytu do względnej zmiany ceny, tj. wg następującego wzoru:

$$E^{pd} = - \frac{\Delta Q}{Q_0} : \frac{\Delta P}{P_0}$$

gdzie

$\Delta Q = Q_1 - Q_0$ oznacza zmianę popytu z poziomu początkowego Q_0 do poziomu końcowego Q_1

$\Delta P = P_1 - P_0$ oznacza zmianę ceny z poziomu początkowego P_0 do poziomu końcowego P_1

Współczynnik elastyczności cenowej popytu może przyjmować wartości od 0 do nieskończoności. Im wyższa wartość współczynnika, tym większa elastyczność popytu, czyli jego wrażliwość na zmiany ceny. Dlaczego jest to ważne dla przedsiębiorców? Rozpoznając poziom elastyczności możesz się spodziewać jak zmieni się popyt na Twoje produkty, jeżeli obniżysz lub podwyższysz ich cenę. Na przykład, wartość współczynnika elastyczności cenowej popytu równa 2 oznacza, że spadek ceny analizowanego dobra o 1% powoduje wzrost popytu o 2%. Jeżeli zaś współczynnik elastyczności cenowej popytu wynosi 5, to zmiana ceny o 1% wywoła zmianę popytu aż o 5%.

Jeżeli współczynnik elastyczności cenowej popytu jest przynajmniej równy 1 to mówimy o popycie elastycznym (przy współczynniku elastyczności równym 1 mówimy o popycie jednostkowo elastycznym). **Jeżeli zaś współczynnik ten jest mniejszy od 1, mówimy o popycie nieelastycznym.**

Elastyczność cenowa popytu w Wielkiej Brytanii	
Mleko i produkty mleczne	0,05
Paliwa i energia	0,47

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

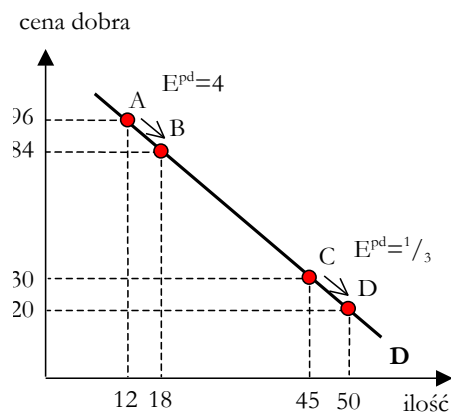
Żywność	0,52
Alkohol	0,83
Artykuły trwałego użytku	0,89
Rozrywki	1,40
Podróże zagraniczne	1,63
Usługi gastronomii	2,61

Źródło: D.Begg *Mikroekonomia*, PWE Warszawa 1996, s. 124.

Elastyczność cenowa popytu a przychody przedsiębiorstwa

Jest jeszcze jeden powód, dla którego przedsiębiorców może interesować elastyczność cenowa popytu. Okazuje się, że może ona pomóc ustalić optymalną dla wielkości sprzedaży cenę produktów. Opisuje to poniższy przykład. Cztery następujące punkty należą do jednej krzywej popytu na dany produkt. W ciągu miesiąca zauważono, że zmiany ceny wpływały następująco na wielkość popytu:

- przy cenie $P_A=96$ zaobserwowano popyt $D_A=12$,
- przy cenie $P_B=84$ zaobserwowano popyt $D_B=18$,
- przy cenie $P_C=30$ zaobserwowano popyt $D_C=45$,
- przy cenie $P_D=20$ zaobserwowano popyt $D_D=50$.

Na podstawie powyższych danych można policzyć, że współczynnik elastyczności popytu przy zmianie ceny z 96 do 84 (czyli na odcinku AB) wynosi 4:

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

$$E_{AB}^{pd} = - \frac{8 - 2}{12} \cdot \frac{84 - 6}{96} = \frac{1}{3}$$

Jednocześnie, współczynnik elastyczności cenowej popytu na odcinku CD, czyli przy zmianie ceny z 30 do 20 wynosi $\frac{1}{3}$:

$$E_{CD}^{pd} = - \frac{0 - 5}{45} \cdot \frac{20 - 0}{30} = \frac{1}{3}$$

Oznacza to, że popyt jest tym bardziej elastyczny im wyższa jest cena, a jej obniżanie powoduje jednocześnie zmniejszenie elastyczności popytu. Ponieważ podane powyżej punkty leżały na jednej krzywej popytu (patrz rysunek) oznacza to również, że współczynnik elastyczności cenowej popytu nie jest stały na danej krzywej popytu, ale zależy od punktu na tej krzywej.

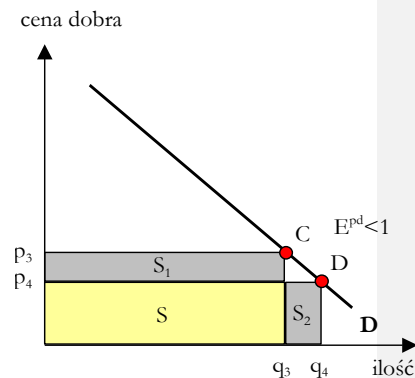
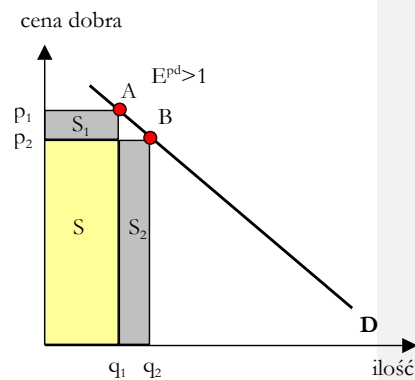
Współczynnik elastyczności cenowej popytu można wykorzystywać w przedsiębiorstwie do szacowania wpływu zmian ceny na wielkość całkowitych przychodów ze sprzedaży.

Całkowity utarg ze sprzedaży (TR, Total Revenue) jest iloczynem ilości sprzedawanych dóbr (Q) i obowiązującej ceny sprzedaży (P), czyli

$$TR = Q \cdot P$$

Jeżeli przedsiębiorstwo sprzeda 100 sztuk produktów po 50 zł każdy, to jego utarg, czyli wpływy ze sprzedaży wyniosą

$$TR = 100 \cdot 50 \text{ zł} = 5.000 \text{ zł}$$

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wiemy, że obniżanie ceny powoduje jednocześnie zwiększenie popytu, a więc ilości sprzedawanych dóbr. Powstaje zatem pytanie: czy opłacalne jest obniżanie ceny, czy może ono zwiększyć całkowity utarg? Rozpatrzmy dwa wcześniej analizowane przypadki. W punktach A, B, C i D całkowite utargi wynoszą odpowiednio:

$$TR_A = 96 \cdot 12 = 1152$$

$$TR_B = 84 \cdot 18 = 1512$$

$$TR_C = 30 \cdot 45 = 1350$$

$$TR_D = 20 \cdot 50 = 1000$$

Wynika z powyższego, że opłacalne jest obniżenie ceny z 96 do 84, gdyż powoduje to wzrost popytu i całkowitego utargu (przejście z punktu A do B). Jednocześnie obniżenie ceny z 30 do 20 nie przynosi już takich samych efektów - w tej sytuacji wielkość całkowitego utargu maleje, więc należałoby raczej zastanowić się nad podniesieniem ceny. Zauważmy, że obniżanie ceny było korzystne w sytuacji, kiedy popyt był elastyczny (współczynnik wynosił 4), zaś nieopłacalne, kiedy popyt był nieelastyczny (współczynnik wynosił $\frac{1}{3}$). Zjawisko to można udowodnić w ogólnym przypadku.

Całkowity utarg jest obrazowany przez pole prostokąta wyznaczonego przez cenę i wielkość popytu. Dla punktu A jest to suma pól prostokątów oznaczonych wcześniej jako S i S_1 . Obniżenie ceny i przejście do punktu B oznacza rezygnację z pola S_1 i jednoczesne zwiększenie utargu o wielkość odpowiadającą obszarowi S_2 . Ponieważ w przypadku elastyczności popytu obszar S_2 jest większy niż S_1 opłaca się obniżyć cenę. Natomiast w przypadku nieelastycznego popytu mechanizm ten działa w przeciwnym kierunku: obszar, z którego rezygnujemy (S_1) jest większy niż ten, który zyskujemy (S_2), więc tutaj opłaca się podwyższać cenę. Granicą opłacalności zmian w jednym i drugim przypadku jest punkt jednostkowej elastyczności cenowej popytu. Do tego punktu opłaca się obniżyć cenę w przypadku popytu elastycznego oraz podwyższać ją w przypadku popytu nieelastycznego aby maksymalizować całkowite wpływy ze sprzedaży. Sytuacje tą ilustruje rysunek obok.

Bibliografia do tematu

1. Begg D., Fischer S., Dornbusch R. (1998): Mikroekonomia, PWE.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

2. Bowden E.V., Bowden J.H. (2002): *Ekonomia - nauka zdrowego rozsądku*. Amerykańsko-polski podręcznik akademicki makro- i mikroekonomii, Fundacja Innowacja.
3. Krawczyk M., Malinowski D. (2004): *Ekonomia w przykładach*, Wydawnictwo SGH.
4. Nasiłowski M. (1997): *System rynkowy. Podstawy mikro- i makroekonomii*, PWE.
5. Samuelson P.A., Nordhaus W.D. (1999): *Ekonomia*, PWE.

Quiz

Quiz służy sprawdzeniu nabytej wiedzy i nie wpływa na ostateczne zaliczenie kursu. Test składa się z 5 pytań, w każdym pytaniu znajduje się jedna poprawna odpowiedź. Pytania quizu: każde pytanie na nowym ekranie, po każdej odpowiedzi informacja o wyniku i wskazanie prawidłowej odpowiedzi.

Pytanie 1.

Który z poniższych problemów dotyczy mikroekonomii?

- a. Cena jabłek na targu osiedlowym.
- b. Funkcjonowanie polskiej gospodarki.
- c. Inflacja.
- d. Popyt łączny wszystkich przedsiębiorstw w Polsce.

Pytanie 2.

Który z poniższych czynników nie wpływa na wielkość popytu?

- a. cena
- b. dochód konsumenta
- c. moda
- d. podaż.

Pytanie 3.

Który z poniższych czynników nie wpływa na wielkość podaży?

- a. koszty producenta
- b. moda
- c. jakość oferty
- d. popyt

Pytanie 4.

Które z poniższych dóbr nie podlega cyklicznemu mechanizmowi pajączyny?

- a. mięso wieprzowe
- b. porzeczki

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- c. jogurt
- d. statki.

Pytanie 5.

Która z poniższych kombinacji ceny i wielkości popytu byłaby dla producenta najlepsza z punktu widzenia wielkości sprzedaży?

- a. popyt 5100 sztuk przy cenie 2 zł,
- b. popyt 4100 sztuk przy cenie 3 zł,
- c. popyt 3100 sztuk przy cenie 4 zł,
- d. popyt 2100 sztuk przy cenie 5 zł

Lekcja 3. Funkcjonowanie gospodarki

Podczas tej lekcji zapoznasz się z podstawowymi mechanizmami i wskaźnikami, jakie obserwujemy na poziomie każdej gospodarki, czyli w ujęciu makroekonomicznym. Z jednej strony, to przedsiębiorcy i konsumenci tworzą gospodarke, z drugiej – bardzo przydatna jest umiejętność obserwacji gospodarki i sygnałów, jakie z niej płyną, ponieważ mogą bardzo istotnie wpływać na sytuację wszystkich uczestników życia gospodarczego, także Ciebie.

Po zakończeniu lekcji będziesz wiedział jak interpretować podstawowe wskaźniki makroekonomiczne i przewidywać rozwój sytuacji gospodarczej, aby Twoje przedsiębiorstwo było bardziej konkurencyjne.

Makroekonomia i gospodarka

Makroekonomia to gałąź ekonomii zajmująca się funkcjonowaniem całego systemu gospodarczego i posługująca się kategoriami zagregowanymi (wszystkie rynki, popyt zagregowany, wszystkie przedsiębiorstwa, wszyscy konsumenci itd.). Na poziomie gospodarki globalnej makroekonomia zajmuje się także mechanizmami oddziaływań poszczególnych systemów gospodarczych. Podstawowe problemy i kategorie makroekonomiczne dotyczą m.in. organizacji gospodarki, problematyki wzrostu gospodarczego, cykliczności wzrostu, powiązania procesów sfery realnej i sfery finansowej, problemów bezrobocia, inflacji.

Dlaczego wiedza makroekonomiczna może być przydatna dla Ciebie jako konsumenta i przedsiębiorcy? Przede wszystkim dlatego, że otoczenie gospodarcze w warunkach wolnorynkowych jest bardzo zmienne. Przyczyną tej zmienności są decyzje nabywców i sprzedawców działających na różnych rynkach, a ich skutkami procesy i zjawiska, jakie są zauważalne dopiero wtedy, kiedy patrzy się na nie z pewnej perspektywy – perspektywy

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

makroekonomicznej. Zjawiska takie jak inflacja, bezrobocie, wzrost gospodarczy są dostrzegalne dopiero wtedy, gdy posługujemy się kategoriami zagregowanymi, czyli połączonymi efektami działań poszczególnych składników całego systemu.

Obserwując tylko swoje najbliższe otoczenie możesz nie mieć świadomości zagrożeń, jakie powstają w gospodarce. Żaden z Twoich znajomych mógł nie stracić ostatnio pracy, możesz więc odnieść wrażenie, że gospodarka jest w bardzo dobrym stanie. Ale w takiej sytuacji wnioskujesz na podstawie kilkunastu, może kilkudziesięciu osób. To jeszcze nie gospodarka! Kiedy spojrzysz na wskaźnik bezrobocia dla kraju może okazać się, że pracę straciło 450 tys. osób, a stopa bezrobocia wzrosła z 9% do 12%. Wyobraź sobie, że każda z tych osób nie dostaje od 3 miesięcy wynagrodzenia (np. 2500 zł miesięcznie), a jedynie zasiłek dla bezrobotnych (np. 500 zł). To oznacza, że każda z tych osób ma o 2000 zł mniejszy dochód do wydatków, a wszystkie razem w ciągu tych 3 miesięcy dysponowały dochodem mniejszym o 2,7 mld zł! O tyle mniejszy jest popyt na rynku, którego skutki mogą dotyczyć Ciebie bezpośrednio, bo ktoś nie kupi Twoich produktów lub pośrednio, kiedy Twoi odbiorcy złożą u Ciebie mniejsze zamówienia, bo ich sprzedaż się zmniejszyła. Dlatego właśnie perspektywy makroekonomicznej nie można ignorować!

Sektory instytucjonalne

Aby poznać podstawowe mechanizmy i zjawiska makroekonomiczne musimy przeanalizować powiązania pomiędzy podmiotami, jakie tworzą poszczególne elementy gospodarki. Te podmioty grupuje się w tzw. **sektory instytucjonalne**, które wyróżnia się w oparciu o kryterium funkcji, jaką pełnią w gospodarce. W każdej gospodarce, według pewnego standardu międzynarodowego, wyróżnia się następujące sektory:

- **sektor gospodarstw domowych (*households sector*)**, który tworzą osoby fizyczne pracujące na własny rachunek w rolnictwie i poza, z liczbą pracujących do 9 osób, a także osoby fizyczne uzyskujące dochód z pracy najemnej i niezarobkowych źródeł; główną rolą tego sektora jest dostarczanie czynników produkcji na rynek (pracy, kapitału, ziemi) oraz uzyskiwanie z tego tytułu dochodów, które zostaną przeznaczone na zakupy dóbr do zaspokajania bieżących potrzeb, czyli tzw. dóbr konsumpcyjnych; gospodarstwa domowe są także odpowiedzialne za gromadzenie oszczędności w gospodarce;
- **sektor przedsiębiorstw niefinansowych (*non-financial corporations sector*)**, do którego zalicza się podmioty gospodarcze wytwarzające produkty (wyroby i usługi niefinansowe) rynkowe oraz prowadzące księgi rachunkowe (m.in. przedsiębiorstwa państwowe, spółki kapitałowe, spółdzielnie, przedsiębiorstwa zagraniczne drobnej

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

wytwórczości, spółki jawne i komandytowe, spółki cywilne, osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą z liczbą pracujących powyżej 9 osób, z wyłączeniem gospodarstw indywidualnych w rolnictwie); przedsiębiorstwa odpowiedzialne są przede wszystkim za wytworzenie dóbr i usług na potrzeby gospodarki poprzez odpowiednie zaangażowanie i opłacenie czynników produkcji;

- **sektor instytucji finansowych i ubezpieczeniowych (*financial corporations sector*)**, do którego zaliczono podmioty gospodarcze zajmujące się pośrednictwem finansowym (NBP, banki, SKOK-i, firmy leasingowe), pomocniczą działalnością finansową (GPW, przedsiębiorstwa maklerskie, kantory, TFI, PTE) oraz ubezpieczeniami; sektor ten pełni rolę pośrednika finansowego pomiędzy podmiotami, które dysponują nadwyżką kapitału, a tymi, które potrzebują jego dodatkowych porcji;
- **sektor instytucji rządowych i samorządowych (*general government sector*)**, do którego zaliczono podmioty, których podstawowym źródłem finansowania są środki budżetowe (m.in. administracja państwa, służba zdrowia, obrona narodowa, policja, państwowe instytucje kultury, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, urzędy skarbowe i inne); rolą tych instytucji jest zarządzanie państwem, regulowanie procesów gospodarczych, rozwiązywanie problemów społecznych itp.;
- **sektor instytucji niekomercyjnych (*non-profit institutions sector*)** takich jak organizacje społeczne, partie polityczne, stowarzyszenia, fundacje, związki wyznaniowe itp.), które pełnią funkcje społeczne;
- **sektor zagranica (*rest of the world sector*)**, który tworzą podmioty gospodarcze będące własnością jednostek zagranicznych; zagranica może stać się dodatkowym rynkiem zbytu, źródłem kapitału lub zaopatrzenia.

WAŻNE! Schemat powiązań pomiędzy wszystkimi sektorami znajdziesz w „Małym Roczniku Statystycznym Polski” Głównego Urzędu Statystycznego, który oblicza i publikuje wiele wskaźników makroekonomicznych. Tutaj znajdziesz [link do strony z rocznikami](#). W „Małym Roczniku Statystycznym Polski 2009” schemat znajduje się na stronie 467, w dziale 19. Rachunki narodowe.

Komentarz [MK12]: LINK
http://www.stat.gov.pl/gus/roczniki_PLK_HTML.htm

System Rachunków Narodowych

Aby stwierdzić, w jakim stanie znajduje się gospodarka, należy obserwować wiele wskaźników makroekonomicznych. Dalej zostaną omówione najważniejsze wskaźniki i zjawiska takie jak: produkt krajowy brutto, popyt krajowy, inflacja, bezrobocie, deficyt budżetowy, dług publiczny, kurs walutowy, wzrost gospodarczy i cykl koniunkturalny.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Pytanie o formalny pomiar rozmiarów gospodarki i tempo jej rozwoju zaczęło nurtować ekonomistów na początku XX wieku i wtedy też stworzono pierwszy system pomiaru wielkości gospodarki. Był to prosty system tzw. mierników naturalnych, który z czasem zmodyfikowano, rozbudowano i przekształcono w obowiązujący obecnie międzynarodowy standard, zwany **systemem rachunków narodowych** (System of National Account). Metodologia została opracowana przez Organizację Narodów Zjednoczonych i obowiązuje we wszystkich krajach na świecie, dlatego możemy porównywać wyniki pomiarów dla Polski, USA i Chin. System stworzony przez laureatów Nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii, **Simona Kuznetza** i **Richarda Stone**, został po raz pierwszy opublikowany w 1952 roku. Obecnie obowiązuje standard z 1993 roku.

Komentarz [MK13]: LINK
http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/1971/index.html

Komentarz [MK14]: LINK
http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/1984/index.html

Produkt Krajowy Brutto

Podstawowym wskaźnikiem systemu SNA i jednym z najważniejszych publikowanych dla każdej gospodarki jest Produkt Krajowy Brutto (PKB). **Produkt Krajowy Brutto (Gross Domestic Product, GDP)** obrazuje końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. Obliczanie wartości rocznego PKB polega na oszacowaniu **trzech równych co do wartości kategorii makroekonomicznych** określających PKB poprzez:

1. **podejście produktowe**, czyli rozmiary działalności produkcyjnej; według tego podejścia sumuje się wartość produktów finalnych wytworzonych przez wszystkie podmioty działające w gospodarce; w ten sposób uzyskujemy odpowiedź na pytanie, który z działów gospodarki rozwija się, który zmniejszył produkcję i możemy wnioskować o przyczynach i ewentualnych skutkach tych zmian;
2. **podejście wydatkowe** jako końcowy rezultat działalności produkcyjnej; PKB obliczany jest jako suma popytu krajowego (tj. spożycia i akumulacji) oraz salda wymiany produktów z zagranicą; obliczając PKB w ten sposób mamy informację o tym, jaka część produktów zaspokoiła potrzeby gospodarstw domowych (konsumpcja), przedsiębiorstw (inwestycje), instytucji rządowych i samorządowych (wydatki rządowe) i jaka była wymiana handlowa z zagranicą (eksport i import); istotne znaczenie mają obserwowane zmiany konsumpcji i inwestycji;
3. **podejście dochodowe** jako sumę dochodów pierwotnych uzyskanych w procesie wykorzystywania czynników produkcji; na poziomie całej gospodarki uzyskujemy wtedy informację na temat wielkości nadwyżek osiągniętych przez przedsiębiorstwa i wynagrodzeń wypłaconych pracownikom.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tutaj możesz zobaczyć dokładne informacje na temat wielkości i zmian PKB w Polsce, podawane przez Główny Urząd Statystyczny. Przeczytaj też artykuł dotyczący wzrostu gospodarczego w Niemczech i Francji.

Komentarz [MK15]: LINK:
http://www.stat.gov.pl/gus/rachunki_narodowe_PLK_HTML.htm

Komentarz [MK16]: LINK
http://wyborcza.pl/biznes/1,82244,6923635,Niemcy_i_Francja_wychodza_z_recesji.html

Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne

Produkt Krajowy Brutto per capita

Dzieląc wartość kategorii zagregowanej dla gospodarki (np. PKB) przez liczbę mieszkańców otrzymujemy kategorię per capita, czyli przypadającą na jednego mieszkańca (np. PKB per capita). O ile więc PKB pokazuje rozmiary gospodarki jako całości oraz jej potencjał i udział w gospodarce światowej, o tyle PKB per capita jest pewnym miernikiem poziomu życia (bogactwa) przeciętnego obywatela w tej gospodarce. Nie ma przy tym zależności bezpośredniej pomiędzy PKB a PKB per capita i możliwe są wszystkie przypadki powiązań tych parametrów (duże/małe PKB a duże/małe PKB per capita).

Trzeba pamiętać, że PKB i PKB per capita to pewne miary statystyczne, które nie obrazują w pełni sytuacji gospodarki, ale są relatywnie łatwe do wyliczenia. Na ich podstawie możemy stwierdzić, że Polska jest gospodarką średnio zamożną, z wielkością dochodów na jednego mieszkańca na koniec 2008 roku na poziomie około 33.250 zł na osobę (wielkości produkcji, dochodów, wydatków), czyli około \$11.082 na osobę. Jest to dużo więcej niż w biednych krajach afrykańskich, gdzie PKB per capita wynosi około \$200 na osobę rocznie, ale wciąż znacznie mniej niż dla najlepiej rozwiniętych gospodarek takich jak USA, gdzie wynosi on około \$40.000 na osobę.

Mniejsze dochody oznaczają mniejsze wydatki i niższy poziom życia, ale aby je zwiększyć gospodarka musi się systematycznie rozwijać. Szacunki pokazują, że Polsce potrzeba około 10-15 lat na to, aby dochód na jednego mieszkańca osiągnął poziom najbogatszych gospodarek. Tutaj możesz przeczytać artykuł na temat wartości PKB w Polsce w 2009 roku, a tutaj zobaczyć zestawienie wielkości produktu na mieszkańca (GNI per capita) dla wszystkich gospodarek i regionów na świecie. Porównaj dochód Polski, Unii Europejskiej, Świata i wybranych gospodarek – bogatych i biednych.

Komentarz [MK17]: LINK
<http://biznes.interia.pl/news/wartosc-pkb-w-2008-r-wyniosla-1-2717-ml-d-zl,1307539>

Komentarz [MK18]: LINK
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/0,,contentMDK:20394863~menuPK:1192714~pagePK:64133150~piPK:64133175~theSitePK:239419~isCURL:Y,00.html>

Popyt Krajowy

Popyt Krajowy jest jednym z najważniejszych składników PKB, świadczy bowiem o rosnących lub spadających wydatkach konsumentów i przedsiębiorstw, może być tym samym wskaźnikiem

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

zapowiadającym recesję w gospodarce lub początek wzrostu gospodarczego. **Popyt krajowy** (*gross domestic demand, DD*) jest sumą spożycia i akumulacji.

Spożycie (*final consumption expenditure*) stanowi wartość produktów (wyrobów i usług) zużytych na zaspokojenie potrzeb ludności ogółem i obejmuje **spożycie prywatne** (spożycie w sektorze gospodarstw domowych oraz w sektorze instytucji niekomercyjnych) i **spożycie publiczne** (w sektorze instytucji rządowych i samorządowych). **Akumulacja** (*gross capital formation*) obejmuje zaś głównie nakłady inwestycyjne na środki trwałe.

WAŻNE! Wzrost spożycia jest najczęściej konsekwencją zwiększonych zakupów konsumentów spowodowanych wyższymi płacami, optymizmem co do przyszłej sytuacji gospodarczej lub tanimi kredytami. Szybki wzrost inwestycji jest zaś sygnałem poprawy oceny sytuacji gospodarki i jej perspektyw przez przedsiębiorców. Tego typu zmiany mogą zapowiadać dalszy rozwój gospodarki lub wyjście z recesji.

Inflacja

Inflacja to proces wzrostu przeciętnego poziomu cen lub presja na ten wzrost spowodowana nadwyżką efektywnego popytu globalnego nad podażą globalną i/lub rosnącymi kosztami produkcji, co pociąga za sobą deprecjację pieniądza, wzrost podaży pieniądza oraz niekontrolowaną i nieuzasadnioną redystrybucję dochodu narodowego.

Potocznie inflacja jest kojarzona ze wzrostem cen. W rzeczywistości w warunkach inflacji ceny niektórych dóbr mogą spadać, innych nie zmieniać się, a innych rosnać. Dlaczego więc mówimy, że jest inflacja? Otóż zależy wszystko od tego, jaki udział w naszych wydatkach mają poszczególne kupowane grupy produktów. W Polsce największy udział mają wydatki na artykuły żywnościowe, użytkowanie mieszkania i nośniki energii oraz transport. Te trzy grupy produktów stanowią łącznie ponad 50% wydatków przeciętnego konsumenta i jeżeli dochodzi do wzrostu cen w tych grupach produktów, konsumenci najczęściej muszą wydawać więcej niż w poprzednim okresie, nawet pomimo tego, że inne produkty będą tańsze (np. obuwie i odzież), mają one jednak mniejszy udział w wydatkach i rzadziej je nabywamy.

WAŻNE! Im wyższa inflacja, tym trudniejsze warunki funkcjonowania gospodarki, zarówno dla przedsiębiorców, konsumentów, jak i sektora rządowego. Konsumenci muszą zmagać się z problemem coraz wyższych cen, chociaż ich wynagrodzenia nie rosną tak samo szybko. Producenci zmagają się z problemem coraz wyższych kosztów produkcji, a przerzucanie tego wzrostu na konsumentów poprzez wyższe ceny powoduje zmniejszenie popytu. Dodatkowo, pracownicy zaczynają domagać się wzrostu wynagrodzeń. W warunkach inflacji rząd musi

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

podwyższać wypłacane świadczenia (emerytury, zasiłki itp.) i płace w sferze budżetowej o wskaźnik inflacji, co obciąża budżet i może powodować wzrost deficytu lub nie podwyższa świadczeń, ale doprowadza wtedy do ubożenia części społeczeństwa. Dodatkowo, bank centralny podwyższa stopy procentowe, kiedy ceny rosną, a to powoduje wzrost ceny kredytu. Najbardziej pożądanym, bezpiecznym poziomem inflacji w gospodarce jest 1-2% wzrostu w skali roku.

Zobacz [informację o inflacji](#) podawaną co miesiąc przez Główny Urząd Statystyczny.

Komentarz [MK19]: LINK:
http://www.stat.gov.pl/gus/ceny/handel_PLK_HTML.htm

Do opisywania wielkości inflacji wykorzystuje się wiele wskaźników. Wśród nich najważniejszym jest tzw. wskaźnik cen konsumentów **CPI (Consumer Price Index)**. Opisuje on zmianę wartości koszyka dóbr nabywanego przez przeciętnego konsumenta w badanym okresie (najczęściej miesiąca lub roku). **PPI (Producer Price Index)** to wskaźnik opisujący zmiany cen produktów wytworzonych przez producentów.

Na podstawie powyższych wskaźników dokonuje się umownej klasyfikacji inflacji i stopnia zagrożenia dla gospodarki. Poniższy podział jest umowny, w literaturze możesz spotkać inne klasyfikacje:

1. Procesy zmian cen nie grożące znacząco gospodarce:
  - a. **inflacja inercyjna** na poziomie około 1-3% w skali roku jest zjawiskiem naturalnym dla gospodarki,
  - b. **inflacja pełzająca** jeżeli wzrost cen nie przekracza 10% w skali roku,
2. Procesy zmian cen grożące gospodarce:
  - a. **deflacja** jeżeli przeciętne ceny w gospodarce nie rosną, ale spadają, charakterystyczna dla gospodarek w fazie recesji; może powodować, że konsumenci czekają na jeszcze niższe ceny i wstrzymują wydatki,
  - b. **inflacja krocząca i galopująca** na poziomie kilkudziesięciu procent w skali roku,
  - c. **inflacja szalejąca (hiperinflacja)** przy wzroście cen ponad 100% rocznie, bez górnego ograniczenia; taki poziom inflacji prowadzi do rozkładu gospodarki.

Ciekawostka! Bank centralny Zimbabwe wyemitował w 2008 roku banknot o nominale 500 mln dolarów zimbabweńskich. [Przeczytaj, w jakiej kategorii Zimbabwe pobiło rekord świata...](#)

Komentarz [MK20]: LINK
<http://www.tvn24.pl/0,1557621,0,1,zimbabwe-inflacja-2-2-mln-proc,wiadomosc.html>

Generalnie wskazuje się na dwa rodzaje przyczyn powodujących inflację: zbyt duży w stosunku do podaży popyt lub rosnące koszty produkcji podnoszące ceny większości produktów w gospodarce. Stąd też wyróżniamy dwie grupy teorii wyjaśniających przyczyny inflacji:

1. **Teorie inflacji popytowej (ciągniętej przez popyt):**
  - a. **keynesowska teoria inflacji popytowej**, jeżeli inflacja jest spowodowana wzrostem popytu z powodu nadmiernych wydatków sektora instytucji

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

rządowych i samorządowych, którym często towarzyszy rosnący deficyt budżetowy; oznacza to, że często deficyt budżetowy może prowadzić do inflacji;

- b. **monetarystyczna teoria inflacji Milтона Friedmana**, jeżeli inflacja jest spowodowana zbyt niskimi stopami procentowymi, które prowadzą do wzrostu popytu na pieniądź i zwiększenia wydatków konsumentów i/lub przedsiębiorców, za którymi nie nadąża podaż.

2. Teorie inflacji kosztowej (pchanej przez koszty):

- a. sytuacji monopolistycznej, dążenia państwa lub grupy społecznej do zwiększenia udziału w podziale dochodu narodowego poprzez podwyższanie cen (np. surowców energetycznych);
- b. **teoria inflacji powodowanej spiralą płacowo-zyskowo-cenową**, kiedy wzrost cen powoduje żądania płacowe, a wzrost płac kolejne podwyższenie cen, które ponownie wywołuje żądania płacowe;
- c. **teoria inflacji jako efektu naśladownictwa**, kiedy w nieuzasadniony sposób kolejne grupy zawodowe żądają wzrostu wynagrodzeń po ich zwiększeniu dla pracowników innych branż lub przedsiębiorstw.

[Przeczytaj artykuł i obejrzyj rozmowę na temat oczekiwań inflacyjnych w Polsce \(NBP\).](#)

Komentarz [MK21]: LINK
<http://www.nbpnews.pl/pl/akt/wiw/wywiady-mbrzoza-brzezina-17-07-09>

Bezrobocie

Bezrobocie to stan nierównowagi na rynku pracy, w którym podaż pracy (siła robocza) jest większa niż popyt na pracę (popyt na siłę roboczą). Rosnące bezrobocie jest najczęściej sygnałem słabnącej gospodarki i zmniejszającego się tempa wzrostu gospodarczego. Do innych przyczyn bezrobocia zalicza się także:

- następstwa procesów restrukturyzacyjnych w gospodarce, szczególnie w przemyśle, transporcie, handlu i rolnictwie,
- zmiany technologiczne,
- szok makroekonomiczny (podażowy),
- zmiany demograficzne (wyż demograficzny),
- utrwalanie sztywności kodeksu pracy z dużymi uprawnieniami dla pracowników,
- działania związków zawodowych,
- małą mobilność i aktywność zawodowa poszukujących pracy.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

W teorii wyróżnia się najczęściej następujące typy bezrobocia:

- bezrobocie frykcyjne (łac. frictio – tarcie) jest rezultatem ruchu zatrudnionych na rynku pracy,
- bezrobocie strukturalne jest następstwem nieadekwatności struktury podaży siły roboczej i popytu na pracę w danej gospodarce (kwalifikacje podażowe a popytowe są różne),
- bezrobocie naturalne odnosi się do osób, które przy danym poziomie płac realnych nie są zainteresowane podjęciem pracy; za bezrobocie naturalne uznaje się bezrobocie frykcyjne i strukturalne,
- bezrobocie ukryte (utajone) występuje, gdy nie wszyscy bezrobotni rejestrują się, pracują w niepełnym wymiarze czasu pracy, okazjonalnie (dorywczo),
- bezrobocie klasyczne występuje, gdy płace utrzymują się na wysokim poziomie, nie równoważąc popytu na pracę z jej podażą (powyżej poziomu równowagi rynkowej),
- bezrobocie technologiczne jest odmianą bezrobocia strukturalnego, wynika z wdrożenia postępu technologicznego,
- bezrobocie koniunkturalne (cykliczne) występuje w okresach recesji, dekoniunktury i niedostatecznego popytu,
- bezrobocie przymusowe (keynesowskie) jest odmianą bezrobocia koniunkturalnego, obejmuje bezrobotnych gotowych podjąć pracę za oferowane na rynku pracy stawki i warunki zatrudnienia, nie znajdujących jednak pracy,
- bezrobocie sezonowe jest odmianą bezrobocia koniunkturalnego, jest efektem wahań aktywności gospodarczej w różnych porach roku spowodowanych zmianą warunków klimatycznych,
- bezrobocie lokalne jest spowodowane nasileniem wolnych miejsc pracy w pewnych miejscowościach lub regionach, jest częścią bezrobocia sezonowego,
- bezrobocie z wyboru (dziedziczone po rodzicach), nowy typ bezrobocia polegający na przyzwyczajeniu do stanu życia w rodzinie bezrobotnej, o niskim standardzie konsumpcji i ograniczonych potrzebach oraz zadowalaniu się uzyskiwaną pomocą socjalną,
- bezrobocie dobrowolne to bezrobocie naturalne i z wyboru.

Przeczytaj informację o bezrobociu w Polsce w 2004 roku i w 2009 roku. Zwróć uwagę, że w ciągu ostatnich dwóch lat stopa bezrobocia w Polsce spadła z ponad 19% do prawie 11%.

Komentarz [MK22]: LINK
<http://www.egospodarka.pl/6677,Bezrobocie-w-Polsce-2004,1,39,1.html>

Komentarz [MK23]: LINK
<http://www.egospodarka.pl/42854,Bezrobocie-w-Polsce-VI-2009,1,39,1.html>

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zobacz wykres opisujący zmiany stopy bezrobocia w polskiej gospodarce. Stopa bezrobocia osiągnęła od początku lat 90. XX wieku dwa szczyty. Pierwszy, w 1994 roku był spowodowany zmianami restrukturyzacyjnymi, jakie nastąpiły po 1989 roku i przekształceniem gospodarki centralnie sterowanej w gospodarkę rynkową. Pracownicy zwalniani wtedy z przedsiębiorstw powiększali skalę bezrobocia. Mieliśmy wtedy do czynienia głównie z bezrobociem strukturalnym. Po 1994 roku bezrobocie zaczęło się zmniejszać w wyniku przyspieszenia wzrostu gospodarczego i rosnącego zapotrzebowania na pracowników. Osłabienie koniunktury i reformy strukturalne z przełomu XX i XXI wieku podniosły bezrobocie do ponad 20%, a poprawa koniunktury i emigracje po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej znowu zmniejszyły jego skalę. Kryzys finansowy na świecie i spowolnienie w gospodarce polskiej od połowy 2008 roku znów zwiększyły liczbę bezrobotnych. Jak więc widzisz obecnie w dużym stopniu bezrobocie w Polsce jest uzależnione od koniunktury gospodarczej.

Komentarz [MK24]: LINK
<http://www.bankier.pl/inwestowanie/notowania/macro/profil.html?id=68&size=big&type=max>

Zjawisko bezrobocia jest dla gospodarki niepożądane, ale trzeba pamiętać, że niemożliwe jest w gospodarce rynkowej zmniejszenie bezrobocia do poziomu zerowego. Ze względu na naturalne procesy dobrowolnego poszukiwania pracy, zmiany miejsca zamieszkania, kształcenia itp. oraz fakt, że część osób zdolnych do pracy nie akceptuje poziomu wynagrodzeń i nie poszukuje pracy, naturalna dla gospodarki jest 3-4% stopa bezrobocia. Problemy pojawiają się wtedy, gdy poziom ten zostanie przekroczony. Bezrobocie ma bowiem zarówno skutki ekonomiczne, jak i społeczne.

Ekonomiczne skutki bezrobocia:

- zmniejszenie wielkości produkcji i dochodu narodowego przez pozostawienie pracowników w dezaktywacji zawodowej,
- niezyskane korzyści (dochody) z tytułu pozostawiania w bezczynności obiektów, maszyn i urządzeń z nieobsadzonymi stanowiskami pracy; wyposażenie pozostające w bezczynności emituje koszty amortyzacji, dozoru i konserwacji, ale nie przynosi przychodów ze sprzedaży,
- obniżony popyt na środki konsumpcji, co nie skłania do inwestowania i przyczynia się do zjawisk recesyjnych wywołujących lawinę negatywnych następstw ekonomicznych,
- wzrost wydatków budżetowych na finansowanie zasiłków i świadczeń dla bezrobotnych.

Społeczne skutki bezrobocia:

- kreacja ubóstwa materialnego i kulturowo-cywilizacyjnego bezrobotnych, spadek standardu życia,
- negatywny wpływ na stan psychiczny i zdrowie osób dotkniętych („spirala ubóstwa”), zagrożenie przemocą w rodzinie,

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- frustracja bezrobotnych i ich rodzin, strajki, wandalizacja zachowań, wystąpienia antypaństwowe przeciw porządkowi społecznemu, politycznemu i gospodarczemu łącznie z próbami obalenia istniejącej władzy.

Deficyt budżetowy i dług publiczny

Deficyt budżetowy

Budżet państwa to plan finansowy obejmujący wszystkie dochody i wydatki państwa w danym roku kalendarzowym. **Budżet pełni funkcje:** fiskalną, redystrybucyjną, stymulacyjną.

Różnica pomiędzy planowanymi dochodami i wydatkami w danym roku kalendarzowym nazywa się **nadwyżką budżetową** (jeśli dochody są większe niż wydatki) lub **deficytem budżetowym** (jeśli wydatki są większe niż dochody).

Deficyt sektora finansów publicznych to suma deficytu budżetu państwa i sektora instytucji samorządowych.

Deficyt ekonomiczny sektora finansów publicznych to suma deficytów budżetu państwa, samorządów, jednostek ochrony zdrowia, funduszy celowych i innych jednostek powiększona o wypłaty rekompensat dla emerytów i pracowników sfery budżetowej, która dodatkowo może być pomniejszona o transfery do drugiego filaru ubezpieczeń społecznych.

Utrzymywanie się deficytu budżetu państwa powoduje narastanie **długu publicznego**. **Dług publiczny** to suma niespłaconych zobowiązań sektora publicznego względem podmiotów gospodarczych i osób prywatnych oraz zagranicy.

UWAGA! Rosnący dług publiczny i utrzymujący się deficyt budżetowy to zjawiska, które mogą prowadzić do spowolnienia wzrostu gospodarczego, zmniejszenia efektywności działań państwa, zwiększenia inflacji, stóp procentowych i bezrobocia, a więc są zjawiskami niekorzystnymi.

Zobacz informacje o sytuacji w zakresie długu i deficytu budżetowego podawane przez Ministerstwo Finansów [LINK](#):

<http://www.mf.gov.pl/index.php?const=5&dzial=590&wysw=5&sub=sub3> **Kurs walutowy**

Kurs walutowy to wartość waluty krajowej wyrażona w walucie obcej (1 PLN = 0,25 EUR) lub wartość waluty obcej wyrażona w walucie krajowej (1 EUR = 4,00 PLN). Ze względu na kwestie rachunkowe w Polsce posługujemy się tym drugim sposobem.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Kurs walutowy jest często nazywany barometrem gospodarki, a jego zmiany są często związane ze zmianami sytuacji w gospodarce. Poprawa wskaźników makroekonomicznych oraz poprawa perspektyw gospodarki powoduje wzrost zainteresowania inwestorów inwestycjami w danej gospodarce i napływ kapitału do tej gospodarki, czyli kupowanie jej waluty. To z kolei powoduje, że wartość tej waluty rośnie, czyli spadają kursy walut obcych. Odwrotna sytuacja ma miejsce, kiedy sytuacja w gospodarce pogarsza się, a inwestorzy wycofują kapitał. W takiej sytuacji waluta traci na wartości.

Inną przyczyną wahań kursów walutowych mogą być spekulacje, czyli transakcje zawierane przez inwestorów w oczekiwaniu na wzrost lub spadek kursu walutowego. Ponieważ często są to bardzo duże kwoty transakcji mogą one powodować zmiany kursu. Przykładowo, jeżeli inwestor kupi 1 mln USD po kursie 3,00 PLN, a sprzeda po kursie 3,10 PLN, to zarobi 100.000 PLN. To także działanie przedsiębiorcze, obciążone ryzykiem i związane z wykorzystaniem nadarzającej się okazji.

Obejrzyj przykładowy komentarz walutowy analityków TMS Brokers.

Komentarz [MK25]: LINK
<http://bankier.tv/video/Komentarz-walutowy-TMS-46348.html>

Kursy walutowe mogą być kształtowane na różne sposoby. Obecnie w gospodarkach mamy do czynienia najczęściej ze zmiennym kursem walutowym kształtowanym przez popyt i podaż. Kiedyś jednak kursy walutowe były stałe (sztywne), co ograniczało tzw. ryzyko kursowe, ale nie zawsze odzwierciedlało to rzeczywistego stanu gospodarki.

Obecnie stosowane są następujące polityki (reżimy) kursowe:

Kurs stały/sztywny (*fixed rate*) ustalany jest administracyjnie przez bank centralny lub inne władze monetarne, przy czym możliwe są zmiany kursu określane jako:

- dewaluacja: administracyjne obniżenie wartości waluty krajowej wobec waluty obcej; za jednostkę waluty obcej płacimy więcej,
- rewaluacja: administracyjne podwyższenie wartości waluty krajowej wobec waluty obcej; za jednostkę waluty obcej płacimy mniej.

Kurs pełzający bez dopuszczalnych odchyłeń (system *crawling-peg*), powolnie dewaluowany/rewaluowany przez władze monetarne.

Kurs pełzający z dopuszczalnymi odchyleniami (system *crawling-band*), powolnie dewaluowany/rewaluowany z wprowadzonym ograniczeniem dla zmian kursu rynkowego.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Kurs płynny z pasmem wahań (*floating rate with bands*) to kurs rynkowy z ustalonymi maksymalnymi dopuszczalnymi odchyleniami.

Kurs płynny kierowany to kurs rynkowy bez ograniczeń wahań ze sporadycznymi dopuszczalnymi interwencjami państwa.

Kurs zmienny/płynny (*free floating rate*):

- deprecjacja: rynkowe obniżenie wartości waluty krajowej wobec waluty obcej; za jednostkę waluty obcej płacimy więcej („złoty stracił do dolara 5 groszy”)
- aprecjacja: rynkowe podwyższenie wartości waluty krajowej wobec waluty obcej; za jednostkę waluty obcej płacimy mniej („złoty zyskał do dolara 2 grosze”).
- Taki rodzaj kursu walutowego obowiązuje obecnie w Polsce.

Tutaj możesz zobaczyć jak aktualnie kształtują się kursy polskiej waluty i innych najważniejszych walut.

Komentarz [MK26]: LINK:
<http://www.fxstreet.com/rates-charts/live-charts/>

Wzrost i rozwój gospodarczy

Wzrost gospodarczy to proces ilościowego powiększania kategorii efektów globalnych takich jak produkt krajowy brutto (na jednego mieszkańca), dochód narodowy. Wzrost gospodarczy wiąże się na ogół również ze wzrostem zatrudnienia i kapitału w gospodarce.

Rozwój społeczny to proces, który poza zmianami ilościowymi oznacza również zmiany o charakterze jakościowym, uwarunkowane (powodowane) przez zmiany ilościowe. Zmiany o charakterze jakościowym związane z rozwojem gospodarczym oznaczają m.in.:

- ewolucję struktury branżowej gospodarki, pojawienie się nowoczesnych branż i wygasanie tradycyjnych,
- zmiany technologii produkcji, wdrażanie nowoczesnych technologii,
- poprawę stopy życiowej społeczeństwa, zmiany wzorców konsumpcji,
- poprawę zdrowotności społeczeństwa,
- poprawę wykształcenia społeczeństwa.

Wspomnieliśmy wcześniej, że podstawowym wskaźnikiem poziomu życia jest PKB. Są jednak inne wskaźniki bazujące na PKB i innych wskaźnikach, które pokazują szeroko rozumianą jakość życia. Tutaj możesz sprawdzić, gdzie na świecie żyje się najlepiej.

Komentarz [MK27]:
<http://manager.money.pl/styl/highlife/artykul/gdzie;zyje;sie;najlepiej,72,0,174408.html>

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Cykl koniunkturalny

Cykl koniunkturalny to oscylacje w aktywności gospodarczej o charakterze krótkookresowym i średniookresowym jako wynik samowzmacniających się mechanizmów wewnętrznych występujących w skali gospodarki. Wzrosty lub spadki w czasie podstawowych agregatów oddzielone punktami zwrotnymi mają charakter względnie regularny. Układ następujących po sobie faz wzrostowej i spadkowej tworzy cykl koniunkturalny.

Klasyczny cykl koniunkturalny (od I połowy XIX wieku do II wojny światowej):

- fazy: ekspansja (*expansion*), recesja (*recession*), zastój (*contraction*), ożywienie (*revival*)
- punkty zwrotne: szczyt (*peak*), dno (*trough*)

Współczesny cykl koniunkturalny (po II wojnie światowej):

- fazy: wysokiej stopy wzrostu (*high-rate-phase*), niskiej stopy wzrostu (*low-rate-phase*)
- punkty zwrotne: poprawa (*upturn*), pogorszenie (*downturn*).

Każda gospodarka podlega procesowi cyklicznego rozwoju, co oznacza, że występują w niej okresy zwiększenia stopy wzrostu oraz jej zmniejszenia i recesji. Co to oznacza dla Ciebie jako konsumenta i gospodarstwa domowego? W okresie dobrej koniunktury będzie łatwiej znaleźć lub utrzymać pracę, otrzymać podwyżkę lub premię, uzyskać kredyt i więcej kupić. W okresie recesji, także Twoje zatrudnienie może być zagrożone, o podwyżkach i premiach możesz zapomnieć, a bank będzie dokładnie przeglądał Twoje dokumenty, aby na koniec odmówić Ci udzielenia kredytu.

Dla Ciebie jako przedsiębiorcy rozkwit gospodarki oznacza większą sprzedaż, większe zyski, problemy ze znalezieniem pracowników, ale brak problemów z otrzymaniem kredytu. Sytuacja znacznie się pogorszy, kiedy gospodarka wejdzie w fazę recesji. Zanim to jednak nastąpi, kolejne wskaźniki zaczną się pogarszać, więc obserwując je możesz się przygotować do trudniejszych warunków.

Na kolejnym ekranie zobaczysz zestawienie wskaźników koniunktury gospodarczej oznaczonych według poniższych kategorii:

- 1. Wskaźniki procykliczne** to te, które ulegają zmianie w trakcie cyklu koniunkturalnego w tym samym kierunku co koniunktura, tj. wzrost wskaźnika oznacza poprawę koniunktury.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

2. **Wskaźniki antycykliczne** to te, które ulegają zmianie w trakcie cyklu koniunkturalnego przeciwnym do koniunktury kierunku, tj. wzrost wskaźnika oznacza pogorszenie koniunktury.
3. **Wskaźniki acykliczne** to te, które nie ulegają zmianie w trakcie cyklu koniunkturalnego.
4. **Wskaźniki wyprzedzające** to te, które osiągają szczyty i dna z około 3-6 miesięcznym wyprzedzeniem w stosunku do koniunktury.
5. **Wskaźniki zbieżne** to te, które osiągają szczyty i dna równoległe do zmian koniunktury.
6. **Wskaźniki opóźnione** to te, które osiągają szczyty z opóźnieniem w stosunku do koniunktury.

Jeżeli więc będziesz obserwował **procykliczny wskaźnik wyprzedzający**, jakim są np. zamówienia w przedsiębiorstwach, to wzrosty tego wskaźnika mogą z dużym prawdopodobieństwem zapowiadać poprawę koniunktury w najbliższych 3-6 miesiącach. Dlaczego tak jest? Ponieważ składane zamówienia są wstępem do produkcji, jaką muszą wytworzyć dostawcy. Jeżeli coraz więcej przedsiębiorstw składa coraz więcej zamówień, to produkcja, sprzedaż, zyski i koniunktura w gospodarce będą coraz lepsze. Być może także dla Ciebie.

Tutaj możesz zobaczyć kalendarz publikacji wskaźników makroekonomicznych dla Polski i innych gospodarek. Zwróć uwagę na fakt, że rynek (analitycy, banki, inwestorzy) spodziewają się wartości pewnych wskaźników a prognozy często nie odbiegają znacząco od faktycznych wskazań.

Komentarz [MK28]: LINK
<http://www.macronext.pl>

Podstawowe wskaźniki koniunktury gospodarczej

Wskaźnik	Kierunek zmian w cyklu	
Konsumpcja	procykliczna	zbieżna
Inwestycje	procykliczna	zbieżna
Zapasy	procykliczne	wyprzedzające
Zatrudnienie	procykliczne	zbieżne
Bezrobocie	antycykliczne	opóźnione
Wydajność	procykliczna	wyprzedzające
Inflacja	procykliczna	opóźniona
Ceny akcji, indeksy giełdowe	procykliczne	wyprzedzające
Stopa procentowa	procykliczna	wyprzedzająca

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Popyt na kredyty	procykliczny	wyprzedzający
Podaż pieniądza	procykliczna	wyprzedzająca
Napływ zamówień do przedsiębiorstw	procykliczny	wyprzedzający
Skłonność do zakupów	procykliczna	wyprzedzający
Optymizm konsumentów	procykliczny	wyprzedzający

Strony internetowe, z których warto korzystać

www.macronext.pl, Serwis MacroNext z kalendarzem wskaźników makroekonomicznych

www.stat.gov.pl, Główny Urząd Statystyczny

www.bankier.pl, Portal Bankier

www.mf.gov.pl, Ministerstwo Finansów RP

www.nbp.pl, Narodowy Bank Polski

www.tvnncbc.pl, Telewizja biznesowa TVN CNBC

www.rp.pl, Rzeczpospolita

www.pb.pl, Puls Biznesu

www.parkiet.com, Parkiet

biznes.interia.pl, Biznes Interia

www.gpw.pl, Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie

www.stooq.com, Stooq – notowania akcji, surowców, kursy walutowe

Bibliografia do tematu

1. Barro R. (1997): Makroekonomia, PWE.
2. Begg D., Fischer S., Dornbusch R. (1998): Makroekonomia, PWE.
3. Bowden E.V., Bowden J.H. (2002): Ekonomia - nauka zdrowego rozsądku. Amerykańsko-polski podręcznik akademicki makro- i mikroekonomii, Fundacja Innowacja.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

4. Burda M., Wyplosz Ch. (2000): Makroekonomia. Podręcznik europejski, PWE.
5. Hall R.E., Taylor J.B. (2000): Makroekonomia. Teoria, funkcjonowanie i polityka, PWN.
6. Krawczyk M., Malinowski D. (2004): Ekonomia w przykładach, Wydawnictwo SGH.
7. Kwella E. (2000): Teoria makroekonomii, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
8. Mansfield E. (2002): Podstawy makroekonomii: zasady, przykłady, zadania, Placet.
9. Nasiłowski M. (1997): System rynkowy. Podstawy mikro- i makroekonomii, PWE.
10. Próchnicki T. (1999): Zrozumieć gospodarkę – makroekonomia, Wydawnictwo Zachodniopomorskiej Szkoły Biznesu.
11. Romer D. (2000): Makroekonomia dla zaawansowanych, PWN.
12. Samuelson P.A., Nordhaus W.D. (1999): Ekonomia, PWE.

Quiz

Quiz służy sprawdzeniu nabytej wiedzy i nie wpływa na ostateczne zaliczenie kursu. Test składa się z 5 pytań, zaś w każdym pytaniu znajduje się jedna poprawna odpowiedź. Pytania quizu: każde pytanie na nowym ekranie, po każdej odpowiedzi informacja o wyniku i wskazanie prawidłowej odpowiedzi.

Pytanie 1.

Wzrost PKB w Polsce w 2008 roku wyniósł około:

- a. 2,8%
- b. 3,8%
- c. 4,8%
- d. 5,8%

Pytanie 2.

Jeżeli wskaźnik inflacji jest coraz niższy to oznacza, że ceny:

- a. rosną wolniej
- b. rosną szybciej
- c. spadają wolniej
- d. spadają szybciej

Pytanie 3.

Bezrobocie, które jest rezultatem naturalnego ruchu pracowników na rynku to:

- a. bezrobocie strukturalne
- b. bezrobocie frykcyjne
- c. bezrobocie klasyczne

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

d. bezrobocie koniunkturalne

Pytanie 4.

Suma wszystkich nie spłaconych zobowiązań państwa to:

- a. deficyt budżetowy
- b. dług publiczny
- c. obligacja
- d. produkt krajowy brutto

Pytanie 5.

Jeżeli w warunkach kursu płynnego kurs Euro wzrósł z 4,00 zł do 4,10 zł to mówimy, że doszło do:

- a. aprecjacji złotego,
- b. deprecjacji złotego,
- c. rewaluacji złotego,
- d. dewaluacji złotego.

Lekcja 4. Rynek pracy - pracodawcy i pracownicy

Gospodarka rynkowa daje szereg różnorodnych możliwości realizacji własnej kariery zawodowej: możesz być przedsiębiorcą, który zatrudnia pracowników lub pracownikiem, który wykonuje satysfakcjonującą go pracę. Niezależnie od tego, po której stronie rynku pracy się znajdziesz – tutaj także powinieneś być przedsiębiorczy. Podczas tej lekcji dowiesz się o formach zatrudnienia i składnikach wynagrodzenia, a także o możliwościach poszukiwania pracy.

Przedsiębiorca i pracownicy

Już wkrótce możesz stać się przedsiębiorcą. Bardzo często, początkowo przedsiębiorca prowadzący działalność gospodarczą sam realizuje wszystkie obowiązki i zadania w firmie, zajmuje się klientami, realizacją zleceń, reklamą, zleceniami i wszelkimi rozliczeniami. Jeżeli skala działania przedsiębiorstwa nie jest duża, nie ma przeszkód byś – dysponując odpowiednią wiedzą – robił to w taki właśnie sposób. Jeżeli jednak myślisz o rozwoju swojej działalności, zwiększeniu zasięgu i liczby klientów, to nadejdzie taki moment, w którym nie będziesz już mógł robić wszystkiego, nawet jeżeli będziesz się na tym doskonale znał, bo po prostu zabraknie Ci na to czasu. Będziesz potrzebował pomocy i zatrudnienia nowych pracowników.

Przed taką decyzją, staje wielu przedsiębiorców i jeżeli będzie ona także Ciebie dotyczyć zobaczysz, że wcale nie jest łatwa. Nie tylko dlatego, że musisz wybrać odpowiedniego

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

pracownika spośród wielu kandydatów. Jednym z największych problemów małych przedsiębiorców jest dzielenie się władzą. To Ty założyłeś przedsiębiorstwo, miałeś dobry pomysł, przetrwałeś trudne czasy, rozwijałeś je i znasz je od podszewki. Masz prawo obawiać się o przekazanie części obowiązków w inne ręce. Pamiętaj jednak, że nie ma ludzi niezastąpionych. Przedsiębiorczość tutaj oznacza możliwość wykorzystania szansy, zatrudnienia pracownika, który przejmie część Twoich obowiązków, a Tobie pozostawi więcej czasu na ważniejsze kwestie.

Zatrudnienie pracownika musi być oczywiście opłacalne finansowo dla przedsiębiorstwa. Musisz więc rozważyć, czy dzięki temu, że ponosząc koszty dodatkowego zatrudnienia będziesz mógł zwiększyć przychody przynajmniej o taką samą kwotę w długim okresie. Pamiętaj też, że zatrudniając pracownika na umowę o pracę i zwalniając go z powodu braku koniunktury lub innych przyczyn leżących po Twojej stronie, musisz zapłacić pracownikowi odprawę w wysokości wielokrotności wynagrodzenia. Zatrudniaj więc rozważnie lub korzystaj z elastycznych form zatrudnienia, które pozwalają lepiej dostosować wykorzystanie czasu pracy.

Formy zatrudnienia

Przepisy regulujące rynek pracy, współczesne możliwości technologiczne, a przede wszystkim potrzeby rynku pracy spowodowały, że zatrudnianie na etat nie jest już jedyną, choć jest wciąż dominującą, formą zatrudnienia. Informacje, które znajdziesz poniżej, **dotyczące form zatrudnienia**, będą istotne dla Ciebie jako przyszłego przedsiębiorcy i jako przyszłego pracownika.

Współczesny rynek pracy wyodrębnia główne grupy form zatrudnienia z punktu widzenia ich elastyczności, a więc możliwości dostosowania warunków jej świadczenia zarówno dla potrzeb pracodawcy i pracownika:

1. formy nieelastyczne (umowa o pracę),
2. formy mało elastyczne (powołanie do pracy, mianowanie, umowa na okres próbny, umowa na czas wykonania zadania, umowa na czas określony, umowa sezonowa, umowa w celu przygotowania zawodowego),
3. formy średnio elastyczne (umowa przedwstępna, umowa agencyjna, umowa o pracę nakładczą, leasing pracowniczy, job sharing, praca w niepełnym wymiarze godzin),
4. formy bardzo elastyczne (kontrakty menedżerskie, umowa o dzieło, umowa zlecenie, niektóre rodzaje telepracy, umowa akwizycyjna, praca zewnętrzna, outsourcing).

Elastyczne formy zatrudnienia dotyczą najczęściej niestandardowych warunków pracy i nie mogą być wykorzystywane w każdej sytuacji i dla każdej działalności. Ich cechami charakterystycznymi są:

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

1. świadczenie pracy w sposób niesystematyczny (np. okresowo lub sezonowo),
2. wykonywanie pracy zazwyczaj w niepełnym wymiarze czasu,
3. wykonywanie pracy poza siedzibą przedsiębiorstwa,
4. całkowity brak lub duże ograniczenie praw pracowniczych (np. świadczeń socjalnych).

Umowa o pracę jest dwustronną czynnością prawną, w wyniku której zawarcia pracownik zobowiązuje się do wykonywania pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy pod jego kierownictwem w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, a pracodawca do zatrudnienia pracownika za wynagrodzeniem. Umowa może dotyczyć pełnego lub niepełnego wymiaru pracy. Jest to najczęstsza forma zatrudniania pracowników.

Powołanie jest formą zatrudnienia, w wyniku którego powierza się określone funkcje oraz nawiązuje stosunek pracy, ale nie zawiera się dodatkowo umowy o pracę. Z reguły powołanie jest poprzedzane konkursem, czasami jego przeprowadzenie jest obowiązkowe (np. na stanowisko dyrektora przedsiębiorstwa państwowego). Powołanie powinno być dokonane na piśmie, ale brak tej formy nie jest równoznaczny z nieważnością powołania.

Zatrudnienie pracowników może nastąpić także na podstawie **mianowania** w przypadkach uzasadnionych szczególnym charakterem pracy, określonych odrębnymi przepisami. Mianowanie jest często stosowane do osób związanych z administracją państwową, samorządową, sądownictwem, prokuraturą, szkolnictwem wyższym.

Umowa na okres próbny jest umową terminową, która ma na celu zapoznanie się z możliwościami, jakie daje zatrudnienie określonej osoby na danym stanowisku pracy. Pracodawca, który zamierza zatrudnić pracownika na podstawie umowy o pracę na czas: nieokreślony, określony, wykonania określonej pracy lub na zastępstwo, może sprawdzić jego kwalifikacje i przydatność do pracy na określonym stanowisku.

Umowa na czas wykonania określonej pracy zawierana jest w celu świadczenia przez pracownika pracy wchodzącej w zakres pewnego oznaczonego i z góry określonego w czasie zadania. W umowie tego typu jej trwanie ustala się do dnia ukończenia pracy, dla której wykonania została zawarta. Z reguły umowę taką zawiera się w sytuacjach, kiedy strony stosunku pracy chcą ograniczyć w czasie jego trwanie, jednak w chwili zawierania umowy nie mogą ściśle określić okresu jej obowiązywania. Istotną cechą tej umowy odróżniającą ją od umowy na czas określony jest to, że ustala ona w przybliżeniu, a nie konkretnie okres jej trwania, uzależniając go od wykonania wyraźnie oznaczonej pracy. Umowa może być poprzedzona umową na okres próbny.

Umowa na prace sezonowe jest rodzajem umowy na czas określony. Można mówić o jej stosowaniu np. przy pracach uzależnionych od pory roku (np. sadownictwo, prace w rolnictwie, gastronomia, hotelarstwo). Brak jest jednak definicji ustawowej prac sezonowych, co stanowi poważaną barierę przy stosowaniu tego typu umów.

Umowa o pracę w celu przygotowania zawodowego zawierana jest pomiędzy pracodawcą a młodocianym, który będzie przygotowywany do wykonywania określonych obowiązków zawodowych w przyszłości. Umowa określa czas i miejsce, w którym odbędzie się

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

przygotowanie zawodowe oraz wysokość wynagrodzenia w kolejnych latach nauki. Pracodawca zobowiązuje się zatrudnić młodocianego po ukończeniu nauki.

Umowa przedwstępna o pracę jest to umowa przez którą jedna ze stron lub obie zobowiązują się do zawarcia oznaczonej umowy w przyszłości. Strony zawierają tego typu umowy, gdy z różnych powodów nie są w stanie zawrzeć umowy właściwej. Celem umowy przedwstępnej jest związanie stron i jednocześnie umożliwienie im przygotowania się do zawarcia przyszłej umowy przyrzeczonej. W praktyce istotną część umów przedwstępnych, to umowy kupna - sprzedaży nieruchomości, ale coraz bardziej powszechnym staje się jednak zawieranie umów przedwstępnych pomiędzy pracodawcą a przyszłym pracownikiem.

Na podstawie **umowy agencyjnej**, przyjmujący zlecenie (agent) zobowiązuje się do stałego pośredniczenia przy zawieraniu z klientami umów na rzecz zleceniodawcy albo do zawierania ich w imieniu zleceniodawcy, a zleceniodawca zobowiązuje się do zapłaty umówionego wynagrodzenia, najczęściej w postaci prowizji. Zarówno agent, jak i zleceniodawca są przedsiębiorcami, a agent zobowiązany jest ponadto działać w zakresie działalności swojego przedsiębiorstwa.

Umowa o pracę nakładczą jest formą pośrednią pomiędzy umową o pracę a umową o dzieło. Zatrudniający nabywa pewne uprawnienia pracownicze, łącznie z ubezpieczeniem społecznym i zdrowotnym, jednak otrzymuje wynagrodzenie wyłącznie za wykonaną faktycznie pracę, którą najczęściej wykonuje poza przedsiębiorstwem.

Leasing pracowniczy to inaczej wynajem pracowników, z którymi został zawarty stosunek pracy na rzecz innych podmiotów gospodarczych. Pracownicy pracują zgodnie z ustawą o pracy tymczasowej. Podmiot zatrudniający pracownika nazywany jest Agencją Pracy Tymczasowej, pracownik oddelegowany do innego pracodawcy nazywany jest pracownikiem tymczasowym, natomiast pracodawca, na rzecz którego i pod którego kierownictwem świadczona jest praca zwany jest pracodawcą - użytkownikiem.

Podział pracy (job sharing, job pairing, job splitting) to uzgodnienie, w ramach którego dwaj pracownicy dzielą pracę na jednym stanowisku pełnoetatowym, rozdzielając między siebie wynagrodzenie oraz świadczenia odpowiednio do czasu pracy każdego z nich. Podział pracy może występować w postaci podziału dni lub tygodni bądź też rzadziej w formie pracy co drugi tydzień.

Kontrakt menedżerski to umowa cywilnoprawna, na mocy której przyjmujący zlecenie (zarządca) zobowiązuje się za wynagrodzeniem, do stałego wykonywania czynności zarządu przedsiębiorstwem zleceniodawcy (przedsiębiorcy) w jego imieniu i na jego rzecz. W kontrakcie menedżerskim strony same mogą decydować, jak określić swoje prawa i obowiązki.

Umowa o dzieło to umowa, poprzez zawarcie której przyjmujący zamówienie zobowiązuje się do wykonania oznaczonego dzieła, a zamawiający do zapłaty wynagrodzenia. Warunkiem zaistnienia umowy o dzieło jest określenie w umowie dzieła jakie ma wykonać przyjmujący zamówienie. Dziełem może być dowolna rzecz, utwór, program komputerowy.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Umowa zlecenie jest jedną z umów zawieranych na czas określonych, które dodatkowo oznaczają produkt czy usługę, którą pracownik musi wykonać. Umowa zlecenie polega na tym, że przyjmujący zlecenie zobowiązuje się do dokonania określonych czynności dla dającego zlecenie, za których ostatecznie efekt nie jest odpowiedzialny (odmiennie od umowy o dzieło). Umowa zlecenie może być zależnie od woli stron, umową odpłatną lub nieodpłatną. Zazwyczaj przyjmuje się, że wykonawca zlecenia musi wykonać czynność, do której się zobowiązał, osobiście. Jednakże tu, w odróżnieniu od umowy o pracę dopuszcza się wykonania zlecenia przez osobę trzecią – zastępcę.

Telepraca (zdalna praca) to forma organizacji pracy, polegająca na świadczeniu pracy poza siedzibą przedsiębiorstwa, jednak w kontakcie z przełożonymi i współpracownikami za pomocą urządzeń telekomunikacyjnych: telefonu, telefaksu, wideofonu, komputera, sieci Internet. O wyborze odpowiedniej techniki decyduje specyfika wykonywanej pracy. Telepraca daje możliwość zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

Umowa akwizycyjna to umowa, której skutkiem jest najczęściej pozyskiwanie zamówień oraz zawieranie umów sprzedaży przez akwizytora w imieniu zleceniodawcy i wyłącznie na jego rzecz. Umowa może wskazywać konkretne czynności, do których upoważniony jest akwizytor oraz wskazywać teren jego pracy. Zleceniodawca udziela akwizytorowi pełnomocnictwa do zawierania wskazanych umów oraz wypłaca akwizytorowi prowizję od każdej zawartej umowy i zrealizowanego zamówienia.

Praca zewnętrzna, outsourcing polega na przekazaniu przez wyspecjalizowaną agencję grupy swoich pracowników pracodawcy, który potrzebuje zewnętrznej siły roboczej. Pracownicy zatrudnieni są przez agencję, która jest ich formalnym pracodawcą. Oddani są następnie do dyspozycji pracodawcy, dla którego wykonują wyznaczone zadania.

Korzyści dla pracownika z elastycznych form zatrudnienia

Jeżeli taka forma zatrudnienia spowoduje właściwą realizację zadań powierzonych pracownikowi i nie podniesie kosztów zatrudnienia w stosunku do form tradycyjnych, będzie opłacalna dla Ciebie jako pracodawcy. Elastyczne formy zatrudnienia mogą być korzystne także dla pracownika zwłaszcza w sytuacji, gdy:

- praca nie wymaga specjalistycznego wyposażenia stanowiska,
- pracownik chce uniknąć kontaktów z kulturą organizacyjną pracodawców,
- pracownik posiada kwalifikacje nie w pełni wykorzystywane w ramach jednego etatu,
- pracownik otrzyma do wykonania zadanie nie wymagające ciągłego nadzoru,
- praca wymaga zapewnienia braku biurowego zgiełku,
- pracownik mieszka w dużej odległości od miejsca pracy,
- pracownik musi pogodzić pracę zawodową z obowiązkami jedyne go opiekuna,

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- organizacja pracy powoduje zmniejszenie jej uciążliwości,
- pracownik musi pogodzić pracę zawodową z opieką na osobą niepełnosprawną lub dzieckiem.

Elastyczne formy zatrudnienia mogą jednak nieść ze sobą zagrożenia dla pracodawcy, takie jak:

- utrudnienia komunikacji pracodawca-pracownik,
- problemy z księgowością i innymi formalnościami,
- brak stałości zatrudnienia, co może spowodować wysoką cenę usług,
- będzie to forma ukrywania bezrobocia,
- brak wiedzy nt. jakości pracy (kwalifikacji) osoby tak zatrudnionej,
- może być podstawą nadużyć,
- elastyczne formy zatrudnienia mogą demotywować etatowych pracowników.

Kiedy elastyczne formy zatrudnienia?

Możesz pomyśleć o elastycznych formach zatrudnienia, jeżeli rozważasz poszukiwanie pracownika do realizacji poniższych przykładowych zadań, takich jak:

- prowadzenie księgowości dla firmy, które można zlecić biurowi rachunkowemu,
- usługi sprzątnięcia, zagospodarowanie terenu,
- proces rekrutacji nowych pracowników,
- przygotowanie i wykonanie materiałów reklamowych,
- projektowanie inżynierskie,
- ekspertyzy ekonomiczne, prawne, biznesowe,
- prace sezonowe,
- ochrona mienia,
- obsługa infolinii.

Wynagrodzenie brutto i netto, koszty zatrudnienia dla pracodawcy

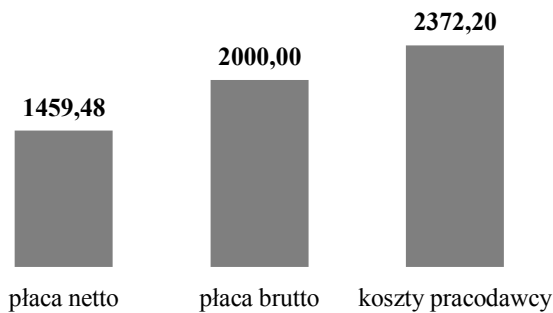
Najczęściej stosowaną formą zatrudnienia pracowników jest umowa o pracę. Zatrudnienie pracownika w tej formie wymaga ustalenia w umowie wysokości miesięcznego wynagrodzenia, jakie pracownik będzie otrzymywał. Dla Ciebie jako pracodawcy nie jest to jednak jedyny koszt związany z zatrudnianiem pracownika. Pamiętaj, że będziesz musiał jeszcze wyposażyć stanowisko pracy dla pracownika. A dodatkowo, poza wynagrodzeniem jakie ustalasz z

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

pracownikiem w umowie, będziesz na ogół musiał odprowadzać za niego składki, które zasila instytucje publiczne, takie jak ZUS i różnego rodzaju fundusze. Teraz dopiero możemy mówić o **kosztach pracy dla pracodawcy**. Będąc pracownikiem również nie otrzymasz całej kwoty, jaka zawarta jest w umowie o pracę – jest to bowiem tzw. **płaca brutto**. Z tej kwoty zostanie potrącona część składek oraz zaliczka na podatek dochodowy (PIT). Ty jako pracownik otrzymasz **płacę netto**. Relację pomiędzy płacą brutto, płacą netto i kosztami dla pracodawcy przy wynagrodzeniu 2000,00 zł brutto przedstawia wykres.

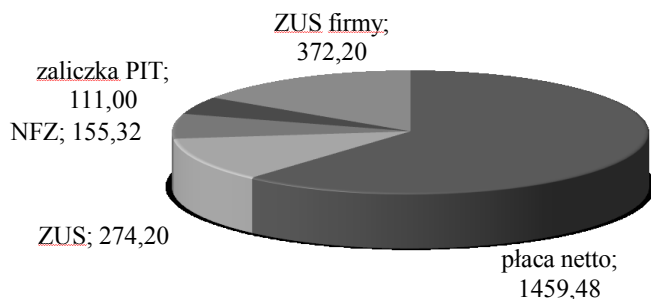
Różnica pomiędzy wynagrodzeniem netto, a kosztami jakie ponosi pracodawca to tzw. **klia podatkowy**. Składa się na niego kilka dodatkowych obciążeń, których nie otrzymuje bezpośrednio pracownik, ale solidarnie z pracodawcą są one ponoszone. Wysokość tych dodatkowych obciążeń często zniechęca pracodawców do zatrudniania pracowników albo zachęca do nielegalnego zatrudniania w tzw. szarej strefie, czyli bez umowy o pracę i konieczności ponoszenia tych obciążeń. Nie jest to jednak dobre rozwiązanie, zwłaszcza dla pracownika, nie tylko z tego powodu, że jest niezgodne z prawem. Jako pracownik i przyszły emeryt (może jeszcze do tego daleko, ale warto o tym pomyśleć) jesteś pozbawiony składek, które stanowią podstawę Twojej przyszłej emerytury. W obecnym systemie emerytalnym, który działa w dużym stopniu na zasadach kapitałowych, wielkość zgromadzonych składek stanowi o wielkości Twojej emerytury. Jeżeli pracujesz nielegalnie – Twoja emerytura będzie mniejsza! To właśnie składki na ubezpieczenie społeczne (ZUS firmy i pracownika) pomniejszają znacząco Twoje dzisiejsze zarobki i są formą wymuszonych oszczędności na starość. [Więcej o systemie emerytalnym dowiesz się z kolejnej lekcji.](#)

Komentarz [MK29]: LINK do lekcja 5 # ekran 15

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Korzystając z **kalkulatora wynagrodzeń** możesz sprawdzić, jakie są składniki Twojego wynagrodzenia i jakie wynagrodzenie będziesz otrzymywał lub musiał ponieść jako koszt pracodawcy.

Komentarz [MK30]: <http://www.klinika-lodz.pl/?option=site&id=6&sid=32>

Rekrutacja i selekcja pracowników

Jeżeli podejmiesz decyzję o poszukiwaniu pracowników lub będziesz szukać pracy warto skorzystać z oferty firm, które profesjonalnie zajmują się doбором pracowników i przeprowadzają proces naboru i selekcji pracowników. Możesz w tym procesie uczestniczyć aktywnie jako przyszły pracodawca lub zlecić całą realizację firmie zewnętrznej. Będzie to rodzaj outsourcingu usług. Firmy te stosują odpowiednie dla stanowiska narzędzia w procesie pozyskiwania pracowników, badające ich przydatność na danym stanowisku pracy (rozmowa kwalifikacyjna, testy psychologiczne, analiza dokumentów, doświadczenia i inne formy selekcji).

Jeżeli sam poszukujesz pracy, również możesz skorzystać z oferty w celu zamieszczenia informacji lub przeglądaniu ofert pracy odpowiednich dla Twoich oczekiwań. Na stronach profesjonalnych agencji znajdziesz także wzory dokumentów niezbędnych do poszukiwania pracy, czyli życiorysu zawodowego (CV, Curriculum Vitae) i listu motywacyjnego.

W CV podajesz swoje dane osobowe, przebieg wykształcenia, doświadczenie zawodowe, umiejętności i zainteresowania. Ten dokument będzie odpowiedni dla wszystkich aplikacji o pracę, jakie będziesz składać w odpowiedzi na różne stanowiska. Ten dokument ma w sposób obiektywny przedstawić Twoje dotychczasowe osiągnięcia zawodowe i wskazać, że jesteś odpowiednim kandydatem na poszukiwane stanowisko. List motywacyjny jest zaś pismem o względnie stałej strukturze, ale różnym dla różnych pracodawców i stanowisk, na jakie się ubiegasz. Ten dokument ma wzmocnić przekaz zawarty w CV poprzez zwrócenie uwagi na

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

szczególne cechy, wydarzenia, doświadczenia, które w jeszcze większym stopniu skłonią pracodawcę do zatrudnienia Ciebie.

Pamiętaj tylko, aby w obu dokumentach pisać prawdę! Sprawdź dlaczego nie warto kłamać ubiegając się o pracę...

Przeczytaj artykuł nt. najbardziej poszukiwanych zawodach w Polsce (24.08.2009)

Komentarz [MK31]: LINK
http://www.pb.pl/4/a/2009/07/31/Jak_klamamy_w_CV2

Komentarz [MK32]: LINK
<http://www.strefabiznesu.dziennikwschodni.pl/artykul/z-dobra-profesja-znajdziesz-prace-najbardziej-poszukiwane-zawody-w-polsce-19790.html/>

Przydatne linki

Poniżej znajdują się wybrane strony z ogłoszeniami o pracę, wzorami dokumentów, opisami procesu rekrutacji pracowników:

Portal Pracuj, <http://www.pracuj.pl>
Portal Pracy Gazety Wyborczej, <http://gazetapraca.pl>
Portal wynagrodzenia.pl, <http://wynagrodzenia.pl>
Portal Kariera, <http://kariera.com.pl>

Na stronach korporacji ponadnarodowych możesz zobaczyć jakie możliwości rozwoju kariery oferują, jakich wymagają kwalifikacji i jak wygląda tu proces naboru pracowników, często w postaci konkursów wiedzy, gier lub symulacji sytuacji biznesowych:

Kariera w PriceWaterhouseCoopers, <http://www.pwc.com/pl/pl/kariera/index.jhtml>
Kariera w KPMG, <http://www.kpmg.pl/index.thtml/pl/careers>
Centrum Kariery Procter&Gable, <http://www.kariera.procter.pl>
Kariera w Nestle, <http://www.nestle.pl/dolaczdonestle.aspx?CategoryID=6>
Kariera w Unilever, <http://www.unilever.pl/ourcompany/Kariera>

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Quiz

Quiz służy sprawdzeniu nabytej wiedzy i nie wpływa na ostateczne zaliczenie kursu. Test składa się z 5 pytań, w każdym pytaniu znajduje się jedna poprawna odpowiedź. Pytania quizu: każde pytanie na nowym ekranie, po każdej odpowiedzi informacja o wyniku i wskazanie prawidłowej odpowiedzi.

Pytanie 1.

Najczęstszą formą zatrudnienia pracowników w Polsce jest:

- e. telepraca,
- f. umowa o pracę,
- g. job sharing
- h. leasing pracowników.

Pytanie 2.

Która z poniższych nie jest elastyczną formą zatrudnienia pracowników:

- e. outsourcing,
- f. umowa zlecenie
- g. umowa o pracę,
- h. leasing pracowniczy.

Pytanie 3.

Klin podatkowy to różnica pomiędzy:

- e. kosztami zatrudnienia, jakie ponosi pracodawca a płacą netto pracownika,
- f. płacą brutto i płacą netto,
- g. kosztami zatrudnienia, jakie ponosi pracodawca a płacą brutto,
- h. podatkiem PIT a składkami na ZUS.

Pytanie 4.

Jeżeli jesteś przedsiębiorcą prowadzącym działalność gospodarczą i chciałbyś, aby specjalista od marketingu przygotował dla Twojej firmy przekaz reklamowy, to najlepszą dla Ciebie formą zatrudnienia będzie:

- e. umowa o dzieło,
- f. kontrakt menedżerski,
- g. umowa o pracę,
- h. mianowanie.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Pytanie 5.

Dokument, w którym pracodawca informuje o poszukiwaniu pracowników na dane stanowisko to:

- e. CV,
- f. list motywacyjny,
- g. życiorys zawodowy,
- h. ogłoszenie o pracy.

Lekcja 5. Rynek finansowy – oszczędności i inwestycje

Podczas tej lekcji zapoznasz się z podstawowymi zagadnieniami związanymi z funkcjonowaniem rynku finansowego. To bardzo ważna sfera gospodarki, która łącząc dawców i biorców kapitału jest mechanizmem wspierającym rozwój gospodarki. Świadomość procesów, jakie zachodzą na rynku finansowym ułatwi Ci lokowanie nadwyżek finansowych lub pozyskanie dodatkowych źródeł finansowania, niezależnie od tego czy jesteś przedsiębiorcą czy tylko konsumentem.

Rynek finansowy – podstawowe pojęcia

Rynek finansowy jest procesem, w ramach którego podmioty posiadające nadwyżki finansowe transferują podmiotom potrzebującym czasowo dodatkowych środków kapitału. Narzędziem transferu tego kapitału są różnego rodzaju instrumenty finansowe wymieniane pomiędzy stronami rynku, w formie umów określających warunki, na jakich kapitał jest udostępniany. W zależności od okresu, w jakim wykorzystywany jest ten kapitał umownie dzieli się rynek finansowy na dwa segmenty:

- **rynek pieniężny**, obejmujący transakcje instrumentami finansowymi o terminach zapadalności (wykupu, zwrotu kapitału) do 1 roku, gdzie kapitał wykorzystywany jest głównie w celu regulowania bieżącej płynności podmiotów; przykładem takiej transakcji jest założenie lokaty 3-miesięcznej w banku;
- **rynek kapitałowy**, obejmujący angażowanie kapitału w transakcjach o terminach zapadalności powyżej 1 roku w projekty najczęściej często związane z długoterminowymi projektami inwestycyjnymi; przykładem takiej transakcji jest zakup akcji na giełdzie i dostarczenie w ten sposób finansowania dla spółki akcyjnej, której akcje są przedmiotem publicznego obrotu.

Rynek pieniężny obejmuje segmenty instrumentów krótkoterminowych transakcji walutą krajową (m.in. segment krótkoterminowych lokat i kredytów bieżących, segment bonów pieniężnych NBP, bonów skarbowych Ministerstwa Finansów) oraz transakcje wymiany walut.

Rynek kapitałowy w wąskim rozumieniu utożsamiany jest z rynkiem giełdowym, zaś w

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

szerokim rozumieniu obejmuje także rynek długoterminowych lokat i kredytów bankowych oraz rynek pozabankowych instytucji finansowych (m.in. funduszy inwestycyjnych, funduszy private equity/venture capital, funduszy emerytalnych, ubezpieczycieli).

- rynek pierwotny to segment rynku kapitałowego, na którym emitowany instrument finansowy jest sprzedawany pierwszemu właścicielowi;
- rynek wtórny to segment rynku kapitałowego, na którym zawierane są transakcje instrumentami finansowymi wyemitowanymi wcześniej i sprzedanymi pierwszemu nabywcy;
- giełda papierów wartościowych to regularne, odbywające się w określonym miejscu i czasie, podporządkowane określonym zasadom spotkanie stron zawierających transakcje kupna i sprzedaży instrumentów finansowych;
- regulowany rynek pozagiełdowy (OTC, Over-The-Counter) to rynek, w którym nie ma ustalonego miejsca transakcji, zaś transakcje odbywają się za pośrednictwem środków telekomunikacyjnych.

Rynek pieniężny - lokaty bankowe

Lokaty bankowe są najprostszym i najczęściej wykorzystywanym przez Polaków sposobem oszczędzania. Lokata bankowa jest umową pomiędzy bankiem a jego klientem, na mocy której klient oddaje do dyspozycji banku określoną kwotę na ustalony okres, a bank zobowiązuje się po zakończeniu tego okresu zwrócić zdeponowaną przez klienta kwotę oraz wypłacić należne mu odsetki. Lokaty bankowe są instrumentem o bardzo niskim ryzyku i jednocześnie niskim oprocentowaniu.

Pamiętaj!

- Im wyższe ryzyko związane z instrumentem finansowym, tym wyższa jest możliwa do uzyskania premia za to ryzyko, czyli potencjalne zyski. Nie ma jednak na rynku finansowym instrumentów, które byłyby bezpieczne i jednocześnie dawały wysokie zyski. Jeżeli chcesz lokować bezpiecznie, otrzymasz niskie oprocentowanie. Jeżeli chcesz zarabiać więcej, musisz godzić się na podejmowanie ryzyka i liczyć z tym, że inwestycja może zakończyć się wysokimi zyskami lub stratą.
- Lokatę bankową możesz zerwać przed terminem wynikającym z umowy, ale rób tak tylko w ostateczności, ponieważ zrywając lokatę przed terminem nie otrzymasz odsetek lub będą one bardzo niewielkie.
- Banki najczęściej automatycznie przedłużają umowę na następny okres, jeżeli po upływie terminu wskazanego w umowie (tzw. terminu pierwotnego) nie wycofasz środków z lokaty. Warunki przedłużania lokaty zawsze znajdują się w umowie.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- Oprocentowanie lokaty jest najczęściej stałe przez cały jej okres lub nawet może rosnąć (tzw. lokata progresywna). Chroni Cię to przed spadkiem stóp procentowych w okresie lokaty. Jeżeli jednak lokata zostanie przedłużona automatycznie, a w międzyczasie stopy procentowe spadną, to w nowym okresie będzie obowiązywać Cię już nowa, niższa stopa procentowa, tak jakbyś właśnie zakładał lokatę.
- Tutaj możesz sprawdzić, jakie jest aktualne oprocentowanie lokat bankowych. [LINK](http://direct.money.pl/lokaty/porownanie-lokat/1/)
<http://direct.money.pl/lokaty/porownanie-lokat/1/>
- Tutaj możesz sprawdzić, jakie odsetki otrzymasz od hipotecznej lokaty. [LINK](http://www.klinika-lodz.pl/?option=site&id=6&sid=110)
<http://www.klinika-lodz.pl/?option=site&id=6&sid=110>

Rynek pieniężny - bony skarbowe

Bony skarbowe są instrumentem dłużnym, krótkoterminowego finansowania bieżących potrzeb pożyczkowych budżetu państwa. W Polsce emitowane są przez Ministerstwo Finansów [[LINK: www.mf.gov.pl](http://www.mf.gov.pl)], a obsługę emisji przeprowadza Narodowy Bank Polski [[LINK: www.nbp.pl](http://www.nbp.pl)].

Bony skarbowe emitowane są na okres od 1 do 52 tygodni, są więc instrumentem rynku pieniężnego.

Bony skarbowe to tzw. instrumenty dyskontowe, które zawsze są wykupowane po wartości nominalnej równej 10.000 zł, natomiast sprzedawane są poniżej tej wartości, np. za 9800 zł. Bony skarbowe nie wypłacają więc odsetek, zyskiem jest różnica pomiędzy ceną zakupu i ceną wykupu lub sprzedaży bonu. W powyższym przypadku będzie to 200 zł.

Na przetargu bonów skarbowych wybierane są najlepsze złożone oferty na zakup i ustalana średnia rentowność bonów, którą na rynku finansowym uznaje się za ważny parametr, tzw. stopę procentową wolną od ryzyka. Wtórny obrót bonami skarbowymi odbywa się poprzez rynek międzybankowy.

Zalety bonów skarbowych

- wysoka rentowność – uzależniona od sytuacji na rynku międzybankowym, ale wyższa niż średnie oprocentowanie lokat bankowych,
- doskonała płynność – zakupione bony skarbowe można sprzedać w każdym momencie przed terminem wykupu i bez utraty odsetek,
- bezpieczeństwo – papiery wartościowe emitowane przez Skarb Państwa uważa się za instrumenty finansowe pozbawione ryzyka, zdematerializowany obrót nimi chroni przed ryzykiem kradzieży lub fałszerstwa,
- mogą być wykorzystywane jako zabezpieczenie kredytu.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wady bonów skarbowych

- ograniczony dostęp – obsługa transakcji bonami skarbowymi jedynie przez banki, ale nie „w okienku” lecz przez departamenty skarbcowe banków - dealerów rynku pieniężnego (tutaj możesz zobaczyć listę banków LINK: <http://www.mf.gov.pl/index.php?const=5&dzial=55&wysw=4&sub=sub3>),
- wartość bonu skarbowego (nominalnie 10.000 zł),
- większość banków wprowadza minimalną wartość transakcji (np. 500.000 zł), warunek posiadania rachunku inwestycyjnego i/lub pieniężnego prowadzonego przez bank.

Tutaj możesz zobaczyć informację o aktualnej rentowności bonów skarbowych LINK: <http://www.bankier.pl/inwestowanie/notowania/macro/profil.html?id=74>

Rynek kapitałowy – obligacje

Obligacja jest papierem wartościowym emitowanym w serii, w którym emitent stwierdza, że jest dłużnikiem właściciela obligacji (obligatariusza) i zobowiązuje się wobec niego do spełnienia określonego świadczenia, najczęściej w postaci wypłaty odsetek od pożyczki.

Rodzaje obligacji (emitenci):

- skarbowe (emitowane przez Skarb Państwa),
- komunalne (emitowane przez gminy),
- przedsiębiorstw (emitowane przez przedsiębiorstwa).

Rodzaje obligacji (oprocentowanie):

- stałe oprocentowanie (znane od dnia emisji),
- zmienne oprocentowanie (np. średnia rentowność bonów + 0,25%),
- indeksowane (oprocentowane np. stopa inflacji + 5%),
- zerokuponowe (sprzedawane z dyskontem poniżej ceny nominalnej, wykupowane po cenie nominalnej).

Zalety obligacji

- wysoka rentowność – uzależniona od sytuacji na rynku międzybankowym, ale wyższa niż średnie oprocentowanie lokat bankowych; zbliżona do rentowności bonów skarbowych
- płynność – możliwość wycofania się z inwestycji w dowolnym momencie bez utraty oprocentowania

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- bezpieczeństwo – papiery wartościowe emitowane przez Skarb Państwa uważa się za instrumenty finansowe pozbawione ryzyka, zdematerializowany obrót nimi chroni przed ryzykiem kradzieży lub fałszerstwa
- możliwość stałego śledzenia wartości inwestycji dla obligacji wprowadzonych do wtórnego obrotu
- mogą być wykorzystywane jako zabezpieczenie kredytu
- mniejsze bariery dostępu niż dla bonów skarbowych (agentem emisji jest obecnie PKO BP, instrumenty są przedmiotem obioru giełdowego, wartość nominalna obligacji skarbowych to najczęściej 100 zł lub 1000 zł).

Wady obligacji

- wtórny rynek obligacji jest dużo mniej płynny niż rynek akcji (zawieranych jest mniej transakcji),
- dla przedsiębiorstw emisja obligacji i pozyskanie w ten sposób kapitału jest dużo bardziej skomplikowane niż zaciągnięcie kredytu lub pożyczki, więc korzystają z tego instrumentu jedynie duże podmioty.

Rynek kapitałowy – akcje

Akcje są z jednej strony alternatywną formą inwestowania (dla nabywcy), z drugiej strony są sposobem na pozyskanie kapitału przez spółki akcyjne (dla emitentów). Pojęcie akcji występuje w prawie spółek w trzech znaczeniach:

- po pierwsze, jako ułamek kapitału akcyjnego, wynikający z podziału wysokości tego kapitału przez ilość akcji; wysokość kapitału akcyjnego, jak i ilość akcji jest znana ze statutu spółki;
- po drugie, jako ogół praw służących akcjonariuszowi względem spółki; w wyjątkowych sytuacjach także jego obowiązków;
- po trzecie, jako dokument wystawiony przez spółkę, który ucieleśnia ogół praw akcjonariusza; możliwość wystawienia tego dokumentu stanowi cechę charakterystyczną spółki akcyjnej.

Klasyfikacje akcji:

- akcje uprzywilejowane to takie, które dają akcjonariuszom większe prawa niż posiadaczom akcji zwykłych; uprzywilejowanie akcji może dotyczyć większej niż 1 liczby głosów na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy, większej dywidendy lub pierwszeństwa w opłaceniu akcji w przypadku likwidacji przedsiębiorstwa;

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- akcje imienne wystawiane są na konkretną osobą i nie są przedmiotem publicznego obrotu; akcje na okaziciela mogą zostać wprowadzone do obrotu publicznego, na przykład na giełdzie papierów wartościowych;
- akcje gotówkowe to te, które zostały opłacone gotówką przy podnoszeniu kapitału przez spółkę; akcje aportowe to te, które zostały objęte w zamian za wkłady rzeczowe (np. nieruchomości, samochód itp.);
- akcje tradycyjne mają postać ozdobnego papierowego dokumentu i obecnie mają jedynie znaczenie kolekcjonerskie; akcje zdematerializowane są rejestrowane pod postacią elektroniczną (np. przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych w Polsce [LINK: www.kdpw.com.pl](http://www.kdpw.com.pl)).

Wartość akcji może występować jako:

- wartość nominalna; widnieje na samym dokumencie akcji, nie może być mniejsza niż 1 zł;
- wartość emisyjna; to cena, po której akcje te są wydawane akcjonariuszowi przez spółkę (emitenta); wartość emisyjna nie może być niższa od jej wartości nominalnej; wartość emisyjną określa się mianem ceny rynkowej obrotu pierwotnego;
- wartość rynkowa; to cena, jaka ustala się w ramach wtórnego obrotu akcjami, a więc transakcji pomiędzy obecnym akcjonariuszem (zbywcą akcji) a nowym akcjonariuszem (nabywcą akcji).

Akcjonariuszowi przysługują określone prawa:

- prawo do dywidendy, czyli udziału w zysku wypracowanym przez spółkę
- prawo do głosu na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy, czyli zebraniu akcjonariuszy jako właścicieli przedsiębiorstwa, które może m.in. podejmować decyzję o podziale zysku, nowych emisjach akcji, kierunkach rozwoju, zatwierdzać sprawozdania i działalność władz spółki
- prawo poboru akcji nowej emisji, w przypadku podwyższenia kapitału spółki
- prawo kontroli zarządzania spółką
- prawo do części aktywów netto uzyskanych ze sprzedaży spółki
- prawa wynikające z uprzywilejowania akcji, jeżeli takie jest przypisane posiadanej akcji.

Akcje są narzędziem pozyskiwania kapitału przez spółki akcyjne. W tym celu, właściele i władze spółki, we współpracy z instytucjami finansowymi i doradcami (biura maklerskie, banki), podejmują odpowiednie decyzje i przygotowują warunki emisji akcji, czyli ich sprzedaży nowym lub dotychczasowym inwestorom. Na podstawie odpowiednich metod określają wartość przedsiębiorstwa oraz to, po jakiej cenie i komu będą oferować akcje. W tym celu przygotowują także odpowiedni dokument, tzw. prospekt emisyjny, w którym informują o działalności spółki,

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

ryzyku jej funkcjonowania, dotychczasowych wynikach finansowych, rynku, na jakim działa spółka, a także planach rozwoju, potrzebach kapitałowych i warunkach emisji. Z takim dokumentem mogą zapoznać się inwestorzy, którzy chcieliby zakupić akcje. **Tutaj możesz zobaczyć przykładowy prospekt emisyjny** [LINK http://www.gpw.pl/gpw.asp?cel=spolki&k=23&i=/spolkigieldowe/prospekty/prospekty&arch_prospekty=1&sky=1]. W określonym okresie czasu, inwestorzy mogą składać zapisy na akcje w wybranych biurach maklerskich, a po zakończeniu zapisów spółka przydziela akcje inwestorom. Jeżeli inwestorzy uznają spółkę za atrakcyjną inwestycję i zainteresowanie zakupem akcji jest duże, może dojść do redukcji zapisów. Na przykład, jeżeli spółka chciała sprzedać 1 mln akcji po 100 zł, pozyskując w ten sposób 100 mln zł kapitału na swoje plany rozwojowe, a inwestorzy złożyli łączne zapisy na 5 mln akcji, to każdy z nich dostanie jedynie 20% akcji, na które składał zapis. Po przydzieleniu akcji są one wprowadzane do obrotu na giełdzie papierów wartościowych. W tym momencie kończy się tzw. pierwotna emisja akcji, a zaczyna obrót wtórny.

W Polsce **Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie** [LINK www.gpw.pl] działa od 1991 roku, kiedy została reaktywowana po prawie 50-letniej przerwie w działaniu i jest obecnie największą giełdą w Europie Środkowo-Wschodniej i jedną z większych i dynamicznie rozwijających się w Unii Europejskiej. Przedmiotem obrotu na GPW w Warszawie są nie tylko akcje spółek, ale także obligacje, certyfikaty funduszy inwestycyjnych oraz wiele innych bardziej skomplikowanych instrumentów. Wszystkie one służą jako instrumenty lokowania nadwyżek lub pozyskiwania dodatkowego kapitału.

Pamiętaj!

- Akcje są instrumentami finansowymi bardziej ryzykownymi niż obligacje. Kupując akcje możesz wcale nie osiągnąć zysku, możesz stracić cały inwestowany kapitał. Jeżeli jednak robisz to umiejętnie, w długim okresie akcje przynoszą większe zyski niż inne instrumenty.
- Aby inwestować w akcje musisz być pełnoletni i posiadać specjalny rachunek prowadzony przez biuro maklerskie. Na ten rachunek można wpłacać gotówkę, kupować i sprzedawać akcje oraz wypłacać kapitał.
- Zyski z inwestycji giełdowych, podobnie jak odsetki z lokat bankowych, obligacji i innych instrumentów są opodatkowane 19% podatkiem. Jeżeli więc zarobisz na giełdzie 1000 zł na wszystkich inwestycjach w danym roku, to do końca kwietnia następnego roku będziesz musiał wykazać to w zeznaniu podatkowym PIT-38 przesłanym do swojego urzędu skarbowego oraz będziesz zobowiązany zapłacić 190 zł podatku. Podatek jest automatycznie pobierany od odsetek z lokat i obligacji, umorzenia z zyskiem jednostek uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych – z tego zysku nie musisz się już rozliczać z urzędem skarbowym.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tutaj możesz zobaczyć listę spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie [LINK](#)

<http://www.gpw.pl/gpw.asp?cel=inwestorzy&k=5&i=/spolkigieldowe/listaopis&sky=1>

Tutaj możesz zobaczyć ile można było zarobić lub stracić inwestując na polskiej giełdzie w ciągu ostatnich 2 lat [LINK http://rynek.bizzone.pl/index.php?node=159&sr=2_lata&s=](http://rynek.bizzone.pl/index.php?node=159&sr=2_lata&s=)

Rynek kapitałowy – fundusze inwestycyjne

Fundusze inwestycyjne to tzw. instytucje zbiorowego inwestowania tworzone przez banki, firmy ubezpieczeniowe czy inne instytucje finansowe, w których wspólny majątek uczestników funduszu jest zarządzany przez specjalistów tak, aby osiągnąć zakładane cele inwestycyjne i osiągnięcie zysku odpowiedniego dla danej strategii inwestycyjnej i struktury portfela inwestycyjnego. Inwestując w jednostki uczestnictwa funduszy inwestycyjnych nie musisz zastanawiać się jakie akcje czy obligacje kupić, które będą dobrą inwestycją i czy nie są przypadkiem już zbyt drogie i nie należałoby ich sprzedać. Takie decyzje podejmuje za Ciebie zarządzający funduszem i sztab jego współpracowników. Twoim zadaniem jest wybrać rodzaj portfela, który będzie dla Ciebie najbardziej odpowiedni:

Rodzaj funduszu	Polityka inwestycyjna	Ryzyko inwestycji
Fundusz rynku pieniężnego Fundusz rynku obligacji	Funduszu inwestuje głównie w instrumenty rynku pieniężnego, bony skarbowe, bony NBP, lokaty bankowe, obligacje	Bezpieczna inwestycja o zysku zbliżonym do lokat bankowych.
Fundusz zrównoważony Fundusz stabilnego wzrostu	Fundusz zwykle utrzymuje około 40-60% udział akcji i 40-60% udział obligacji i instrumentów rynku pieniężnego	Możliwość osiągnięcia większych zysków niż z lokaty bankowej, jednocześnie częściowa ochrona przed spadkami w porównaniu z zakupem akcji. Jednak w czasie bessy na ogół przynosi straty. Średni poziom ryzyka.
Fundusz rynku akcji	Większość lub całość portfela fundusz inwestuje w akcje	W czasie hossy ma najlepsze wyniki spośród funduszy i największe straty w czasie bessy. Duże ryzyko inwestycyjne.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Rynek kapitałowy – fundusze inwestycyjne

Fundusz inwestycyjny jest dobrym rozwiązaniem dla oszczędzania, gdy:

- nie posiadasz odpowiedniej wiedzy, aby samodzielnie inwestować,
- nie masz czasu, aby przeprowadzać analizy,
- kwota inwestowana jest zbyt mała, aby kupić kilka lub kilkanaście różnych instrumentów i rozproszyć ryzyko; kupując jednostki uczestnictwa kupujesz gotowy zdywersyfikowany portfel.

Tutaj możesz zobaczyć informacje o wynikach funduszy inwestycyjnych LINK:
<http://notowania.pb.pl/funds/>

Rynek kapitałowy – fundusze emerytalne

Szczególnym przykładem funduszy inwestycyjnych są fundusze emerytalne. Jako pracownicy lub pracodawcy, odprowadzając składki do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych będziesz zasilał swoje indywidualne konto emerytalne. W obecnym kształcie, część tej obowiązkowej składki trafia do ZUS (tzw. I filar), część do wybranego Otwartego Funduszu Emerytalnego, który działa tak jak fundusz inwestycyjny – lokuje Twoje składki w akcje, obligacje i inne instrumenty, aby osiągnąć dla Ciebie jak najlepsze wyniki. Od tych wyników uzależniona jest Twoja emerytura.

Możesz zobaczyć, jaką emeryturę mógłbyś otrzymywać z I i II filaru, w zależności od Twoich zarobków. Tutaj dostępny jest Kalkulator Emerytalny opracowany przez Komisję Nadzoru Finansowego, która nadzoruje m.in. działalność funduszy emerytalnych LINK: <http://kalkulator.knf.gov.pl/kemeryt.nsf/webstart?readform>. Sprawdź wyliczenia zaawansowane podając swoją datę urodzin, przewidywany moment rozpoczęcia pracy, kwotę pierwszego wynagrodzenia, szacowany wzrost płac w gospodarce (np. 2,5%), szacowany indywidualny wzrost płac (sprawdź różne warianty dla 2-3%), lata urlopu wychowawczego (np. 1 rok) i pozostawania bez pracy (tutaj możesz zobaczyć co stanie się, jeżeli będziesz pracował nielegalnie w „szarej strefie” i składki nie będą przez pracodawcę przekazywane do ZUS, przyjmij 0 lub 10 lat i zobacz wyniki), wiek emerytalny (dla kobiet 60 lat, dla mężczyzn 65 lat), pozostałe parametry tak jak przyjęte w kalkulatorze. Jeżeli jesteś kobietą, zobacz jak wpłynie wydłużenie wieku emerytalnego do 65 lat na Twoją emeryturę.

Analizując wyniki pamiętaj, że podana kwota emerytury jest wyrażona w cenach z końca pracy zawodowej, czyli za około 50 lat. Zwróć raczej uwagę na kwotę zastąpienia wg średniej płacy i odnieś ten wskaźnik do dzisiejszej płacy średniej. Jeżeli uzyskałeś wskaźnik zastąpienia wg

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

płacy średniej w wysokości 70%, to znaczy, że gdyby obecnie, kiedy płaca średnia wynosi około 3000 zł otrzymywałbyś emeryturę, to wynosiłaby ona około 2100 zł.

Rynek kapitałowy – fundusze venture capital/private equity

Fundusze typu venture capital/private equity (VC/PE) mogą być dla Ciebie jako przedsiębiorcy źródłem finansowania lub uzupełnienia kapitału. Venture capital i private equity oznaczają szczególny rodzaj inwestycji kapitałowych, w których inwestor wnosi kapitał prywatny do spółki nie notowanej na giełdzie. Dla inwestora jest to dość ryzykowny sposób inwestycji, bo około 80-90% tego typu inwestycji kończy się stratą. Dlaczego?

Przedmiotem inwestycji VC/PE są bardzo często zupełnie nowe firmy, przedsiębiorcy, którzy mają pomysł na biznes, ale nie mają odpowiednich środków. Inwestorzy VC/PE taki kapitał posiadają i są skłonni zainwestować w nowe pomysły, pod warunkiem, że przyniosą im one ponadprzeciętne zyski, jakich nie uzyskaliby nawet inwestując na giełdzie. Poza kapitałem są gotowi pomóc także wsparcie w zakresie zarządzania spółką. Potencjalne zyski są więc ogromne, ale tak jak zostało to wcześniej wspomniane, ryzyko również i pomimo wstępnej selekcji projektów, większość z nich przynosi straty. Ale pozostałe kilka lub kilkanaście procent kapitału przynosi tak duże zyski, że inwestorowi VC/PE łącznie dają one zyski. Dlaczego warto pomyśleć o funduszach VC/PE szukając finansowania dla biznesu?

1. Większość banków nie będzie chciała kredytować przedsiębiorstwa, jeżeli nie ma ono przynajmniej rocznej historii działania. W pierwszym roku źródłem finansowania będzie więc przede wszystkim kapitał początkowy właścicieli.
2. Po kilku latach szukanie kapitału wśród funduszy inwestycyjnych lub inwestorów finansowych (banki itp.) może zakończyć się porażką, bo firma będzie zbyt duża na wsparcie dotychczasowych właścicieli, ale zbyt mała jeszcze dla instytucji finansowych. Problem mogą mieć zwłaszcza firmy, które potrzebują kilku milionów złotych na rozwój.
3. Fundusze wnoszą nie tylko kapitał, ale także wiedzę, czyli know-how. Minusem jest to, że najczęściej chcą mieć dominujący udział w kapitale i wpływ na zarządzanie (członka zarządu lub rady nadzorczej).

Zobacz informacje na temat Polskiego Stowarzyszenia Inwestorów Kapitałowych [LINK www.ppea.org.pl](http://www.ppea.org.pl)

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Rynek finansowy – kredyty bankowe

Kredyty i pożyczki bankowe są jednym z najważniejszych źródeł finansowania przedsiębiorstw, a także dodatkowym źródłem finansowania wydatków gospodarstw domowych. Kredyt bankowy jest umową pomiędzy bankiem i klientem, na mocy której bank stawia do dyspozycji klienta środki pieniężne na określonych warunkach (termin, oprocentowanie, warunki spłaty) na sfinansowanie konkretnego celu przez kredytobiorcę. Z mocy ustawy prawo bankowe, bank uzależnia możliwość udzielenia kredytu od tzw. zdolności kredytowej klienta, czyli oceny bieżącej i perspektywicznej możliwości do regulowania zobowiązań wynikających z umowy kredytowej, tj. spłaty rat i odsetek od kredytu.

Ryzyko jest nieodłącznym elementem działalności bankowej. W działalności bankowej wyróżnia się najczęściej ryzyka:

- kredytowe (ryzyko zwrotności kredytu i należnych odsetek),
- kursowe,
- stopy procentowej,
- płynności,
- operacyjne,
- inne (np. błędów, nadużyć, fałszerstwa itp.).

Działalność kredytowa niesie zawsze ryzyko, że udzielone kredyty nie zostaną spłacone. Ryzyko kredytowe wynika między innymi z istoty gospodarki rynkowej, w której pewna ilość przedsiębiorstw, bez względu na formę własności, upada (bankrutuje), a w ich miejsce niejako powstają nowe organizacje gospodarcze.

Rynek finansowy – kredyty bankowe

Na ryzyko kredytowe wpływa kształtowanie się kondycji finansowej kredytobiorcy (np. pogorszenie się jego sytuacji już w czasie korzystania z kredytu) oraz czynniki zewnętrzne (np. dokonywanie transakcji i operacji zagranicznych w warunkach nieustabilizowanej sytuacji danego kraju, państwa).

Jak pokazuje praktyka, wystąpienie wysokiego ryzyka i utrata kredytu są rezultatem także błędnej oceny zdolności kredytowej przez bank. Dlatego do naczelnych zadań banku należy ograniczanie ryzyka kredytowego właśnie i przede wszystkim na etapie rozpatrywania wniosków kredytowych, poprzez wykazywanie maksymalnej rzetelności i wnikliwości w dokonywaniu oceny zdolności kredytowej.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Bankowa analiza przedsiębiorstwa to niezbędna do podjęcia decyzji kredytowej - ocena:

- wypłacalności klienta (przedsiębiorstwa, klienta indywidualnego),
- zdolności kredytowej,
- wiarygodności kredytowej, historii współpracy z bankiem, innymi bankami i spłaty poprzednich kredytów.

Badanie zdolności kredytowej ma na celu określenie (oszacowanie) w każdym postępowaniu o przyznanie kredytu stopnia ryzyka, na które narażony jest bank (czy przyszły kredytobiorca jest potencjalnie zdolny do spłaty kredytu wraz z odsetkami). Należy wskazać na związek zachodzący między zdolnością kredytową a ryzykiem kredytowym: im bardziej oczywiste i bezdyskusyjne są ustalenia w zakresie zdolności kredytowej, tym niższe (niewielkie) jest ryzyko kredytowe (i odwrotnie). Oszacowanie ryzyka - kategorię odmowa kredytu lub skłonność jego udzielenia na konkretnych warunkach - nie jest zadaniem łatwym, tym bardziej, że ryzyka kredytowego zupełnie wyeliminować się nie da.

Rynek finansowy – kredyty bankowe: na co zwraca uwagę bank?

„5C”kredytobiorcy to zestaw ogólnych cech kredytobiorcy, stanowiących kryteria oceny ryzyka kredytowego:

- charakter (character): osobowość, kwalifikacje kredytobiorcy, solidność, stabilność, uczciwość
- wypłacalność (capacity): zdolność kredytobiorcy do gromadzenia środków do obsługi zobowiązań kredytowych i innych zobowiązań; umiejętność zarządzania gotówką; portfel zamówień i perspektywy na przyszłość
- kapitał (capital): fundusze dostępne w procesie funkcjonowania kredytobiorcy; kapitał własny i efektywność jego wykorzystania
- zabezpieczenie (collateral): wtórne źródło odzyskania należności
- kondycja (condition): warunki otoczenia kredytobiorcy

Badanie zdolności kredytowej jest procesem ciągłym, w ramach którego można wyróżnić trzy obszary:

- ustalanie zdolności kredytowej bieżącej w momencie rozpatrywania wniosku kredytowego, głównie na podstawie stanu faktycznego oraz ubiegłych okresów działalności kredytobiorcy,

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- badanie również w momencie rozpatrywania wniosku kredytowego tzw. zdolności kredytowej perspektywicznej (przewidywanej), obejmującej okres przynajmniej do daty spłaty wnioskowanego kredytu wraz z odsetkami,
- monitoring, sprawdzanie w ramach kontroli prawidłowości kredytowania, czy kredytobiorca utrzymuje w okresie kredytowania zdolność kredytową. Chodzi tu głównie o ustalenie, czy i w jakim stopniu sprawdzają się oceny zdolności kredytowej przeprowadzone przed udzieleniem określonego kredytu.

Rynek finansowy – kredyty bankowe: analiza kredytowa przedsiębiorcy

Zanim bank udzieli Ci kredytu jako przedsiębiorcy, będzie wymagał przedstawienia szeregu dokumentów, które utwierdzą go w przekonaniu, że będziesz wiarygodnym kredytobiorcą.

Charakterystyka ogólna przedsiębiorstwa jest punktem wyjścia analizy. Polega na wypunktowaniu istotnych cech przedsiębiorstwa w ujęciu dynamicznym:

- Rok założenia (pozycja na rynku i zaufanie, marka).
- Forma prawna i jej zmiany - to gwarancje prawne i kapitałowe.
- Kto jest właścicielem przedsiębiorstwa - podział kapitału i jego zmiany.
- Zarząd i jego zmiany - częstotliwość zmian (przyczyny - skutki).
- Posiadanie kapitału a posiadanie władzy; relacja między właścicielem kapitału a zarządzającym.
- Przedmiot działalności gospodarczej: produkcja, handel, usługi - zmiany przedmiotu działalności w ujęciu historycznym.
- Branża, w jakiej działa przedsiębiorstwo i jej zmiany. Sytuacja w branży - perspektywy branży.
- Wielkość przedsiębiorstwa i jego znaczenie w regionie, w którym działa.
- Lokalizacja przedsiębiorstwa - usytuowanie geograficzne - i jej zmiany.
- Sukcesy i porażki przedsiębiorstwa w ujęciu historycznym. Umiejętność wychodzenia z kryzysów.

Zakres informacji kredytowej w obrębie zasobu *czynnik ludzki przedsiębiorstwa*:

1. Kierujący przedsiębiorstwem (zarząd, prezes, dyrektor):

- wiek, zdrowie,
- sytuacja rodzinna,
- doświadczenie zawodowe,

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- wykształcenie,
- kompetencje,
- autorytet,
- rzetelność,
- temperament zawodowy,
- umiejętność podejmowania decyzji,
- umiejętność zarządzania,
- umiejętność otaczania się właściwymi ludźmi, korzystania z doradców, animowania zespołu do twórczej pracy,
- umiejętność nawiązywania kontaktów z partnerami przedsiębiorstwa i zdobywania ich zaufania,
- zaangażowanie w prace nie związane z kierowanym przedsiębiorstwem (rozproszenie uwagi i sił),
- ewentualność przygotowywania następcy.

2. Kierownictwo średniego szczebla zarządzania

- struktura organizacyjna przedsiębiorstwa, system zarządzania i powiązania poszczególnych komórek organizacyjnych przedsiębiorstwa,
- zakres kompetencji i odpowiedzialności poszczególnych kierowników komórek organizacyjnych,
- umiejętność współpracy, zwartość działania,
- doświadczenie zawodowe, wykształcenie a zakres kompetencji i odpowiedzialności (czy jest to właściwy człowiek na właściwym stanowisku pracy),
- system wynagradzania, premiowania, wyróżnień,
- płynność kadr i przyczyny zmian.

3. Personel

- struktura zatrudnienia w różnych przekrojach w powiązaniu ze strukturą organizacyjną przedsiębiorstwa i rodzajem prowadzonej działalności
- kierunki zmian struktury, np.: pracownicy produkcyjni, nieprodukcyjni, pracownicy techniczni, handlowi, administracja, mężczyźni, kobiety,
- pracownicy stali, sezonowi, w niepełnym wymiarze czasu pracy itp.,
- kwalifikacje personelu - doświadczenie zawodowe a rodzaj wykonywanej pracy,
- szkolenie personelu - liczba i częstotliwość szkoleń,
- wypadkowość w pracy - liczba, przyczyny,
- absencja i płynność kadr - przyczyny,
- układy zbiorowe pracy - obowiązujący zestaw przepisów prawnych dla określonych grup zawodowych zatrudnionych.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zakres informacji w obrębie zasobu *środki materialne*:

Środki materialne to zdolność produkcyjna przedsiębiorstwa. Przy analizie istotne jest zebranie informacji i bieżąca ich aktualizacja w zakresie:

1. **Wartości niematerialnych i prawnych**, tj. zakresu zakończonych prac rozwojowych i przewidywanych z nich efektów, wartości firmy, czego i na jaki okres dotyczą nabyte prawa (autorskie, do projektów, wynalazków, patentów, znaków towarowych, wzorów użytkowych i zdobniczych, licencji itp.).
2. **Środków trwałych, tj.:**
  - struktury środków trwałych w różnych przekrojach:
  - grunty - budynki, lokale i obiekty inżynierii lądowej i wodnej - urządzenia techniczne i maszyny - środki transportu -inne środki trwałe, produkcyjne - magazynowe - administracyjne - socjalne,
  - stanu technicznego środków trwałych (wykonywane przeglądy techniczne, remonty, ulepszenia),
  - jakości środków trwałych (wydajności, nowoczesności),
  - uniwersalności środków trwałych i ich elastyczności (środki trwałe własne, dzierżawione, w leasingu), czyli jak szybko i jakim kosztem można dostosować wytwarzany na nich produkt do zmieniającego się rynku,
  - dostosowania środków trwałych do prowadzonej działalności gospodarczej (ilość środków trwałych nieczynnych, braki w wyposażeniu),
  - stopnia wykorzystania zdolności produkcyjnej – rezerwy w wykorzystaniu lub niezbędne uzupełnienia - w jakim zakresie i kiedy,
  - poziomu inwestycji i przewidywanego zwiększenia środków trwałych (przeszłego, obecnego, przewidywanego), posiadanych technologii i organizacji produkcji, polityki badań i rozwoju (strategia przedsiębiorstwa).
3. **Należności długoterminowych** od jednostek powiązanych i od pozostałych - kim są dłużnicy, ilu ich jest, jakie są tytuły należności, czym są one uwarunkowane, ich wartości i terminy spłat.
4. **Inwestycji długoterminowych** - ich zakresu rzeczowego, zasadności, ocena opłacalności, czym były podyktowane podjęte w tym zakresie decyzje.
5. **Aktywów obrotowych** - charakterystyka aktywów, uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne wpływające na ich strukturę i wielkość, rodzajów i jakości zapasów, dostosowania ich do organizacji i technologii produkcji, dostępności surowców.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Analiza kredytowa opiera się na podstawowych zestawieniach finansowych, dokumentach księgowych, biznesplanach. Przykładowe dodatkowe informacje w obrębie zasobu *środki finansowe* nie występujących w sprawozdaniach finansowych:

1. Wielkość majątku osobistego właścicieli przedsiębiorstwa i kierownictwa związanego kapitałowo z przedsiębiorstwem oraz płynność tego majątku.
2. Zdolność finansowa głównych właścicieli przedsiębiorstwa - możliwość wnoszenia dodatkowego kapitału w zależności od potrzeb przedsiębiorstwa - udzielanie dodatkowych gwarancji dla banku.

Na otoczenie ekonomiczne przedsiębiorstwa składają się: produkt przedsiębiorstwa, rynek oraz sektor i koniunktura ekonomiczna i polityczna.

Przy analizie produktu przedsiębiorstwa istotne są następujące dane:

- produkcja jednorodna (łatwość produkcji, ale podwyższone ryzyko spadku lub zaniku rynku zbytu), czy zróżnicowana (większe koszty, mniejsze ryzyko utraty rynku);
- jakość produktu (nowoczesność, poziom techniczny);
- oryginalność produktu - zdobycie marki na rynku;
- zmiany asortymentowe produktu - przeszłe i przewidywane;
- szybkość dostosowywania się do potrzeb rynku;
- cykl życia produktu, np. ile produktów jest na etapie:
  - lansowania,
  - wzrostu,
  - dojrzałości (nasylenia rynku),
  - spadku (schyłku);
- częstotliwość pojawiania się produktów konkurencyjnych;
- prowadzenie działalności uzupełniającej - sezonowej.

Przy analizie rynku przedsiębiorstwa istotne są następujące dane:

- faza rynku przedsiębiorstwa (rozwój, stagnacja, recesja rynku);
- pozycja przedsiębiorstwa na rynku;
- specyfika rynku przedsiębiorstwa (np. przybory szkolne, narzędzia medyczne, środki ochrony roślin itp.);
- zakres obrotów realizowanych na eksport;
- zmiany rynku: częstotliwość, przyczyny, względne siła przedsiębiorstwa w stosunku do konkurentów, liczba konkurentów;
- polityka przedsiębiorstwa w zakresie ochrony i poprawy własnej pozycji na rynku:
  - o polityka cen,
  - o formy sprzedaży, kanały dystrybucji,

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- wielkość i sposób wynagradzania działu handlowego przedsiębiorstwa.
- odbiorcy przedsiębiorstwa:
  - stali, przypadkowi, sezonowi,
  - liczba klientów - zróżnicowanie,
  - klienci krajowi, zagraniczni;
- polityka promocji i reklamy,
- rodzaj dostawców,
- liczba dostawców,
- lokalizacja geograficzna dostawców,
- sezonowość dostaw,
- korzystanie z kooperacji.

Przy analizie sektora przedsiębiorstwa istotne są następujące dane:

- obszar działania przedsiębiorstwa a usytuowanie geograficzne,
- gęstość zaludnienia (rynek pracy),
- urbanizacja, infrastruktura techniczna,
- liczba przedsiębiorstw działających na terenie usytuowania przedsiębiorstwa,
- konkurencja - ilość, wielkość i intensywność konkurencji,
- ochrona prawna przed konkurencją,
- częstotliwość występowania produktu modnego,
- aktywność gospodarcza regionu.

Przy analizie otoczenia makroekonomicznego i politycznego przedsiębiorstwa istotne są następujące dane:

- ogólna koniunktura ekonomiczna (faza cyklu koniunkturalnego),
- poziom i zmienność podstawowych parametrów makroekonomicznych:
- produkt krajowy brutto (PKB), PKB per capita, tempo wzrostu PKB,
- poziom bezrobocia,
- poziom inflacji,
- zakres polityki pieniężnej banku centralnego,
- poziom rynkowych stóp procentowych,
- poziom deficytu finansów publicznych,
- poziom i zmienność kursu walutowego,
- poziom i dynamika wymiany międzynarodowej.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Przy analizie otoczenia makroekonomicznego i politycznego przedsiębiorstwa istotne są następujące dane (c.d.):

- perspektywy rozwoju kraju, regionu, restrukturyzacja gospodarki a miejsce analizowanego przedsiębiorstwa w tych planach,
- regulacja cen i norm bezpieczeństwa produktów dopuszczonych do obrotu a produkt przedsiębiorstwa,
- interwencjonizm państwa - subwencje, dotacje, ulgi podatkowe,
- wrażliwość przedsiębiorstwa na istniejącą koniunkturę ekonomiczną, polityczną, warunki klimatyczne oraz inne branże i sektory działające w otoczeniu przedsiębiorstwa,
- stabilność przepisów prawa (zwłaszcza gospodarczego),
- stabilność polityczna.

Rynek finansowy – kredyty bankowe: ryzyko kredytowe

Główne przyczyny bankructw przedsiębiorstw:

1. Gwałtowne zmiany na rynku:
  - a) gwałtowny spadek cen zbytu,
  - b) bankructwo podstawowego dostawcy lub głównego odbiorcy,
  - c) nagłe zaprzestanie przez dostawców sprzedaży na kredyt.
2. Decyzja władz o niedopuszczeniu produktu do obrotu (zmiana norm bezpieczeństwa).
3. Nagłe cofnięcie dotacji.
4. Nagłe zmiany przepisów celnych i podatkowych.
5. Śmierć osoby, która kierowała przedsiębiorstwem - jest to bardzo istotne w przypadku przedsiębiorstw osób fizycznych, a w przypadku przedsiębiorstw rodzinnych - istnienie wielu spadkobierców może doprowadzić przedsiębiorstwo do upadłości.
6. Tragiczne zdarzenia losowe - jeżeli przedsiębiorstwo nie ubezpieczyło się w odpowiednim zakresie.
7. Zanik rynku zbytu - zmiana upodobań, pojawienie się substytutów, starzenie się wyrobów.
8. Niedostateczne zróżnicowanie odbiorców i dostawców.
9. Spór z konkurencją.
10. Strajk pracowników.
11. Nieodpowiednia struktura finansowa - zbyt duży udział kapitałów obcych - a szczególnie kredytów i pożyczek - gwałtowny wzrost oprocentowania, niekorzystna zmiana kursu dewiz kredytów dewizowych przy jednoczesnym zbyt małym eksporcie.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

12. Brak porozumienia wśród głównych decydentów.

Rynek finansowy – kredyty bankowe: analiza kredytowa klienta indywidualnego

Segmentacja klientów indywidualnych banku:

1. Młodzież w wieku do 13-15 lat, na utrzymaniu rodziców; korzystają głównie z lokat i rachunku bieżącego.
2. Młodzież w wieku 16-18 lat, którzy uzyskują pierwsze dochody; potencjalna grupa przyszłych klientów banku.
3. Grupa podstawowa: osoby w wieku 16-35 lat. Osoby nie posiadające dzieci, rozpoczynają pracę lub naukę. Rośnie zainteresowanie tej grupy rachunkami bieżącymi, kartami, kredytami konsumpcyjnymi.
4. Osoby w wieku 18-39 lat, które posiadają rodziny, mają dzieci w wieku do 8 lat, osiągnęły stabilizację materialną. Największe zapotrzebowanie na rachunki bieżące, karty kredytowe, kredyty hipoteczne i ubezpieczenia na życie.
5. Osoby w wieku 30-49 lat, pozostające w oficjalnym lub nieoficjalnym związku. Mają dzieci w wieku ponad 8 lat i ustabilizowany poziom materialny; dochody wysokie i regularne. Korzystają z kredytów hipotecznych oraz długookresowych form oszczędzania.
6. Osoby w wieku 40-59 lat. Nie mają problemów finansowych. Najczęściej korzystają z form długookresowego oszczędzania i ubezpieczenia emerytalnego na wypoczynek i renowację domu.
7. Aktywni emeryci. Lokują środki na długie terminy dla spadkobierców, fundują ubezpieczenia dla dzieci lub kredyty na naukę.
8. Emeryci pasywni - osoby powyżej 70 lat, ze względów zdrowotnych wycofują się z aktywnego życia. Korzystają głównie z bieżącej obsługi bankowej.

Czynniki ryzyka w kredytowaniu klientów indywidualnych banków:

- cechy osobowości, kwalifikacje, wiek, które przesadzają o „złej jakości klienta” z punktu widzenia banku
- utrata zatrudnienia, brak stałości dochodów przez kredytobiorcę lub współmałżonka

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- obniżenie dochodów na członka rodziny (choroba, emerytura, renta, urodzenie dziecka, rozwód lub śmierć osoby zarabiającej)
- zwiększenie się wydatków rodziny przy stałych dochodach (wzrost cen, podatków, stóp procentowych kredytów).

Informacje o dochodzie, jakie będzie potrzebował zwykle bank:

- dochód netto wnioskodawcy
- (nie obligatoryjne) dochód netto współmałżonka
- dochód netto gospodarstwa domowego
- liczba osób w gospodarstwie domowym
- wydatki stałe wnioskodawcy lub gospodarstwa domowego (czynsz, energia, gaz, co, telefon itp.)
- zobowiązania finansowe wnioskodawcy lub gospodarstwa (spłaty kredytów, składki, obciążenia wynagrodzeń itp.)
- wydatki wnioskodawcy lub gospodarstwa związane na bieżącą konsumpcję
- dochód do dyspozycji wnioskodawcy lub gospodarstwa domowego:
  - na podstawie powyższych informacji
  - na podstawie standardowych wskaźników przeciętnych wydatków dla dochodów wnioskodawcy
  - wybór niższego z dwóch powyższych dochodów rozporządzalnych.

Klienci niskiego ryzyka kredytowego dla banku, wobec których procedura kredytowa może być uproszczona:

- klienci VIP
- samodzielni pracownicy naukowcy, instytutów naukowych, badawczych
- generalicja i wyżsi oficerowie WP, policji, straży pożarnej
- kadra kierownicza banków i firm ubezpieczeniowych od stanowiska zastępcy dyrektora i głównego księgowego
- prawnicy wykonujący zawód z co najmniej 5-letnim stażem
- lekarze z co najmniej 5-letnią praktyką
- pracownicy własnego banku z 3-letnim stażem
- osoby wymienione powyżej po przejściu na emeryturę
- współmałżonkowie wyżej wymienionych osób
- klienci, którzy spłacili bez opóźnień co najmniej 36 rat kredytu lub pożyczki w banku, a od ostatniej spłaty nie upłynął okres dłuższy niż 3 lata

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Klienci średniego ryzyka kredytowego dla banku, o niezbyt ostrej procedurze kredytowej:

- adiunkci szkół wyższych, instytutów naukowych i badawczych
- oficerowie WP, policji, straży pożarnej
- pracownicy własnego banku zatrudnieni na czas nieokreślony
- pracownicy banków, firm ubezpieczeniowych
- lekarze i prawnicy wykonujący zawód
- urzędnicy państwowi i samorządowi
- nauczyciele i dyrektorzy szkół publicznych
- dziennikarze dzienników i magazynów oraz redaktorzy stacji telewizyjnych i radiowych o zasięgu ogólnokrajowym oraz znaczących czasopism o zasięgu lokalnym
- współmałżonkowie powyższych osób
- klienci oferujący płynne zabezpieczenia
- klienci przekazujący na rachunek bankowy wynagrodzenie od przynajmniej 12 miesięcy
- klienci, którzy spłacili terminowo przynajmniej 12 rat pożyczki lub kredytu w banku, a od ostatniej spłaty nie minęły 3 lata

Klienci wysokiego ryzyka kredytowego dla banku, podlegający silnej weryfikacji kredytowej:

- pozostali klienci.

Rynek finansowy – kredyty bankowe

Niezależnie od tego, czy będziesz zaciągać kredyt jako przedsiębiorca, czy jako osoba fizyczna, musisz zwrócić uwagę na następujące elementy warunków kredytowania, które będą decydować o wysokości kosztu kredytu i Twoich możliwościach spłaty:

1. **oprocentowanie kredytu;** w przypadku kredytów długoterminowych będzie zmienne, zależne od stopy rynku międzybankowego WIBOR (dla kredytów złotych) lub LIBOR (dla walutowych) i marży banku; im mniejsze będzie ryzyko kredytowania Ciebie, tym mniejszą marżę narzuci bank; np. dla dobrych kredytobiorców oprocentowanie kredytów wyniesie WIBOR+1%, zaś dla tych o wyższym ryzyku WIBOR+5%; jeżeli będzie się zmieniać inflacja i bank centralny zmieni wysokość stóp procentowych, to zmieni się także stopa WIBOR/LIBOR i koszt Twojego kredytu;
2. **provizje bankowe;** banki mogą pobierać prowizje za przygotowanie kredytu, rozpatrzenie wniosku kredytowego, gotowość do udzielenia kredytu, promesę

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

kredytową (przyrzeczenie udzielenia kredytu), wypłatę kredytu, przedterminową spłatę kredytu, zmiany warunków spłaty kredytu, przewalutowanie kredytu, inne czynności związane z udzieleniem i obsługą kredytu; wszystkie te informacje zawarte są w zestawieniu, które stanowi zwykle załącznik do umowy kredytowej;

3. **ubezpieczenie kredytu;** banki mogą wymagać, aby poza normalnym zabezpieczeniem (np. na majątku) podpisana została umowa ubezpieczenia z przelewem (cesją) wiarytelności z umowy na bank; dotyczy to np. kredytów hipotecznych i ubezpieczenia kredytowanego domu lub mieszkania; jeżeli dojdzie do zdarzenia losowego (np. pożar), wypłatę ubezpieczenia otrzymuje bank i przeznacza ją na przywrócenie poprzedniego stanu budynku.

Rynek finansowy – kredyty bankowe

Pamiętaj!

- Kredyt jest udzielany na konkretny cel, którego realizację musisz udokumentować i przedstawić bankowi. Jeżeli udzielana jest pożyczka bez wskazania konkretnego celu, to jej koszt będzie wyższy niż koszt kredytu.
- W ciągu 10 dni masz prawo odstąpić od każdej umowy, także umowy o kredyt, bez żadnych konsekwencji.
- Bank jest zobowiązany przedstawić Ci informację o całkowitym koszcie kredytu i Rzeczywistej Rocznej Stopie Oprocentowania kredytu (RRSO) oraz harmonogramie kredytowym. Jeżeli tego nie zrobi, wymagaj tego od banku.
- Jeżeli jesteś przedsiębiorcą i płacisz podatek dochodowy od wypracowanego zysku, to kosztem dla Ciebie będą tylko odsetki od kredytu, rata kredytowa nie jest kosztem kredytu, ale też musisz ją spłacać.

Tutaj możesz wyliczyć przykładowe harmonogramy kredytowe LINK <http://www.klinika-poznan.pl/index.php?option=site&id=6&sid=30>

Rynek finansowy – podsumowanie podstawowych instrumentów finansowych

Instrument finansowy	Dla konsumentów	Dla przedsiębiorców
Lokaty bankowe	Najczęściej wykorzystywany instrument, bezpieczny, ale o niskim dochodzie	Często wykorzystywany instrument lokowania, bezpieczny, ale o niskim dochodzie
Bony skarbowe	Rzadko wykorzystywany instrument, jedynie przez klientów o dużym portfelu	Często wykorzystywany instrument lokowania bieżących nadwyżek

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Obligacje	Często wykorzystywany jako instrument alternatywny dla lokat bankowych, porównywalny dochód i ryzyko, bardziej skomplikowany instrument	Rzadko wykorzystywany jako źródło finansowania przedsiębiorstw, jedynie przez duże przedsiębiorstwa; instytucje finansowe często wykorzystują obligacje skarbowe jako instrument lokacyjny
Akcje	Relatywnie jeszcze rzadko wykorzystywany instrument inwestycji długookresowych; możliwa wysoka dochodowość, wysokie ryzyko inwestycji	Możliwy do wykorzystania przez spółki akcyjne jako sposób na pozyskanie kapitału w drodze emisji akcji

Fundusze inwestycyjne	Coraz bardziej zyskuje na popularności jako instrument lokacyjny; możliwość doboru ryzyka i strategii inwestycyjnej do potrzeb inwestora	Rzadko wykorzystywany przez przedsiębiorstwa, jeżeli już to te z sektora finansowego
Fundusze emerytalne	Obowiązkowe odpowiadzenie składek w nowym systemie emerytalnym (II filar)	Poza dużymi instytucjami finansowymi nie dotyczy przedsiębiorstw
Fundusze VC/PE	Inwestorzy indywidualni o dużych zasobach stają się dawcami kapitału	Źródło finansowania działalności dla młodych przedsiębiorstw i nowych projektów
Kredyty bankowe	Powszechne źródło finansowania dodatkowej konsumpcji przekraczającej możliwości bieżących dochodów i oszczędności	Powszechne źródło finansowania bieżącej (kredyty obrotowe) i długoterminowej (kredyty inwestycyjne) działalności przedsiębiorstw

Quiz

Quiz służy samosprawdzeniu nabytej wiedzy i nie wpływa na ostateczne zaliczenie kursu. W każdym pytaniu znajduje się jedna poprawna odpowiedź.

Pytanie 1.

Instrumentem rynku pieniężnego jest:

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

---

- a. bon skarbowy
- b. obligacja 10-letnia
- c. akcja
- d. jednostka funduszu inwestycyjnego

Pytanie 2.

Cena nominalna bonu skarbowego wynosi zawsze:

- a. 100 zł
- b. 1000 zł
- c. 10.000 zł
- d. 100.000 zł

Pytanie 3.

Dokumentem informującym o sprzedaży akcji w ramach oferty pierwotnej akcji jest:

- a. obligacja
- b. akcja
- c. prospekt emisyjny
- d. bon skarbowy

Pytanie 4.

Inwestorowi, który ma awersję do ryzyka i chciałby ulokować bezpiecznie swoje nadwyżki poleciłbyś:

- a. inwestowanie w akcje na giełdzie,
- b. założenie własnego przedsiębiorstwa,
- c. zakup jednostek uczestnictwa funduszu zrównoważonego,
- d. zakup obligacji lub założenie lokaty bankowej.

Pytanie 5.

Kosztem dla przedsiębiorcy może być:

- a. tylko rata kredytowa
- b. tylko odsetki od kredytu
- c. rata i odsetki łącznie
- d. rata lub odsetki, w zależności od umowy z bankiem.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Lekcja 6. Funkcjonowanie przedsiębiorstwa

Podczas tej lekcji przedstawiona zostanie w kolejnych etapach analiza nowego przedsięwzięcia, głównie z perspektywy opłacalności finansowej. Pokażemy Ci, na jakie aspekty działalności przedsiębiorstwa powinieneś zwrócić uwagę zanim rozpoczniesz jego formalną realizację, wskażemy narzędzia przydatne w analizie opłacalności Twojego projektu.

Oferta produktowa przedsiębiorstwa

Założmy, że chciałbyś rozpocząć własną działalność gospodarczą i założyć własne przedsiębiorstwo, które będzie początkowo sprzedawać tylko jeden produkt – zdrowe kanapki jako alternatywę dla sieci fast food. Masz już pomysł, wiesz co i jak chcesz robić, dysponujesz 10.000 zł kapitału na początek i zastanawiasz się – co dalej?

W czasach gospodarki centralnie sterowanej najpierw budowano fabryki, a potem produkowano i zastanawiano się – komu sprzedać te produkty? W dzisiejszych czasach to pomysł dość ryzykowny. Teraz, kiedy na rynku istnieje konkurencja we wszystkich jego segmentach trzeba postąpić inaczej: najpierw zastanowić się czy warto, a jeśli odpowiedź jest pozytywna – wdrożyć pomysł w życie. A więc do dzieła!

Po pierwsze produkt. Musisz dokładnie sprecyzować produkt swojego przedsiębiorstwa, co będzie miało trzy poważne konsekwencje i pozwoli na dalsze analizy. Po pierwsze, będziesz wiedział, jakie są koszty związane z bezpośrednim wytworzeniem produktu. Po drugie, będziesz mógł porównać produkt z ofertą konkurencji i zobaczyć w czym jest on lepszy, a w czym gorszy. Po trzecie, będziesz mógł zapytać potencjalnych klientów, czy taki produkt odpowiada im lub czy chcieliby w nim coś zmienić. Musisz pamiętać, że w wyniku tych rozważań – zwłaszcza analizy wobec konkurencji oraz opinii konsumentów – Twój produkt może się zmienić i dopiero ostateczny jego kształt pozwoli oszacować, jakie będą koszty jego wytworzenia.

Konkurencja i klienci

Aby mówić o bezpośredniej konkurencji i klientach musisz podjąć decyzję o lokalizacji przedsięwzięcia, przynajmniej w sensie miejsca sprzedaży produktów. W przypadku niektórych rodzajów działalności, np. projektowania stron internetowych, nie ma to znaczenia, jednak dla sprzedaży kanapek ważne jest, czy natężenie ruchu pieszych będzie w okolicy Twojego punktu sprzedaży duże, czy małe. Jeżeli zlokalizujesz swój punkt na obrzeżach miasta, to konkurencja

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

może być żadna, ale sprzedaż podobnie. Jeżeli będziesz sprzedawał kanapki w rychliwym miejscu (centrum miasta, galeria handlowa, okolice dworca PKP lub PKS), konkurencja i sprzedaż będzie prawdopodobnie większa, ale wzrosną także koszty utrzymania lokalu, ze względu na wyższe ceny ich wynajmu. Założmy, że do prowadzenia swojej działalności (produkcji i sprzedaży kanapek na wynos z gotowych dostarczanych składników) będziesz potrzebował lokalu o powierzchni około 10 m², a cena za wynajem dwóch lokali wynosi odpowiednio – w centrum miasta 30 zł za m² miesięcznie, na obrzeżach miasta, ale w okolicy budynku biurowego około 15 zł za m² miesięcznie. Oznacza to, że będziesz ponosił stałe koszty 300 zł lub 150 zł za wynajem lokalu niezależnie od tego ile kanapek sprzedasz i ile zarobisz.

Decyzja o lokalizacji pozwoli Ci pójść dalej z analizami. Powinieneś dokładnie określić swój produkt, porównać go z konkurencją i poddać ocenie potencjalnych klientów. Założmy, że początkowo wprowadzisz do swojej oferty tylko jedną kanapkę z ustalonymi według własnej receptury dodatkami. Jej skład i inne elementy (sposób podania, dodatki itp.) możesz wzorować na najlepszych produktach konkurencyjnych lub zaproponować oryginalne rozwiązania. Taka analiza porównywania produktu z konkurencją nazywa się **analizą benchmarkingową**.

Jeżeli określisz kształt swojego produktu, możesz przeprowadzić prosty sondaż na temat tego, co sądzą o nim potencjalni klienci, czy byliby skłonni i jak często kupować Twój produkt. Możesz także zapytać o cenę, jaką chcieliby za niego zapłacić. Pamiętaj, aby przeprowadzić badanie opinii w okolicy miejsca, w którym będzie zlokalizowany Twój biznes, co może uprawdopodobnić wynik i pozwolić na ustalenie ostatecznego kształtu produktu. Pamiętaj, żeby ankietę była krótka (maksymalnie kilka pytań), aby nie zniechęcać respondentów. [Zobacz przykład prostej analizy opinii klientów urzędu.](#)

Komentarz [MK33]: LINK
<http://ceo.cxo.pl/artykuly/26310/Mierzyc.sie.z.najlepszymi.html>

Komentarz [MK34]: LINK
http://www.us-zlotoryja.wroc.pl/komunikaty/ANKIETA_0232.pdf

Zatrudnienie w projektowanym przedsiębiorstwie

Założmy, że po przeprowadzeniu analizy rynkowej, wiesz już jak będzie wyglądał Twój produkt. Teraz możemy zająć się pozostałymi kwestiami operacyjnymi, związanymi z funkcjonowaniem Twojego przedsiębiorstwa.

Kolejna ważna kwestia – zatrudnienie. Musisz zdecydować czy sam będziesz kanapki przygotowywał i sprzedawał, kupował półprodukty i prowadził wszystkie sprawy firmy, czy zajmiesz się zaopatrzeniem i administracją, a do produkcji i sprzedaży zatrudnisz pracownika. Pamiętaj, że dopóki analizujesz przedsięwzięcie, możesz przyjąć wszelkie rozwiązania, a potem je modyfikować. Założmy więc, że zatrudnisz dodatkową osobę do punktu sprzedaży, odpowiedzialną za przygotowanie i sprzedaż produktu oraz informowanie Ciebie o potrzebie dostarczenia surowców do produkcji, których transportem zajmiesz się osobiście. Musisz więc ustalić, w jakiej formie i za jakie wynagrodzenie zatrudnisz swojego pracownika. Sprawdź, jak kształtują się wynagrodzenia na podobnych stanowiskach w Twojej miejscowości.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Założmy, że Twój punkt będzie otwarty przez 8 godzin dziennie w dni robocze, a dla pracownika przewidujesz wynagrodzenie w wysokości 1500 zł brutto. Zauważ, że znowu są to koszty stałe, podobnie jak w przypadku wynajmu lokalu. Pamiętaj też, że zatrudniając pracownika na etatową umowę o pracę będziesz ponosił **dotychczasowe koszty związane z narzutami na wynagrodzenia**. Przy 1500 zł brutto dla pracownika, Twoje koszty jako pracodawcy wyniosą około 1779,15 zł miesięcznie, czyli 21.349,80 zł rocznie, a pracownik otrzyma netto 1111,86 zł wynagrodzenia miesięcznie. **Sprawdź w kalkulatorze.**

Komentarz [MK35]: LINK do lekcji 4 ekran #10

Komentarz [MK36]: LINK:
<http://www.klinika-lodz.pl/?option=site&id=6&sid=32>

Określenie kosztów funkcjonowania przedsiębiorstwa

Spróbujmy teraz podsumować i uzupełnić zestawienie kosztów funkcjonowania Twojego przedsiębiorstwa, w zależności od lokalizacji, o której wkrótce zdecydujemy ostatecznie. Ustaliliśmy, że koszty wynajmu lokalu wyniosą 150 zł lub 300 zł miesięcznie, zaś zatrudnienie pracownika – niezależnie od lokalizacji 1779,15 zł. Łącznie oznacza to 1929,15 zł lub 2079,15 zł miesięcznie tzw. kosztów stałych i na tym nie koniec.

Założmy, że aby prowadzić działalność dokonasz zakupu samochodu o wartości 30.000 zł poprzez zaciągnięcie 5-letniego kredytu oprocentowanego na 10% przy 1% prowizji bankowej. Oznacza to, że miesięcznie będziesz potrzebował około 643,79 zł na obsługę kredytu. **Zobacz harmonogram kredytowy.**

Komentarz [MK37]: LINK
<http://www.klinika-lodz.pl/?option=site&id=6&sid=30>

Założmy dalej, że zakupu świeżych produktów będziesz dokonywać codziennie na lokalnym targu, giełdzie rolno-spożywczej lub hurtowni i tylko z tego powodu przejedziesz dziennie około 25 km, co daje około 550 km miesięcznie (średnio 22 dni robocze) z tytułu zaopatrzenia i drugie tyle z tytułu załatwiania innych spraw związanych z prowadzeniem działalności. Oznacza to, że miesięcznie przejedziesz około 1100 km, co przy zużyciu paliwa około 5l/100 km i cenie około 3,80 zł/l podnosi koszty funkcjonowania Twojego przedsiębiorstwa o 209 zł miesięcznie.

Dodatkowo będziesz płacić za użytkowanie energii, wody i odprowadzenie ścieków w lokalu, co założmy że zamknie się kwotą około 100 zł miesięcznie. Być może będziesz chciał co pewien czas informować klientów o swoich produktach, nowościach lub ofertach promocyjnych, a więc ponosić koszty związane z reklamą i marketingiem w wysokości średnio 50 zł miesięcznie.

Jeżeli pracownik ma informować Cię o brakujących produktach musisz być w kontakcie z nim, a więc najlepszym rozwiązaniem może okazać się zakup dwóch telefonów komórkowych – dla Ciebie i pracownika. Założmy, że koszty abonamentu i rozmów miesięcznie wyniosą około 150 zł. Niezbędne będą także zakupy środków czystości i inne wydatki (np. naprawy, ubezpieczenia), co średniomiesięcznie oszacujemy początkowo na 100 zł.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Poczynione wcześniej ustalenia pozwalają więc ostatecznie zestawić miesięczne **koszty stałe** funkcjonowania przedsięwzięcia, a więc takie, które muszą być ponoszone niezależnie od wielkości sprzedaży czy produkcji:

Kategoria kosztów	Lokalizacja w centrum	Lokalizacja w okolicy biurowca
Wynajem lokalu	300 zł	150 zł
Wynagrodzenie pracownika	1.779,15 zł	
Obsługa kredytu	643,79 zł	
Paliwo do samochodu	209,00 zł	
Energia, woda	100,00 zł	
Reklama, marketing	50,00 zł	
Telefony komórkowe	150,00 zł	
Inne koszty	100,00 zł	
RAZEM	3.331,88 zł	3.181,88 zł

Pozostaje jeszcze kwestia kalkulacji kosztu wytworzenia kanapki. Zauważ, że w przeciwieństwie do powyższych pozycji jest to tzw. koszt zmienny. Wartość tego kosztu będzie się różnić w zależności od tego, ile produktów wytworzysz i sprzedasz. Należy więc skalkulować ten koszt w przeliczeniu na jeden produkt, w naszym przypadku na jedną kanapkę, a więc zsumować koszty bułki, planowanych dodatków i opakowania. Załóżmy, że koszt wytworzenia pojedynczego produktu oszacowano na 1,00 zł. Będzie to tzw. **jednostkowy koszt zmienny**.

Ustalenie potrzeb kapitałowych i źródeł finansowania

Wiesz już jak będzie funkcjonować Twoje przedsiębiorstwo, ale musisz jeszcze określić wielkość potrzebnego Ci kapitału na jego uruchomienie. Założyliśmy początkowo, że dysponujesz kwotą 10.000 zł i planujesz zakup samochodu o wartości 30.000 zł finansowanego kredytem. Do uruchomienia działalności potrzebujesz jeszcze wyposażać stanowisko pracy pracownikowi. Remont i wyposażenie lokalu w niezbędne wyposażenie pochłonie około 5.000 zł, potrzebujesz środków na pierwsze zaopatrzenie w półprodukty i zapas gotówki na pierwsze miesiące, kiedy być może koszty będą wyższe niż przychody. Ostatecznie możemy więc założyć, że 40.000 zł, z czego 10.000 zł będzie środkami własnymi, a pozostała część kredytem, pozwoli Ci uruchomić przedsięwzięcie.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Pamiętaj, że jako właściciel nowego przedsiębiorstwa, które nie działa jeszcze 12 miesięcy, możesz mieć problemy z uzyskaniem kredytu bankowego – nie wszystkie banki chcą finansować w ten sposób nowe projekty. [Tutaj możesz zapoznać się z ofertami kredytów samochodowych.](#)

Komentarz [MK38]: LINK
<http://direct.money.pl/kredytyselfocho>
we/

W przypadku większych przedsięwzięć i potrzeby dodatkowego finansowania możesz rozważyć pozyskanie kapitału z [funduszy venture capital/private equity](#) lub emisję akcji i [wprowadzenie ich do obrotu na rynek giełdowy](#).

Komentarz [MK39]: LINK
<http://www.ppea.org.pl/new/index.php>

Komentarz [MK40]: LINK
http://www.newconnect.pl/index.php?page=prezentacja_dla_spolek

Próg opłacalności – czy planowane przedsięwzięcie będzie rentowne?

Wiesz już, że Każda działalność gospodarcza, także projektowana przez Ciebie, wiąże się z wykorzystywaniem nakładów czynników produkcji i ponoszeniem wydatków na te nakłady, czyli kosztami. Koszty te - jako pieniężny wyraz nakładów - mogą być kosztami stałymi lub zmiennymi.

Stale koszty produkcji to te, które są ponoszone w kwotach niezależnych od wielkości produkcji. Są to na przykład koszty wynajmu pomieszczeń, wszelkiego rodzaju opłaty abonamentowe, koszty administracji, czy w znaczącej części płace (w systemie nieakordowym), czy koszty zarządu. Oszacowaliśmy je w projekcie na **3.331,88 zł** w przypadku lokalizacji w centrum oraz **3.181,88 zł** dla lokalizacji w okolicy biurowca.

Zmienne koszty produkcji to takie koszty, które są zależne od wielkości produkcji. Są to najczęściej koszty materiałów zużywanych do produkcji, energii itp. **Jednostkowy koszt zmienny**, to zmienna część kosztów poniesionych na wyprodukowanie jednostki produktu, którą w przypadku naszego projektu oszacowaliśmy na **1,00 zł**.

Z drugiej strony, sprzedaż produktów daje określone przychody, których wielkość zależy od ceny produktów i wielkości sprzedaży. Załóżmy, że w analizowanym projekcie ustalimy cenę kanapki na 3,00 zł, co jest konsekwencją cen oferowanych przez konkurencję za porównywalne produkty oraz będzie akceptowane przez większość potencjalnych klientów (przyjmijmy tak wynika z ankiety, jaką przeprowadziłeś).

Powstaje bardzo często pytanie, zwłaszcza przy otwieraniu działalności gospodarczej: jaką wielkość sprzedaży (produkcji) powinniśmy osiągać, aby przynajmniej nie ponosić straty na tej działalności, jeżeli znamy wielkość kosztów jakie musimy ponieść i wysokość ceny sprzedaży? Odpowiedzią na to pytanie jest tzw. **próg opłacalności (ang. Break Even Point, BEP)**. BEP określa taką wielkość produkcji, przy której całkowite przychody ze sprzedaży pokrywają koszty stałe i zmienne ponoszone w wyniku działalności gospodarczej.

Założmy, że rozważamy rozpoczęcie działalności, polegającej na sprzedaży jednego produktu. Oznaczmy:

p - cena, po której sprzedajemy nasz produkt,

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

AVC - jednostkowy koszt zmienny (ang. Average Variable Cost),
TFC - całkowity koszt stały (ang. Total Fixed Cost)
TVC - całkowity koszt zmienny (ang. Total Variable Cost)
R - przychody ze sprzedaży (ang. Revenue)
q - wielkość sprzedaży (produkcji)
E - zysk (ang. Earnings)

Wtedy przychody ze sprzedaży to iloczyn wielkości sprzedaży i ceny jednostkowej:

$$R(q) = p \cdot q$$

Koszty całkowite (TC) to suma całkowitych kosztów stałych i całkowitych kosztów zmiennych:

$$TC(q) = TFC + TVC$$

Całkowite koszty zmienne, to iloczyn jednostkowego kosztu zmiennego i wielkości produkcji:

$$TVC(q) = AVC \cdot q$$

Zysk (brutto), jako funkcja wielkości produkcji, to różnica między przychodami i kosztami (nie uwzględniamy podatku dochodowego), czyli

$$E(q) = R(q) - TC(q)$$

Mamy więc

$$R(q) = p \cdot q$$

$$TC(q) = TFC + AVC \cdot q$$

oraz podstawiając do równania zysku

$$E(q) = p \cdot q - TFC - AVC \cdot q$$

co równoważnie zapisujemy jako

$$E(q) = (p - AVC) \cdot q - TFC$$

Problem jaki chcemy rozwiązać, to znalezienie takiego q, aby $E(q) = 0$. Musimy więc z równania

$$(p - AVC) \cdot q - TFC = 0$$

wyliczyć q. Będzie to nasz próg opłacalności, który wyraża się następującym wzorem:

$$BEP = \frac{TFC}{p - AVC}$$

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Możemy więc ostatecznie wyliczyć progi opłacalności dla obu rozpatrywanych wariantów:

Kategoria	Lokalizacja w centrum	Lokalizacja w okolicy biurowca
Koszty stałe (TFC)	3331,88 zł	3181,88 zł
Jednostkowe koszty zmienne (AVC)	1,00 zł	1,00 zł
Cena sprzedaży (p)	3,00 zł	3,00 zł
Próg opłacalności (BEP)	1666 sztuk/miesiąc	1591 sztuk/miesiąc
	około 76 sztuk/dzień	około 72 sztuk/dzień
	około 9-10 sztuk/godzinę	około 9 sztuk/godzinę

Uzyskane w ten sposób wyniki pokazują, że aby przedsięwzięcie nie przynosiło strat, a przychody ze sprzedaży pokrywały całość kosztów, w przypadku lokalizacji w okolicy biurowca należy sprzedawać około 1591 kanapek w ciągu miesiąca, zaś w centrum około 1666 kanapek w ciągu miesiąca. Jeżeli nawet założymy, że w 10-piętrowym biurowcu znajduje się około 20 pokoi na każdym piętrze, a w każdym pracują średnio 2 osoby, to łącznie pracuje tam 400 osób, spośród których 1 na 5 musiałaby kupować Twoje kanapki codziennie, abyś mógł osiągnąć poziom BEP. Pamiętaj przy tym, że dopiero przekraczając sprzedaż wyznaczoną poziomem BEP będziesz osiągał zysk. Na poziomie BEP projekt nie przynosi ani straty, ani zysków. W przypadku lokalizacji w centrum, gdzie potencjalnie możesz mieć więcej klientów, wielkość sprzedaży może być bardziej realna do osiągnięcia.

Próg opłacalności jest prostym, ale bardzo użytecznym wskaźnikiem opłacalności przedsięwzięcia. Wykorzystując go możesz przeprowadzić analizę wariantów realizacji przedsięwzięcia, czyli analizę wrażliwości. Przyjmijmy, że rozważamy dalej jedynie lokalizację w centrum miasta. Jeżeli podniesiemy cenę produktu do 4 zł (o 33%), to próg opłacalności spadnie do 1111 sztuk (także o 33%). Gdyby ta wielkość sprzedaży była wciąż zbyt wysoka, możesz pomyśleć o obniżeniu kosztów stałych lub jednostkowego kosztu zmiennego, aż do momentu, kiedy uznasz, że parametry projektu są realne do osiągnięcia.

Analizę progu opłacalności możesz przeprowadzić dla swojego indywidualnego projektu z wykorzystaniem [internetowego kalkulatora](#).

Komentarz [MK41]: LINK
<http://www.klinika-poznan.pl/index.php?option=site&id=6&sid=92>

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wybór formy prowadzenia działalności gospodarczej i opodatkowania

Analiza progu opłacalności to dopiero początek przygody z własną działalnością gospodarczą. Zanim ostatecznie podejmiesz wyzwanie, musisz zdecydować o wielu kwestiach formalnych, m.in. o wyborze formy działalności gospodarczej i procedurze rejestracji (tutaj możesz zapoznać się z instrukcją „krok po kroku”, znajdziesz tu także formularze rejestracyjne), czy wyborze formy opodatkowania (przeczytaj informacje).

Komentarz [MK42]: LINK

<http://www.klinika-lodz.pl/index.php?option=site&id=2&sid=1>

Komentarz [MK43]: LINK

<http://www.klinika-poznan.pl/index.php?option=site&id=2&sid=13>

Quiz

Quiz służy sprawdzeniu nabytej wiedzy i nie wpływa na ostateczne zaliczenie kursu. Test składa się z 5 pytań, w każdym pytaniu znajduje się jedna poprawna odpowiedź. Pytania quizu: każde pytanie na nowym ekranie, po każdej odpowiedzi informacja o wyniku i wskazanie prawidłowej odpowiedzi.

Pytanie 1.

Analiza benchmarkingowa dotyczy:

- i. analizy zatrudnienia,
- j. porównania produktów z konkurencją,
- k. opłacalności projektu,
- l. wysokości podatków.

Pytanie 2.

Kosztem zmiennym dla warsztatu samochodowego będzie:

- i. koszt wynajmu lokalu,
- j. koszt wynagrodzeń,
- k. koszt zużycia smarów,
- l. koszty obsługi kredytu.

Pytanie 3.

Próg opłacalności wskazuje wielkość sprzedaży, przy której:

- i. koszty całkowite równają się przychodom ze sprzedaży,
- j. koszty zmienne są większe niż przychody ze sprzedaży,
- k. przedsiębiorstwo przynosi stratę,
- l. zysk jest równy sprzedaży.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Pytanie 4.

Jeżeli zwiększymy cenę sprzedaży produktu, to:

- i. próg opłacalności zmniejszy się,
- j. próg opłacalności zwiększy się,
- k. koszty stałe spadną,
- l. koszty zmienne zmniejszą się.

Pytanie 5.

Jeżeli całkowite koszty stałe wynoszą w przedsiębiorstwie 200.000 zł rocznie, cena sprzedaży produktu 30 zł, a jednostkowy koszt zmienny 20 zł, to próg opłacalności wynosi:

- i. 5.000 sztuk,
- j. 10.000 sztuk,
- k. 15.000 sztuk,
- l. 20.000 sztuk.

Test końcowy

Za chwilę przystąpisz do rozwiązania finalnego testu, który obejmuje wszystkie omówione tematy. Test składa się z 12 pytań, w każdym pytaniu znajduje się jedna poprawna odpowiedź. Aby zaliczyć test powinieneś poprawnie odpowiedzieć przynajmniej na 5 pytań. Powodzenia! Pytania testu: każde pytanie na nowym ekranie. Wynik testu (liczba punktów) i informacja o zaliczeniu testu po udzieleniu odpowiedzi na wszystkie pytania. Do testu można przystąpić 2-krotnie. Pytania mogą być prezentowane w kolejności losowej.

Pytanie 1. Przedsiębiorczość może być utożsamiana z:

- a. wydawaniem pieniędzy
- b. umiejętnością wykorzystywania szans
- c. zdobywaniem bogactwa
- d. samo zatrudnieniem

Pytanie 2. Ryzyko w działalności gospodarczej wynika z:

- a. braku wiedzy
- b. konkurencji innych przedsiębiorstw
- c. braku możliwości przewidzenia rozwoju przyszłej sytuacji na rynku
- d. nieprzewidywalności pracowników

Pytanie 3. Zdolność kredytowa oznacza:

- a. zdolność do spłaty tylko zaciągniętego kredytu
- b. zdolność do spłaty natychmiastowej otrzymanego kredytu

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- c. zdolność do spłaty zaciągniętego kredytu wraz z odsetkami
- d. zdolność do spłaty jedynie odsetek od kredytu

Pytanie 4. Zbiór punktów obrazujących ilość dóbr dostarczonych przez producenta w zależności od ceny produktu to:

- a. krzywa popytu
- b. krzywa podaży
- c. krzywa jednakowego produktu
- d. krzywa kosztu producenta

Pytanie 5. Które z poniższych nie jest źródłem finansowania przedsiębiorstwa:

- a. kapitał własny
- b. kredyt bankowy
- c. leasing
- d. wszystkie powyższe są źródłem finansowania

Pytanie 6. Jeżeli będąc przedsiębiorcą usłyszysz, że „bank centralny będzie zacieśniał politykę pieniężną”, to możesz się spodziewać, że:

- a. wzrosną podatki
- b. wzrośnie oprocentowanie kredytów
- c. wzrośnie inflacja
- d. spadną płace na rynku

Pytanie 7. CPI to oznaczenie:

- a. podatku
- b. stopy oprocentowania kredytu
- c. wzrostu gospodarczego
- d. wskaźnika inflacji

Pytanie 8. Numer REGON jest nadawany przez:

- a. urząd skarbowy
- b. Zakład Ubezpieczeń Społecznych
- c. Główny Urząd Statystyczny
- d. sąd rejestrowy

Pytanie 9. Dokument, w którym pracodawca informuje o poszukiwaniu pracowników na dane stanowisko to:

- a. CV,
- b. list motywacyjny,
- c. życiorys zawodowy,
- d. ogłoszenie o pracy.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Pytanie 10. Dokumentem informującym o sprzedaży akcji w ramach oferty pierwotnej akcji jest:

- a. prospekt emisyjny
- b. obligacja
- c. akcja
- d. bon skarbowy

Pytanie 11. Podatkiem dochodowym, jaki możesz płacić jako przedsiębiorca jest:

- a. podatek VAT,
- b. podatek PIT,
- c. podatek akcyzowy,
- d. podatek od nieruchomości.

Pytanie 12. Jeżeli całkowite koszty stałe wynoszą w przedsiębiorstwie 50.000 zł rocznie, cena sprzedaży produktu 5 zł, a jednostkowy koszt zmienny 3 zł, to powyżej jakiej wielkości sprzedaży przedsiębiorstwo zacznie przynosić zyski:

- a. 10.000 sztuk,
- b. 15.000 sztuk,
- c. 20.000 sztuk,
- d. 25.000 sztuk.